

Obsah

1.	Úvod.....	2
2.	Goethologie	4
3.	Psychobiografie	8
4.	Záznamy o sourozeneckém vztahu	10
4.1	Psychoanalytický koncept	11
4.1.1	Freud.....	13
4.1.2	Eissler	15
4.2	Historický koncept	30
4.2.1	Friedenthal	30
4.2.2	Seeleová.....	37
5.	Komparace a interpretace záznamů	40
5.1	Komparace záznamů.....	40
5.2	Interpretace záznamů	47
5.3	Shrnutí.....	55
6.	Incestní problematika v psychosexuálním vývoji.....	57
6.1.	Psychosexuální vývoj.....	57
6.2.	Sexualita mezi sourozenci	59
6.3.	Sexuální vývoj v rovině rodiče a dítěte.....	61
6.3.1.	Oidipický komplex	61
6.3.2.	Ženský oidipický komplex.....	62
6.4.	Komparace.....	64
6.4.1.	Goethe a oidipický komplex	64
6.4.2.	Kornélie a oidipický komplex	65
6.4.3.	Sourozenecký incestní vztah.....	66
7.	Diskuse	68
8.	Vlivy sourozenecké vazby.....	75
9.	Závěr	77
9.	Seznam použité literatury.....	79
10.	Přílohy.....	Chyba! Záložka není definována. 95
10.1	J. W. Goethe – životopisné údaje.....	Chyba! Záložka není definována. 95
11.	Evidenční list	Chyba! Záložka není definována. 99

1. Úvod

„Domov - vždycky to budu opakovat - není prostor, ale proces. Tady se schovávám před deštěm a zimou, tady žiju, tady trávím svůj volný čas, tady se rodí moje rodina, tady ji tvořím léty, trpělivostí a tolerancí a vůbec řadou kladných principů. Domov je bytost.“

Miroslav Horníček

Miroslav Horníček mluví ve svém citátě o domově a o rodině. Říká, že to, čím je tvořen jsou především různé činnosti a principy, které mají potenciál domov vytvořit. V domově se také rodí veškerá rodinná pouta a rodinné vazby, které k sobě jednotliví členové rodiny mají. Pouto mezi manžely, mezi rodiči a dětmi a také mezi dětmi samotnými.

Johannem Wolfgangem von Goethem a vztahem s jeho sestrou jsem se zabývala v diplomové práci a v této rigorózní práci v něm pokračuji. Již během psaní diplomové práce mě vztah Goetha s jeho sestrou zaujal z toho důvodu, že se v literatuře mluvilo o určité **incestní podobě jejich vztahu** a o tom, že Goethova vazba ke Kornélii měla vliv na jeho další vývoj, vztahy se ženami i na jeho tvorbu.

V diplomové práci jsem se tehdy rozhodla sesbírat jednotlivé poznámky, které se vztahují k tématu Goethe a Kornélie, utřídit je a interpretovat z pozice psychoanalytické teorie. Východiskem práce je oblast psychobiografie, která se snaží o psychologický rozbor konkrétních historických postav. Cílem práce bylo zjistit, jakým způsobem lze na vztah Goetha a Kornélie nahlížet a jaká byla podstat jejich vzájemného vztahu.

Rigorózní práce se od té diplomové odlišuje v tom, že jsem se pokusila zkvalitnit text diplomové práce a více se zaměřit na popsání sexuální podoby sourozeneckého vztahu. Opravila jsem některé z chyb v diplomové práci, upravila formální stránku práce, více rozčlenila citované záznamy z literatury, jejich komentář, komparaci i vlastní interpretaci. U cizojazyčných citací jsem doplnila jejich překlad do českého jazyka. Některé části textu, například popis historického přístupu, jsem zúžila a jiné, například komparaci záznamů jednotlivých autorů naopak doplnila. V závěru doplňuji také zamyšlení nad tím, jaký vliv mohla mít na Goetha zjištěná konstelace vztahu s Kornélií.

V kapitole číslo 2 popisuji život Goetha a autory zde prezentovaných publikací, ve kterých se o Goethem a Kornélii zmiňují. V kapitole číslo 3 blížeji popisuji obor psychobiografie a psychologie umělecké literatury. V kapitole číslo 4 předkládám texty autorů, kteří pojednávali o Goethovi a Kornélii a kteří jsou rozřazeni do dvou podkapitol k psychoanalytickému směru nebo k oboru historickému. V páté kapitole tyto směry a přístupy k bádání porovnám a interpretuji. V kapitole číslo 6 a 7 se zaměřuji na studium otázky vztahu Goetha a Kornélie v kontextu psychosexuálního vývoje. A v kapitole číslo 8 se zamýšlím nad vlivem, který měl vztah ke Kornélii na jiné Goethovy vztahy k ženám.

2. Goethologie

Jak jsem již naznačila v úvodu, Goethe byl nejen spisovatelem, ale oblast jeho zájmů zasahovala i do mnoha jiných oborů. Již za svého života se proslavil nejen jako básník, prozaik či dramatik, ale zasahoval i do jiných oblastí. Zabýval se právem, politikou, historií, uměním, architekturou a dokonce i biologií. Bez nadsázky se dá jistě říci, že byl schopen obsáhnout velkou část vědění své doby. V jeho románech lze objevit i témata lidského chování, motivace a mravního usuzování. Možná právě ty, kromě již zmíněného velmi širokého zájmu vědění, zaujaly Sigmunda Freuda, který Goetheho uváděl za autora, jenž jej ovlivnil a k jehož dílům se rád vracel. Neoficiálně je oblast zájmu o rozbor Goetha, jeho život a díla z pohledu různých oborů nazývána jako **goethologie**. Pro nás je důležitý rozbor především z pohledu psychologického.

Podrobný **Goethův životopis** se strukturovanou datací uvádím v příloze, přesto si myslím, že je vhodné hned na začátku uvést několik málo informací o jeho životě¹. Goethe se narodil jako nejstarší dítě do vážené měšťanské rodiny ve Frankfurtu nad Mohanem. Jeho otec vystudoval práva a pracoval jako říšský rada. Rodině se narodilo celkem šest dětí, pouze ale Goethe a sestra Kornélie přežili období raného dětství. Goethův otec velmi dbal na vzdělání svých dětí a již v dětství je vyučoval italštině a angličtině. Na jeho přání poté Wolfgang studuje práva v Lipsku a ve Štrasburku. Později pracuje deset let jako ministr ve Výmarském knížectví. Během svého života zakládá literární hnutí Sturm und Drang a Středisko pokrokové německé literatury. Veřejně odmítá pravidla klasicismu v literatuře a umění a kloní se k představě romantismu. Sbíral a aktivně se zajímal o rostliny a minerály, navrhoval technologii stavby silnic a v práci Teorie barev se věnuje popisu lidského vnímání barev. Svě nejznámější dílo Faust tvoří téměř celý život. S příběhem o doktoru Faustovi se poprvé seznámil na studiích v Lipsku v hostinci Auerbachs Keller, první díl dokončuje po svatbě ve svých 57 letech, druhý díl rok před svou smrtí, tedy ve svých 82 letech. Za svůj život napsal nepřehledné množství děl a prací různých žánrů a s různou tematikou.

Otázkou i tak stále zůstává, co konkrétně na Goethovi zaujalo autory, kteří se mu věnovali ve svých pracích. Goetheho rozebíralo nebo se o něm alespoň zmiňovalo poměrně mnoho autorů. Zajímavé ovšem je, kteří autoři se zaměřili na popsání vztahu Goetha a jeho sestry

¹ Zdroj: Friedenthal R., Goethe, 1982; Goethe J.W., Z mého života: báseň a pravda, 1998

Kornélie. Konkrétně se jedná o **Sigmunda Freuda, Kurta Eisslera, Richarda Friedenthala a Astrid Seeleovou**.

Freud v jedné ze svých statí určil Goetheho za původce volby svého oboru. Píše: „*Moc mě poutalo tehdy aktuální učení Darwinovo, protože se zdálo mimořádně slibné pro pochopení světa; také vím, že přednes Goethovy krásné stati Příroda v populární přednášce krátce před maturitou rozhodl o tom, že jsem se dal zapsat na medicínu*“ (Freud, 1990, s. 10). Freud byl tedy Goethovými díly zaujat již v mladém studentském věku. Ve svém spise *Jedna vzpomínka z dětství* z let okolo roku 1917 zmiňuje také, že se ke Goethovým dílům rád vracel. Rozebral také z pohledu psychoanalýzy úryvek z literárního deníku, ve kterém Goethe vypráví o jedné ze svých nejranějších vzpomínek. Dá se tedy říci, že Goethe musel Freuda provázet minimálně několik desítek let. A když o jeho díle prohlásil, že mělo vliv na volbu studovat medicínu, jistě pro něj mělo poměrně niterný význam.

Eissler naopak spontánně zmiňuje svou motivaci k sepsání rozsáhlé práce o Goethovi. V úvodu říká, že k vytvoření knihy jej nevedl žádný dílčí zájem o psychologii literárního či uměleckého génia, ale přátelský vztah, který fungoval mezi Goethem a Phillipem Plessingem, který Eissler nazývá jako *Episoda Plessing*. Ta se udála v roce 1777, kdy Plessing psal Goethovi dopisy, ve kterých líčil své značné konflikty, pochyby a zármutky a očekával jako odpověď Goethovy rady. Ten jej místo odpovědi rovnou přijel navštívit. Eissler dodává, že Goethe dokázal úžasně hluboce pochopit lidskou mysl a intuitivně znal psychologické zákonitosti a rozpoznal u Plessinga existenci psychózy. V jednom z dopisů Goethe píše: „*Since I had successfully tested on myself and others that in such an instance a quick and devout turn towards nature and her boundless diversity is the best remedy, I presently dared the attempt to apply it also to this instance*“² (Eissler, 1963, s. 10). Zmiňovaným pokusem pro tento případ míní terapeutický plán, který spočíval v rozjímání v přírodě a v upřímné účasti na vnějším světě, mezi což patřily především aktivity jako zahradničení, farmaření a lovení zvěře.

Eissler píše: „*When, in 1948, I began to look into Goethe's life, I was not motivated by any particular interest in the psychology either of genius or of art. Rather it was that the so-*

² Poté, kdy jsem na sobě i ostatních úspěšně testoval, že v případě rychlého a zbožného obratu k přírodě a její bezmezné pestrosti se jedná o nejlepší řešení, nyní se odvažuji zkusit to použít také v tomto příkladě.

*scalled Plessing episode in Goethe's life seemed, on the face of it, to be a particularly telling example of something I was just then trying to demonstrate*³ (Eissler, 1963, s. xvii).

*„ I confess, too, that it was not only Goethe's own irresistible attraction that drew me, but the pleasure of living for a while in a world of the past, before the latent and patent injustices of European society had yet given rise to those terrible upheavals which were introduced by the French Revolution....Nevertheless was so excellent in its artistic tastes, its manners, and its feeling for human values... It was a marvelous time, perhaps the last moment when the aristocratic institution evolved an aristocracy of spirit*⁴ (Eissler, 1963, s. xxxv). K sepsání díla o Goethovi vedly Eisslera jednak osobní důvody, kdy u sebe zažíval analogickou situaci jako Goethe, a jednak také zmiňuje, že se rád nechal unést do období přelomu 18. a 19. století.

Dále Eissler dodává, že jej zaujalo, že na rozdíl od typických geniů, jako byl například Mozart, u kterých velice rychle přichází vrchol jejich činnosti a následně umírají jako mladí naprosto vyčerpaní, Goethe tuto linii nesleduje. I přesto (nebo možná právě proto) jej Eissler považuje za mimořádně tvůrčí osobnost.

Friedenthal byl historik a biograf historických osobností. Napsal díla o životě Leonarda da Vinciho, Georga Friedricha Händela, Martina Luthera i Jana Husa. Jako německého spisovatele jej tedy nutně musel zaujmout i Johann Wolfgang von Goethe. Sám Friedenthal o své motivaci k sepsání Goethova života nikde nemluví, v anotaci k volbě Goetheho napsal Vincent Šabík toto: *„Friedenthal svojho Goetheho nijako neidealizuje a neprikrašľuje, nestavia ho na piadestál ako muzeálny idol, ale ho ani nezhadzuje z neho dolu. Vidí ho ako rozporuplného konkrétneho človeka, plne zaujatého pozemským bytím ľudí, ich problémami a starosťami, ich hl'adaním. Sleduje jeho výšky a hl'bky, ale aj stredné polohy, ktoré približujú modernému človeku jeho skutočnú veľ'kosť.*“ (Friedenthal, 1982) Byť Friedenthal sám o své motivaci pro sepsání Goethova života nemluví, z uvedených informací lze usuzovat na to, že Friedenthal vnímal Goetha jako jednu z dalších významných osobností. Postavil jej vedle dalších důležitých historických postav, jako byl například Luther nebo Händel. V Goethově biografii se pokouší nepřiklánět se ke konkrétním teoretickým východiskům, z jejichž

³ Když jsem v roce 1948 začal zkoumat Goethův život, nebyl jsem motivován žádným částečným zájmem o psychologii génia nebo umění. Spíše to byla tzv. Episoda Plessing v Goethově životě, která se zdála, na druhou stranu, být částečným příkladem něčeho, co jsem chtěl zrovna zkusit ukázat.

⁴ Přiznávám také, že to nebyl pouze Goethův vlastní neodolatelný půvab, který mě přitahoval, ale potěšení z chvilkového žití ve světě minulosti, před skrytými a zjevnými křivdami evropské společnosti, která narůstala do těch děsivých zvrát, které přinesla Francouzská revoluce... Nicméně bylo tak výtečné v těchto uměleckých zálibách, způsobech a pocitech lidské hodnoty... Byl to úžasný čas, možná poslední moment, kdy umělecké zařízení rozvinulo aristokracii ducha.

pohledu by popisoval Goethův život, ale jeho snaha je objektivně a zároveň barvitě popsat básníkův život na základě dochovaných zápisů a historických souvislostí.

Seeleová byla německá spisovatelka, která sepsala publikaci o ženách, které hrály roli v Goethově životě. Stejně jako Friedenthal popisuje Goetheho na základě dochovaných historických záznamů. Píše, že knihu sepsala k 250. výročí narození básníka a že její zájem se točil především o vykreslení Goetheho vztahu k ženám, které měly hlubší úlohu v jeho životě, ať již jako jeho platonické lásky, milenky či manželky. Goethovu sestru sice samostatně nerozpracovává, ale několika poznámkám o ní se nevyhnula.

Dalšími z psychologů, kteří o Goethovi ve svých dílech měli několik zmínek, byli **Erich Fromm** a **Carl Gustav Jung**. Fromm na příkladech z Goethova díla Faust ukazoval především vztah k penězům a materiálním statkům a rozebíral je z pohledu marxistického učení. Jung také především citoval úryvky z Fausta a vztahoval je ke své teorii. Ani jeden z těchto autorů ovšem nehovoří o vztahu Goetha a jeho sestry Kornélie, proto se těmito autory nebudu dále zabývat. Jiného psychoanalytika, který by se zabýval rozborem témat, která nabízí goethologie a kterého by bylo možné porovnávat s Eisslerovým rozborem, se mi bohužel nalézt nepodařilo.

3. Psychobiografie

Psychobiografie je jedním z psychologických podoborů. Zaměřuje se na **rozbor a analýzu skutečných historických postav**. Je tedy skloubením některé psychologické disciplíny, nejčastěji psychologie osobnosti nebo psychopatologie, a historických záznamů. Šířeji ji lze zařadit i mezi **psychologii umělecké literatury** či umění.

Viewegh (1999) rozděluje cíle psychologického výzkumu umění na:

- a) objasnění estetické a jiné (sociální, filozofické) složky umění prostřednictvím psychologie
- b) objasnění určitých psychických jevů prostřednictvím umění, to dále člení na:
 - a. oblast autora, tedy původce uměleckého díla
 - b. oblast tvůrčího procesu, tedy způsobu vytváření díla
 - c. oblast struktury díla, tedy jakými složkami je dílo konstituováno jako samostatný objekt
 - d. oblast recepce díla, tedy způsob, jakým je určitý umělecký tvar či dílo vnímáno čtenářem
 - e. kulturně sociální vliv díla, tedy působení díla i z hlediska širších sociokulturních souvislostí, do nichž se dílo vřazuje.

O zkoumání **osobnosti básníka** v rámci psychologie umění mluví Langner (in Viewegh 1999). Udává, že u básnické osobnosti lze sledovat, kterými osobnostními znaky se liší básník od jiných lidí, zda jsou mezi básníky nakupeny psychopatologické jevy, které sociobiografické determinanty hrají roli v tom, že se někdo stane básníkem, zda je „básnické nadání“ spíše vrozené nebo je získáno výchovou a nakonec, jak probíhá tvůrčí proces u básníka.

Psychobiografii lze nalézt také pod označením *psychografie* nebo *patografie*. Psychografie zkumá i historicky podmíněné kulturní prostředí, jelikož vidí člověka také jako bytost historickou a patografie nezkoumá jen psychické stránky člověka, ale pojímá ho i z hlediska biologického. „*Uplatnění biografické a patografické metody v literární vědě a v psychologii literatury je založeno na srovnávacím studiu „života a díla“, konkrétně na zkoumání vztahu mezi subjektivním prožitkem a jeho objektivizací v literárním díle*“ (Viewegh, 1999, s. 139).

Důležité místo v psychobiografii zastává právě **psychoanalýza**. Za první tzv. psychobiografické dílo je uváděna právě Freudova studie o **Leonardu da Vincim**. Freud se dále zabýval také dalšími umělci, jako byl například Shakespeare, Dostojevskij nebo Goethe. Schopnost tvořit umění podle něj stojí na schopnosti fantazie, která funguje na mechanismu sublimace⁵ a abreakce⁶. Viewegh píše, že podle Freuda „*umělec – oproti obyčejnému člověku, neumělci – vládne ve větší míře schopností sublimace, tj. dovede proměňovat neuskutečněná přání v cíle, které jsou uskutečnitelné alespoň ve fantazijním prožitku. U umělce (básníka) silný aktuální zážitek evokuje staré – většinou z dětství uchované – zážitky, které potom utvářejí obsah fantazie a ovlivňují různé složky uměleckého procesu*“ (Viewegh, 1999, s. 160).

Levčuková (1983) naopak odmítá jistou patologizaci psychoanalýzy na umělecký proces a říká, že proces umělecké tvorby a umělcovu osobnost nelze zkoumat jako samostatné a izolované jevy, ale že je potřeba nahlížet na ně z pohledu složitého systému „*spoločenskej duchovno-praktickej činnosti, podriad'ujú sa objektívnym zákonom spoločenských vz'tahov* (s. 9).

Jako další forma psychobiografie se v současnosti označuje také **narativní směr psychologie**, která bývá využívána především terapeuticky. Jedná se nejčastěji o tzv. Böhmvův psychobiografický model péče. Jeho smyslem je co nejdéle udržet, povětšinou u osob trpících nějakou formou demence, vzpomínky o jejich životě, rekonstruovat životní příběh a na základě toho s nimi psychoterapeuticky pracovat.

⁵ Proces přeměny potlačených sexuálních hnutí jiným, společensky přijatelným a užitečným jednáním, např. vědecká či umělecká tvorba, altruistické činy apod.

⁶ Vybití emoce, kterou je obsazen již dříve vytěsněný prožitek

4. Záznamy o sourozeneckém vztahu

Goethovův vztah s jeho sestrou jsem rozdělila do **dvou konceptů**, a to do konceptu **psychoanalytického a historického**. Tyto koncepty vycházejí ze zaměření autorů, kteří se vztahem Goetha a Kornélie zabývali. Jak již bylo v úvodu zmíněno, jedná se o psychoanalytiku **Freuda a Eisslera** a spisovatele publikací o historických osobnostech **Friedenthala a Seeleovou**.

Cílem této kapitoly je dát dohromady poznámky jednotlivých autorů o **sourozeneckém vztahu Wolfganga a Kornélie** a popsat pojetí tohoto vztahu u jednotlivých autorů. Zjednodušeně lze říci, že smyslem této kapitoly je zjistit, co vlastně je o vztahu Goetha a Kornélie známo a bylo o něm již napsáno a zároveň s čím lze polemizovat.

4.1 Psychoanalytický koncept

Psychoanalýza je první ucelenou psychologickou a psychoterapeutickou teorií lidské psychiky. Chápe osobnost jako **dynamickou strukturu**. Za jejího zakladatele se označuje Sigmund Freud (1856–1939). Dodnes se psychoanalýza považuje za jeden ze dvou jednotných a konceptuálních výzkumných systémů lidské psychiky⁷.

Sigmund Freud se narodil v Příboře na Moravě do rodiny německých Židů. Ve třech letech se s rodiči přestěhoval do Vídně. Zde vystudoval gymnázium a po něm se zapsal na studium medicíny. Ke konci života sepsal vlastní autobiografii, ve které píše, že „*Ač jsme žili ve velmi omezených poměrech, otec si přál, abych se při volbě povolání řídil pouze svými sklony. V těchto mladých letech ani později jsem nepociťoval žádnou zvláštní zálibu pro postavení a činnost lékařskou. Spíše mě poháněla jakási dychtivost po věděni, která se však vztahovala více na záležitosti lidské než na objekty přírodní a dosud nepoznala hodnotu pozorování, které je hlavní cestou k uspokojení ... Vím, že přednes Goethovy krásné stati Příroda v populární přednášce krátce před maturitou rozhodl o tom, že jsem se dal zapsat na medicínu.*“ (Freud, 2007, s. 33). Nejprve Freud pracuje ve vídeňské fyziologické laboratoři, odkud odchází do Všeobecné nemocnice ve Vídni a následně si zakládá vlastní lékařskou praxi. Zrod psychoanalýzy byl u Freuda ovlivněn především jeho setkáním s francouzským neuropsychiatrem Charcotem. Společně s kolegou Breurem, se kterým spolupracoval na léčbě pomocí hypnózy, přišel s názorem, že hysterie je vyvolána potlačenými emocionálními zážitky.

Psychoanalytická teorie stojí především na konceptu **nevědomí**, který představuje duševní procesy a duševní obsahy, kterých si jedinec není vědom, ale které mají určující vliv na jeho vědomé duševní procesy. V první fázi svého učení vytvořil Freud tzv. **traumatický model**, který pochází ještě z prepsychoanalytického období, kdy Freud spolupracoval s Breuerem. Jeho podstatou je, že vzpomínky na traumatický zážitek se oddělují od vědomí a způsobují psychické potíže. Pro vyléčení je potřeba znovuvyvolání vzpomínky a odreagování jejího afektivního doprovodu. Druhý teoretický model, který charakterizoval Freudovo učení, byl tzv. **topografický model**. Ten dělí psychiku na vědomí, předvědomí a nevědomí. Vavrda popisuje model tak, že „*systém nevědomí obsahuje neverbalizovatelné pudové odvozeniny*

⁷ Druhým tímto systémem myslí Ivan Úlehla systemickou psychoterapii (Úlehla, 1996)

uspořádané bez ohledu na realitu. Systém předvědomí obsahuje verbalizovatelné prvky, které jsou uspořádané s ohledem na logické souvislosti. Systém vědomí pak představuje jakýsi reflektor osvětlující část předvědomí a vybírající určité obsahy“ (in Vymětal, 2004, s. 231). Cílem léčby je učinit nevědomé vědomými. A poslední model je tzv. **strukturální model**, který chápe duševní život ve znamení tří duševních instancí – id (Es), ega (Ich) a superega (Überich). Id se chápe jako soubor pudových složek osobnosti; ego, které se v průběhu vývoje vyčleňuje z id jako regulující instance, která je v kontaktu s realitou; superego, které se vyvíjí z ega jako soubor zvnitřněných norem. Ve všech těchto instancích působí vědomé i nevědomé složky a jednotlivé instance mezi sebou mohou mít konflikty. Cílem je rozšiřovat oblast ega na úkor oblastí id a superega. S tímto modelem souvisí také **obránné mechanismy**⁸ a **chybné úkony**.

Nejznámější ve Freudově psychoanalytické teorii je jeho vývojový **model lidské psychiky**. Jedná se o tzv. *libidinózní vývoj*. Ten stojí na objevení pudové sexuální síly, kterou nazývá libido. Sexuálním pudem či sexuální energií se ovšem myslí forma duševní energie, která se vztahuje k jednotlivým erogenním zónám, nikoli sexualita ve smyslu coitu. Libido se během vývoje mění a koncentruje se vždy na určité tělesné oblasti (*erogenní zóny*). Dětská sexualita se vyvíjí v několika fázích, a to ve fázi orální, anální, falické a genitální.

Orální fáze představuje období zhruba prvního roku života a je charakterizována jako fixace zdroje slasti na oblast okolo úst. Typickým zdrojem slasti je sání, se kterým je spojeno dráždění rtů a jazyka. **Anální** fáze se objevuje ve druhém a třetím roce života a je spojena s vyměšováním. Dítě zjistí, že zadržování a uvolňování stolice působí libé pocity. Zároveň se jedná o jeden z prvních „*dárků*“ pro pečující osobu, kdy dítě samo rozhoduje o tom, zda jej poskytne a v jakou chvíli. **Falická** fáze je typická pro období od třetího roku do šestého až sedmého roku života. Dítě zjišťuje přítomnost penisu a klitorisu a svou pozornost a zájem upírá na tuto oblast. S tímto obdobím také souvisí **oidipův komplex** a **kastrační úzkost**⁹. Poté nastává dlouhé období tzv. **latence**, kdy dítě ztrácí zájem o oblasti spojené se sexualitou a teprve v pubertě se objevuje konečné **genitální** stádium, které je charakteristické zájmem o navázání intimního vztahu s jinou osobou opačného pohlaví.

⁸ Mechanismy, které slouží k ochraně ega, Freudová uvádí jako obranné mechanismy regrese, vytěsnění, reaktivní formace, izolace, projekce, introjekce, obrat proti sobě, sublimace.

⁹ Pojmy vysvětleny v kapitole 6

Ve svém pozdějším vývoji se psychoanalýza utvářela do několika směrů, jejichž nejzřetelnějším rozdílem oproti původní, rané psychoanalýze, je přesun zájmu od modelu jedné osoby k **modelu vztahu dvou osob**. Řadí se mezi ně psychoanalytické směry, jako např. *britská objektivní psychoanalýza* s představiteli Donald Winnicott, John Bowlby či Arnold Modell, *francouzská psychoanalýza* s představiteli Jacques Lacan, Didier Anzieu nebo *interpersonální psychoanalýza* s představiteli Harry Sullivan, Daniel Stern nebo Stephen Mitchell.

4.1.1 Freud

V diplomové práci jsem psala, že zařazení kapitoly o Freudovi se může jevit jako sporné. A to z toho důvodu, že Freud se Goethově sestře ve svých spisech nijak nevěnuje. Lze u něj nalézt o Kornélii jen drobné zmínky. Vzhledem k tomu, že ale pojednává v obecné rovině o Goethových sourozencích a srovnává jeho reakci na příchod nového sourozence s kazuistikami ze své praxe, rozhodla jsem se jeho text ponechat i v rigorózní práci. Freud mluví o

Freud o Goethovi píše ve své stati **Jedna vzpomínka z dětství z „Dichtung und Wahrheit“**. Uvádí zde jednu příhodu, kterou Goethe sepsal jako nejranější událost, kterou si pamatuje. Freud ji umísťuje do období necelých čtyř let, kdy se Goethovi narodil druhý sourozenec, bratr Hermann Jakob¹⁰. Wolfgangovým věkově nejbližším a také jediným přeživším sourozencem byla Kornélie Frederika Christiana. Freud říká, že vzhledem k věkovému rozdílu patnácti měsíců je vyloučena **sourozenecká žárlivost** mezi Wolfgangem a Kornélií (Freud, 2003, s. 21). Vzpomínku tedy Freud řadí k narození bratra Hermanna a vypovídá o události, kdy Goethovi rodiče nakoupili nové nádobí do kuchyně a pár kousků na hraní také pro děti. Malý Wolfgang tehdy za bouřlivého povzbuzování sousedů vyhodil z okna a rozbil většinu nádobí, které doma našel.

„Členové mé rodiny rádi vyprávěli o rozmanitých taškařicích, k nimž mne ti jinak vážní a osamělí mužové¹¹ pobízeli. Uvedu zde jen jeden z těchto kousků. Konal se právě trh s hrnci a naši nejen zásobili na nejbližší dobu takovým zbožím kuchyni, nýbrž nakoupili takové nádobí

¹⁰ Zdroj Freud, Jedna vzpomínka z dětství, 2003

¹¹ von Ochsensteinovi

také nám dětem na hraní. Jednoho krásného odpoledne, kdy byl v domě úplný klid, jsem provozoval na Geramsu (zmiňném naproti ulici ležícím na místě) se svými mísami a hrnci svou zábavu, a protože jsem přitom nedokázal vymyslet nic nového, hodil jsem jeden kus nádobí na ulici a zaradoval se, že se tak vesele rozbil. Von Ochsensteinovi, kteří viděli, jak jsem se přitom bavil tak, že jsem dokonce vesele tleskal ručkama, volali: Ještě další! Neotálel jsem, ihned jsem na dlažbu hodil jeden hrnec a po stále neustávajících výkřicích „ještě dále!“ postupně všechny misky, rendlíky a konvičky. Moji sousedé pokračovali v projevech své pochvaly a já jsem byl nanejvýš rád, že jsem jim působil potěšení. Má zásoba byla ale vyčerpána, a oni stále volali: Ještě další! Spěchal jsem proto přímo do kuchyně a přinesl jsem hliněné talíře, jejichž rozbití ovšem skýtalo ještě veselejší podívanou; a tak jsem běhal tam a zase zpět, přinášel jsem jeden talíř za druhým, tak jak jsem se k nim na polici s hrnci mohl postupně dostat, a protože oni vůbec nedávali najevo, že by se s tím spokojili, vrhal jsem všechno nádobí, jehož jsem se mohl zmocnit, do stejné záhuby. Teprve později se objevil někdo, kdo tomu bránil a nádobí chránil. Neštěstí se stalo, a za tolik rozbitého hrnčírského zboží jsem měl alespoň veselou příhodu, již se až do konce života bavili zejména její šibalští původci.“ (Freud, 2003, s. 17).

K události Freud říká, že během analýzy těchto raných vzpomínek se jejich objasněním můžeme dostat k té vzpomínce nejdůležitější, kterou můžeme označit za „ukrývající klíče k tajným přihrádkám duševního života“. Zdůrazňuje význam tzv. krycí vzpomínky, jejímž úkolem je nahradit jednou vzpomínkou vzpomínku druhou, která má být skryta vědomí. Ke Goethově vzpomínce píše, že „u této dětské vzpomínky se chce prosadit dojem úplné marnosti a neexistence vztahu k něčemu jinému, a chtělo by se nám vyslovit varování, abychom požadavky psychoanalýzy nepřeháněli nebo je nevyslovovali na nesprávném místě“ (Freud, 2003, s. 19). Tím říká, že nelze s jistotou určit pravost dětské vzpomínky, ani nelze s jistotou říci, že tato vzpomínka má nějaký větší význam pro jedince.

Freud pokračuje kazuistikou jednoho ze svých pacientů, jehož špatný psychický stav přisuzoval do jeho období kolem čtyř let, kdy se mu narodil mladší sourozenec a žárlivost na něj jej změnila v neposlušného hochu. Jeho žárlivost vyvrcholila tím, že několikrát na spícího bratra v kolébce zaútočil. Freud v této souvislosti uvažuje o **Goethově sourozencích**¹². Goethe pocházel z šesti dětí, čtyři jeho sourozenci zemřeli ve velmi raném věku, dospělosti se

¹² Zdroj Freud, Jedna vzpomínka z dětství, 2003

dožila pouze jeho sestra Kornélie. Naopak o smrti bratra Hermanna, který byl o čtyři roky mladší než Goethe, píše Freud, že podle svědectví byl Goethe rád, že bratříček zemřel. Jeho přání o odstranění rušivého vetřelce, se kterým se musí dělit o matčinu pozornost, bylo vyslyšeno. Freud analyzuje ono potěšení z rozbíjení a vyhazování věcí ven. *„Zdá se ale, že toto „ven“ je podstatnou částí magického jednání a pochází z jeho skrytého smyslu. Nové dítě má být odklizeny pryč, oknem možná proto, že oknem přišlo. Celé toto jednání by pak bylo rovnocenné oné doslovné reakci dítěte – o níž jsme se dozvěděli – když mu bylo sděleno, že malého sourozence přinesl čáp. „Ať si jej zase odnese, zněla jeho odpověď“ (Freud, 2003, s. 22).* O této myšlence se Freud vyjádřil v psychoanalytické společnosti a byly mu od jeho kolegů poskytnuty další podobné kazuistiky.

Spis Freud zakončuje úvahou, že tím, že se Goethovi podařilo odstranit mladšího sourozence, nemusel se s ním dělit o matčinu přízeň. A tento pocit privilegovanosti u matky jej vede k úspěchu. Tvrdí, že síla jedince má kořeny v jeho vztahu k matce. (Freud, 2003, s. 25) Freud také popisuje, že když Hermann zemřel, Wolfgang neprojevoval žádný smutek, ale pouze na dotaz matky, zda měl bratra rád, ukázal na stohy popsaných papírů s odůvodněním, že to vyrobil, aby tomu bratra vyučoval. *„Starší bratr si tedy podle toho přece alespoň hrál s mladším bratříčkem na tatínka a ukazoval mu svou převahu“ (Freud, 2003, s. 21).*

O Kornélii se Freud zmiňuje okrajově. A to především tak, že zdůrazňuje, že z důvodu nízkého věkového rozmezí mezi sourozenci k ní nemohl Wolfgang pociťovat žárlivost. Kdežto k ostatním sourozencům, hlavně tedy k Hermannovi, ji pravděpodobně pociťoval, stejně jako ji pociťuje většina dětí k nově přichozímu sourozenci. (Freud, 2003, s. 21)

4.1.2 Eissler

V Eisslerově publikaci je důraz kladen zejména na biografické souvislosti a popis situací, které se v Goethově životě odehrály. Hodně prostoru je zde věnováno také jeho sestře Kornélii a baronce Charlottě. Dílo je rozčleněno do několika částí. Ve stručnosti je představím.

Díl 1.

Část 1 – Goethův pokus o psychoterapii

Na příkladu **korespondence** mezi Goethem a **Plessingem** dokládá Eissler Goethovy zájmy o jevy a činnosti působící na mysl a duševní zdraví jedince. Eisslera zajímá otázka, jak se s tímto problémem Goethe vypořádal. „*The main question – as I observed in the Introduction – is how Goethe answered Plessing’s request, that is to say, how he tried to help his contemporary in a conflictful situation*“¹³ (Eissler, 1963, s. 3). Toho se snaží Eissler dopátrat na základě přepisu poměrně podrobných biografických údajů ohledně korespondence a následných cest za Plessingem.

Stejný literární styl se objevuje i v dalších částech, kdy Eissler rozebírá **vztah** s Goethovým **přítelem Jacobem Lenzem**. Předkládá popis událostí, za kterých se odehrávalo jeho přátelství s Lenzem a poměrně podrobně podává Lenzův životopis. Zmiňuje například „*His falling in love with literature must be viewed under the aspect of the revolutionary potentialities that it harbored. To follow one school of literature or the other was at that time tantamount to a political decision*“¹⁴ (Eissler, 1963, s. 19). Ukazuje tedy i tehdejší zvyklosti, které ovlivňovaly rozhodování tehdejších autorů.

Další kapitolu Eissler věnuje Goethově **sestře Kornélii**. Ta mu byla věkově nejbližším sourozencem. A jako jediný jeho sourozenec se dožila dospělosti. Goethe měl ke Kornélii velmi blízký vztah a její smrt v šestadvaceti letech po těžkém porodu nesl velmi těžce. Několik dní po návštěvě Plessinga píše ve svém deníku „*Homesickness... birthday of my deceased sister*“¹⁵ (Eissler, 1963, s. 33). Povahu jejich vzájemného vztahu můžeme usuzovat z množství dopisů, které si mezi sebou psávali. „*I am not funny, sister, I love all those girls. Who could help it when they are good; for she does not touch me by her beauty, and indeed all my acquaintances are rather good than beautiful*“¹⁶ (Eissler, 1963, s. 55). Z takto

¹³ *Hlavní otázka – jak jsem si všiml v úvodu – je, jak Goethe odpověděl na žádost Plessinga a jak se svému současníkovi pokusil pomoci v konfliktní situaci.*

¹⁴ *Na jeho zamilování se do literatury musí být pohlíženo aspektem převratných možností, které skrývalo. Následování jedné nebo jiné literární školy se tehdy rovnalo politickému rozhodnutí.*

¹⁵ *Stesk po domově ... narozeniny mé zemřelé sestry.*

¹⁶ *Nejsem komický, sestro, že miluji všechny tyto dívky. Kdo by mohl pomoci, když jsou tak dobré; jejich krása mě nedojímá a všechny mé známosti jsou spíše dobrotivé než krásné.*

důvěrných dopisů, ve kterých se jí Goethe vyznává ze svých pocitů, lze usuzovat těsný sourozenecký vztah.

Po Kornélině svatbě Goethe není nějaký čas schopen psát žádné nové básně ani dopisy své sestře. Eissler píše, že žárlivost a zároveň vědomá nepředstavitelnost, s jakou Goethe popírá, že jeho sestra je objekt jeho erotických pocitů, se mění v agresivitu proti otci - náhradní figurě. A zároveň se sám stává **otcovskou figurou**. „*What we here see in Goethe is not that he tries to be like his father, but that he arrogates a father's function in the relationship with his sister and acts as her father*“¹⁷ (Eissler, 1963, s. 42). To lze chápat tak, že Goethe začíná jednat jako, kdyby sám byl otcem Kornélie, ale s tím, že popírá skutečnou funkci svého otce, nepokouší se ho tedy napodobovat, ale přímo přebírá jeho funkce ve vztahu ke Kornélii. Goethe si uzurpoval otcovskou funkci ve vztahu ke své sestře a tímto uzurpováním mohl projevoval agresivitu vůči svému otci.

Část 2 – Goethova proto-psychoanalýza

Tato kapitola knihy se zabývá obdobím Goethova života od jeho příjezdu do Výmaru roku 1775 až do druhé švýcarské cesty. V této době se setkává s Charlottou von Stein, která inspirovala jeho následnou tvorbu. A po publikování Goethova díla *Werther*, zaslala Goethovi svoji kritiku morálky v jeho básních a přílišné prostopášnosti jeho postav.

V dopisech Charlottě se zmiňuje o svém vztahu s vévodkyní Louise. K příležitosti vévodčiny narozenin 30. ledna 1777 také sepisuje své literární dílo *Lila*, operetu o čtyřech dějstvích. Příběh vypráví o Lile, manželce Barona Sternthala, která po smrti manžela propadne šílenství. Bloudí po nocích sama v lese a pozoruje hvězdy. Strýc jejího manžela jí nabídne léčbu pomocí jeho terapeutických metod, protože ona věří, že duše jejího muže je vězněna zlými silami. Lze tedy vyvodit Goethův zájem o terapeutické metody a pravděpodobně i předchůdce psychoterapie. Můžeme to usuzovat z jeho terapií určených Plessingovi i z jeho zájmu o účinky barev na lidské vnímání.

Jako další z jeho literárních děl rozebírá Eissler tragédii *Iphigenie auf Taurus*. Jedná se o Goethovu repliku starořecké tragédie od Euripida. Ta vypráví o polobohu Tantalovi, který

¹⁷ U Goetha vidíme, že se nesnažil být jako jeho otec, ale že si nárokoval otcovu funkci ve vztahu se svou sestrou a jednal jako její otec.

ukradne bohům jejich nektar nesmrtelnosti. Ti za trest proklejí jeho děti s tím, že v každé generaci dojde k zabíjení rodinných příslušníků z pomsty a nenávisti. Jeho potomek Agamemnon nabídne jako oběť za dobrý vítr na moři svou dceru Iphigenii. Její matka se z pomsty rozhodne zavraždit svého manžela. Když se to dozví její děti, syn Orestes s Élektrou zavraždí svou matku a vydávají se do Delphské věštírny pro radu, jak zastavit rodinnou kletbu. Tuto hru začíná Goethe psát po informaci o smrti své sestry. Ve hře zní z úst Orestea: „*Since my first years I have loved nothing as I could love you, sister. Yet I am ripe. Yes! Lift high the knife and tear open the bosom and open a way for these streams that seethe here*“¹⁸ (Eissler, 1963, s. 323). Eissler dodává, že v této době má Goethe velkou potřebu zabývat se rodinnými vztahy a vazbami a pravděpodobně začíná hlouběji přemýšlet o svém vlastním vztahu s Kornélií.

Díl 2.

Část 3 – Řešení a nové problémy

V této kapitole Eissler popisuje především Goethovu italskou cestu v roce 1786, která měla velice významný vliv na jeho další literární činnost. Zde místo bouřlivého hnutí **Sturm und Drang** hledá nový esteticko-etický ideál. Po příjezdu zpět pokračuje v práci na *Faustovi*. V něm se zabývá právě morálními a náboženskými normami a ideály, otázkami o hledání smyslu života. Kdežto například v *Utrpení mladého Werthera* je znát vliv německého preromantistického hnutí, kde je odmítán intelektualismus a jako hlavní zákon je chápán pouze zákon srdce.

V další části této kapitoly se dozvídáme něco o Goethově sexuálním životě. Jakožto psychoanalytik a Freudův následovník se Eissler věnoval i této oblasti. Je známo, že Goethe byl velkým milovníkem žen a měl během svého života několik blízkých vztahů se ženami. Většina těchto vztahů byla ale platonických. První sexuální kontakt zažil Goethe až na své italské cestě¹⁹. Jednou z důležitých žen pro Wolfganga byla především baronka Charlotte. Pro ni napsal tento text: „*Since I receive so much loveliness from your own hand and as against that return so little, therefore I am sending you an ancient page, which I was unable to burn when I consigned to the fire all papers referring to Naples and Sicily. It is such a nice word upon the turning point of the whole adventure and casts a glimmer of light backwards and*

¹⁸ *Od mých prvních let jsem nic nemiloval tak jako mohu milovat tebe, sestro. Už jsem zralý. Ano! Zvedni výš nůž a roztrhni ňadra a otevři cestu pro potok, který tam zurčí.*

¹⁹ Zdroj Eissler, Goethe: a psychoanalytic study, 1963

*forwards. I wish it to be yours! Preserve it piously. How nice one really is when we are young!*²⁰ (Eissler, 1963, s. 1082). Podle Eisslera byla Goethova představa lásky především romantická, potřeboval emoční i intelektuální souznění s danou ženou, přesto se velmi často zamilovával do žen, které jej momentálně okouzly.

Eissler se v závěru knihy zabývá Goethem a jeho vztahem k vědě. Zmiňuje jeho odbornost v biologii, která je zřetelná i v jeho vztahu s přírodou a venkovem. Jeho vědecký zájem se točil také kolem pozorování psychóz, ale zabýval se i otázkou sebepoznání. V konverzaci s kancléřem Müllerem odpověděl: *„I assert man can never learn to know himself, can never look upon himself purely as an object. Others know me better than I myself. Only my relations to external reality can I learn to know and to appraise aright; one should limit oneself to this. With all the striving for self-knowledge that the priests and morality preach to us we do not get ahead in life, do not arrive either at results or at true inner improvement“*²¹ (Eissler, 1963, s. 1155). Zdůrazňuje tedy aspekt objektivního pozorovatele zvenčí a ukazuje omezenou možnost introspekce, podobně jako je tomu u zásad exaktních věd.

Kornélie

Pro tuto práci je důležitá především pasáž, ve které se Eissler věnuje **vztahu Goetha a Kornélie**. Rozbor jejich vztahu činí převážně z několika dochovaných **dopisů**, které Wolfgang psal Kornélii. Všechny tyto dopisy, které Eissler rozebírá, pocházejí z období okolo jeho patnácti let. Některé dopisy psal v německém jazyce, jiné v anglickém nebo například francouzském. Zde předkládám nejprve dopis v anglickém znění, následně ve znění originálním a poté v překladu do českého jazyka. Překlad do českého jazyka byl proveden z anglického znění dopisů, proto některé dopisy nemusí přesně odpovídat originálu.

²⁰ *Od doby, kdy jsem obdržel tolik krásy z tvých vlastních rukou a vrátil ti tak málo, a proto ti posílám starodávnou stránku, kterou jsem nebyl schopen spálit, když jsem vhodil do ohně všechny papíry odkazující k Neapoli a Sicílii. Je to takové pěkné slovo na přelomu celého dobrodružství a vrhá lesk světla dozadu a dopředu. Přeji si být tvůj. Udržuji to zbožně. Jak pěkné skutečně je, když jsme mladí.*

²¹ *Tvrdím, že muž se nikdy nemůže naučit znát sám sebe, nemůže se nikdy na sebe dívat čistě jako na objekt. Jiní mě znají lépe, než znám já sebe. Můžu se naučit znát pouze můj vztah k vnější skutečnosti a odhadnout pravdu; každý by měl limitovat sebe v tomto. Se vši snahou pro sebepoznání, když duchovní a morálka nám káže nehnat se v životě dopředu, nedospět ani k výsledkům nebo vnitřnímu pravdivému zlepšení.*

„Dear Sister, Last you believe that I have forgotten you amidst the romantic pleasures of a well-attended spa, I will let you know in this note some odd events that have happened to me. Just imagine, we have snakes here; the ugly vermin make the garden behind our house quite unsafe. During my stay here, four have already been killed. And today, let it be told to you, this morning, as a few resort guests and I were standing on a terrace, lo and behold, comes such an animal in many-curved arches through the grass, stares at us with light, gleaming eyes, and plays with its pointed tongue, and sneaks closer and closer with its head lifted. We, hereupon, grabbed the first best rocks, started to throw them, and hit it several times so that it took flight, hissing. I jumped down, tore a mighty rock from the wall, and threw it after it; it hit and squelched it, whereupon we were masters over it, hung it, and found it to be two ells long.

The other day we lost our way in the woods and for two hours had to creep through it under hedges and bushes. Now a shadowed rock presented itself to us, now again dark brushwood, and nowhere could an exit be found. Surely, we would have had to walk until night had not a charitable fairy fastened parrot tails (which, however, our shortsighted eyes saw as wisps of straw) here and there onto the trees, to show us the right way. Thus, happily, we got out of the woods.

Your letter of June 19th pleased me very much. Let the enclosed letter be forwarded instantly to Pa. Farewell. Kiss Miss M's hand on my behalf.“

June 21, 1756 (Eissler, 1963, s. 33).

„Liebe Schwester. Damit du nicht galubest ich habe dich unter den schwärmenden Freuden eines starck besuchten Bades gantz vergessen; so will ich dir einige absonderliche Schicksaale die mir begegnet, in diesem Briefgen, zu wissen thun. Dencke nur wir haben allhier Schlangen, das hässliche Ungeziefer macht den Garten, hinter unserm Hause, gantz unsicher. Seit menem Hierseyn, sind schon 4 erlegt worden. Und heute, lass es dir erzählen, heute moregen, stehen einige Churgäste und ich auf einer Terrasse, siehe da kommt ein solches Thier mit vielen gewölbten Gängen durch das Grass daher, schaut uns mit hellen funckelnden Augen an spielt mit seiner spitzigen Zunge und schleicht mit aufgehobenem Haupte immer näher. Wir erwischten hierauf die ersten besten Steine warfen auf sie loss und traffen sie etliche mahl, das sie mit Zischen die Flucht nahm. Ich sprang herunter, riss einen mächtigen Stein von der Mauer und warf ihr ihn nach. Er traf und erdrückte sie, worauf wir über dieselbe Meister wurden sie aufgehäneten und zwey Ellen lang befanden. Neulich verwirrten wir uns in dem Walde, und mussten 2 Stundenlang in selbigem, durch Hecken und

Büsche durchkriechen. Bald stellte sich uns ein umschatteter Fels dar, bald ein düstres Gesträuch und nirgends war ein Ausgang zu finden. Gewiss wir wären biss in die Nacht gelaufen; wenn nicht eine wohlthätige Fee hier und da, an die Bäume Papagey Schwätze, (die aber unsere kurtzsichtige Augen für Strohwische ansahen) den rechten Weeg unds zu zeigen gebunden hätte. Da wir denn glücklich aus dem Walde kamen. Dein Briefgen vom 19 Juni war mir sehr angenehm. Inliegenden Brief lass Augenblicklich dem Pap zustellen. Lebe wohl. Küsse Jf. M. von meinetwegen die Hand. Wisb. d. 21 Jun. 1765“

Drahá sestro, abys věřila, že jsem na tebe nezapomněl uprostřed romantické radosti z dobré návštěvy lázní, řeknu ti v tomto dopisu o několika divných událostech, které se mi staly. Jen si představ, že tady máme hady; ta odporná havěť učinila zahradu za naším domem nebezpečnou. Během mého pobytu zde byli již čtyři zabiti. A dnes, abych ti řekl, dnes ráno, já a několik málo zdejších hostů jsme stáli na terase a spatřili jsme trávou přicházející zvíře v mnoha zakřivených obloucích, koukalo na nás se světelnými záblesky v očích a hrálo si se svým špičatým jazykem, a se zvednutou hlavou se plížilo blíž a blíž. My jsme poté popadli první dobré kameny, začali je po něm házet a několikrát jsme ho uhodili, takže syčící upláchl. Seskočil jsem dolů, vytrhl mohutný kámen ze zdi a hodil ho proti němu; zasáhl ho a celého zavalil, tak jsme ho přemohli, pověsili a zjistili, že je dva lokte dlouhý.

Druhý den jsme se ztratili v lese a dvě hodiny jsme se museli prodírat živými ploty a keři. Náhle se nám ukazovala stínící skála, která stála proti temnému podrostu a východ nebyl nikde k nalezení. Jistě, kdyby jsme šli až do noci, neviděli bychom vlídnou vílu připevněnou ocasem papouška (kterou avšak naše krátkozraké oči viděly jako stébla slámy) tu a tam za stromy, aby nám ukázala správnou cestu. Tedy, naštěstí jsme se dostali z lesa. Nech přiložený dopis k okamžitému předání tatínkovi.

*Tvůj dopis z 19. června mě velmi potěšil. Loučím se. Svým jménem líbám ruku slečny M.
21. června 1756*

Eissler píše, že tento dopis odeslal Goethe své sestře ve věku čtrnácti let a deseti měsíců a že tak dlouhý úvod k dopisu může znamenat, že si přál, aby jeho dopis působil spíše jako splnění povinnosti než vyjádření jeho touhy. Eissler zdůvodňuje znění dopisu jako plnění povinnosti Goethovými **obrannými mechanismy**. Je to nejranější dokument, který poskytuje informace o vzájemném vztahu mezi sourozenci. I přestože tento dopis psal Wolfgang uprostřed své puberty, přesto v tomto dopise vidí Eissler mnoho dětských charakteristik z období **latence** a ptá se, zda dopis odrážel skutečný výraz Goethova vývojového stupně nebo zda takto Goethe

pouze nereagoval na odloučení od sestry a zda se v tu chvíli neobjevil regres k nižšímu vývojovému období z důvodu separace od Kornélie. Eissler také píše, že tento dopis je pro pochopení vazby mezi Goethem a Kornélií velmi podstatný. Jako první napsala Wolfgangovi Kornélie a o 3 dny později ji Goethe odpovídá takto. Eissler píše, že se snažil na svou sestru zapomenout, ale že tím, že ona mu napsala, se mu připomněla, a proto se snažil, aby jeho psaní působilo spíše jako splnění povinnosti odepsat jí. V této době podle Eisslera také získává Goethe vůči Kornélii pocit nadřazenosti a říká, že je to možné poznat z toho, že s ní v dopise jedná jako s malým dítětem. V dopise Eissler také identifikuje dvě grupy fantazií. První se týká kastrační úzkosti. Tu spatřuje Eissler v představě hada jako falického symbolu a jeho potenciálního zničení. Druhá grupa fantazií se týká představy překonání impotence v tom, že penis je dárek, který překonává impotenci a možnou kastraci. Zároveň se v tomto dopise Goethe vyjevuje jako „**kastrátor**“, kdy podle Eisslera u Goetha odloučením od Kornélie narůstá sexuální napětí a tento sen je akceptovaná forma kruté sexuální fantazie. Eissler také píše o tom, že se zdá pravděpodobné, že pro sebe Goethe a Kornélie mohly být **vzájemnými sexuálními objekty** - objekty sexuální zvědavosti, objevování a experimentování. Což je i současná otázka do diskuze, zda mezi sourozenci probíhají **rané sexuální hry**. (Eissler, 1963, s. 35)

„Dear little sister, It would be unfair if I did not want to think of you too. IDEST it would be the greatest injustice that ever a student committed since Adam's children have gone to university, if I failed to write to you.“

October 12, 1765 (Eissler, 1963, s. 35).

„Liebes Schwestergen. Es wäre unbillig wenn ich nicht auch an dich dencken wollte. IDEST es wäre grösste Ungerechtigkeit die jemahls ein Student, seit der Zeit da Adams Kinder auf Universität gehen, begangen hätte; wenn ich an dich zu schreiben unterliesse. „

Drahá sestřičko, bylo by nefér, kdybych také nechtěl na tebe myslet. Nebo (z latiny) by to byla ta největší nespravedlnost, které se student kdy dopustil od té doby, kdy Adamovy děti odešly na univerzitu, pokud bych selhal v psaní k tobě.

12. října 1765

Goethe v tomto dopise sestru uklidňuje a přesvědčuje o tom, že na ní i během svých studií v Lipsku myslí a hodlá jí nadále psát dopisy. Píše v německém jazyce a jedno slovo volí

latinské. Eissler píše, že Goethova polyjazykovost vycházela především z toho, že se Goethe cítil být nadšený z toho, že zvládl cizí jazyk a také kvůli otcovým vzdělávacím ambicím. Zároveň říká, že jeho selhání v udržování kontaktu s Kornélií by byla vůči ní největší nespravedlnost a že je vůči ní spravedlivé, aby na ní myslel. A také, aby to Kornélie věděla, že na ní myslí. Tento dopis a všechny následující pocházejí z Goethova období lipských studií, tedy z období, ve kterém se Goethe na delší čas odloučil od Kornélie. Eissler píše, že tento dopis napsal devět dní po příjezdu do Lipska a že v něm můžeme najít odlišné charakteristiky a odlišný tón než v prvním dopise, který byl sepsán tři měsíce před tímto. V tomto dopise jej Eissler popisuje jako jasného, inteligentního, vtipného a který vyjadřuje své pocity. Důvod ve změně vidí Eissler v tom, že v tomto dopise jsou patrné především charakteristiky z vývojového období **puberty** a že pravděpodobně proběhla **separace** od rodičů. Stalo se tak prostřednictvím minimálně tříměsíčního odloučení od rodičů, která umožnila vytvořit Wolfgangovi mnohem zralejší postoj. Ve vztahu ke Kornélii se podle Eisslera objevuje něco, co lze nazvat jako první **sexuální hra**, kdy dvě osoby opačného pohlaví začínají kolem sebe s trpělivostí „kroužit“ a vzájemně si projevují pozornost a dvoření. (Eissler, 1963, s.36)

„You others – little girls – cannot see so far as we poets.“

October 12, 1765 (Eissler, 1963, s. 39).

„Ihr andern kleinen Mädchen Könnt nicht so weit sehen, wie wir Poeten.“

Vy ostatní malé dívky nemůžete vidět tak daleko jako my básníci.

12. října 1765

Tento dopis je třetí, který Goethe Kornélii napsal. Eissler píše, že žádné z dopisů otci se nezachovaly, a proto nevíme, jak často psal domů. Jisté ovšem je, že Goethe neplnil otcovy představy a raději se věnoval přednáškám podle své chuti a utrácel více peněz, než měl. (Eissler, 1963, s. 40) V této stručné zprávě se Goethe ke Kornélii staví superiorně a říká jí, že on vidí mnohem dále, než vůbec může ona, jako malá dívka, vidět.

V dopisech, které Goethe Kornélii píše, se objevuje jeho nadřazený postoj a arogance. Eissler píše, že arogance je u Goetha pozorovatelná již od prvního dopisu a že pro něj byla typická. Objevila se například, i když žádal o členství v literárním spolku. Podle Eisslera Goethova arogance vycházela z **narcistického ukojení**, které částečně získal doma u rodičů.

Jeho rodiče mu měli přímo i nepřímo sloužit, také měl obdiv od své sestry i jejích přítelkyň, pro které byl jejich idolem. Dá se říci, že než přijel do Lipska, byl pro něj svět jednoduché a velké místo – aréna nebo hřiště, které bylo stvořeno, aby mohl ukázat všem svůj talent a úspěch. V Lipsku na něj ovšem bylo nahlíženo jako na někoho, kdo přijel z venkova do metropole a zde se dostal pro svůj pocit nadřazenosti do izolace a začalo se mu stýskat po domově. Podle Eisslera se jednalo o krizi, které měl potíže se přizpůsobit. (Eissler, 1963, s. 43)

„Never have I eaten so many good things as in the time I have been here. Pheasant, porridge, snipe, larks, trout in quantity...“

„Jamais je n'ai mangé tant de bonnes choses que dans le temps, que je suis dans ces lieux. Des faisans, perdrix, becasses, alouettes poissons en allemand (Forellen) en quantité.“

Nikde jsem nejedl tolik dobrých věcí jako v době, kdy jsem byl zde. Bažant, koroptev, pták, skřivani, pstruzi, vše v dostatečném množství.

V tomto dopise je Goethe nadšen z množství dobrého jídla, které může v Lipsku jíst a říká také, že doma neměl možnosti tak dobrého jídla. Tento dopis z Lipska odeslal Goethe sestře. Druhou část, která je níže, pak adresoval svému příteli Friesovi. Všechny předchozí dopisy (od 21. června do 12. října) byly psány v němčině. Část dopisu z 21. října, který byl určen sestře, je napsán ve francouzštině, druhá část určena Friesovi pak již v němčině.

„Notice our menu. Chicken, goose, turkey, duck, partridge, snipe, trout, hare, venison, pike, pheasant, oysters etc. This appears every day. None of those other coarse meats such as beef, veal, mutton etc., that I don't know the taste of any more.“

October 21, 1765 (Eissler, 1963, s. 40).

„Merkt einmahl unser Küchenzettel. Hüner, Gänsse, Truthahnen, Endten, rebhühner, Schnepfen, Feldhühner, Forellen, Hassen, Wildpret, Hechte, Fasanen, Austern pp. Das erscheint Täglich, nichts von anderm groben Fleisch ut sunt Rind, Kälber, Hamel pp. das weiss ich nicht mehr wie es schmeckt.“

Všimni si našeho menu. Kuře, husa, krocán, kachna, koroptev, pstruh, zajíc, srna, štika, bažant, ústřice atd. Takto vypadá každý den. Žádné z takových hrubých mas jako je hovězí, telecí, skopové atd., takže ani nevím, které chutná víc.

21. října 1765

Již jsem zmínila výše, že Eissler píše, že na Goethovo psaní dopisů v cizím jazyce je třeba nahlížet jako na jeho **potřebu dávat na odiv** své jazykové vzdělání a snaha prezentovat se jako multilingvista. Eissler vyslovuje domněnku, že o pravdomlupnosti těchto dvou dopisů lze spíše pochybovat, ale že vyjadřují Wolfgangovu regresi a fixaci na **orální stádium**. To vysvětluje tak, že mu orální stádium připomíná jeho minulost. (Eissler, 1963)

„Girl, I have now the desire to converse with you, and this very desire moves me to write you. Be proud, sister, that I give you a piece of the time I so eminently need. Bow down for this honor that I do you, deeply, still more deeply, I like to see you well-behaved, still a little! Enough‘...Do you laugh, perhaps, little fool, that I speak in such a highfalutin tone? Go ahead and laugh. We scholars...“

December 6, 1765 (Eissler, 1963, s. 40).

„Mädgen, Ich habe eben jetzo Lust mich mit dir zu unterreden; und eben diese Lust bewegt mich an dich zu schreiben. Sey stolz darauf Schwester, dass ich dir ein Stück der Zeit schencke die ich so nothwendig brauche. Neige dich für diese Ehre die ich dir anthue, tief, noch tiefer, ich sehe gern wenn du artig bist, noch ein wenig! Genug!.... Lachst du etwann Naerrgen, dass ich in einem so hohen Tone spreche. Lache nur. Wir Gelehrten...“

Děvče, mám nyní touhu mluvit s tebou a tato touha mě žene k tomu napsat ti. Bud' hrdá, sestro, že ti věnuji kousek času, který tak nesmírně potřebuji. Pokloň se této cti, kterou ti prokazují, hluboce, stále hlouběji, rád uvidím, že se dobře chováš, pořád trochu! Stačí... Směješ se, možná, trochu hloupě, že mluvím v takto vznešeném tónu? Běž vpřed a směj se. My učenci...

6. prosince 1765

V prosinci roku 1765 píše Goethe Kornélii dopis k jejím narozeninám. Eissler píše, že v tomto dopise se Goethe jeví jako sadistický, panovačný a exhibicionistický s tvrdě maskulinním postojem. Dává jí zároveň určitá ponaučení a také se k ní ironicky vztahuje. Eissler říká, že

z dopisu je znát, že tendence k tomu držet Kornélii plně **ve svém vlastnictví** je nesporná. Vyjadřuje se i k jeho poznámce z deníku o tom, že si dovede sestru představit pouze jako představenou kláštera a Eissler dodává, že to musí být interpretováno spíše jako **volné asociace** o jeho sestře. Goethe také sestře nakazoval, jakým způsobem má psát své dopisy, aby je mohl opravovat. Také Kornélii říkal, které knihy smí číst a které nesmí. Zakázal jí například četbu knihy Dekameron, přičemž se Kornélie bránila, že i papež jeho četbu povolil. Goethe chtěl Kornélii učit, jak získávat potěšení z knih a ukazovat jí, ze kterých knih smí získávat potěšení. Vedle otcovské funkce přejímal tedy i **funkci učitele**. Kornélie ale také Goethovi odporovala a Eissler píše, že s ním snažila soupeřit nebo dokonce imitovala jeho vlastní chování. Píše, že Kornélie nenásledovala Goethovy rady a že ten s ní pak dlouze diskutoval její způsoby. Potřeba vyučovat Kornélii, tendence mít ji ve svém vlastnictví a žárlivost je podle Eisslera potřeba vykládat jako **nevědomou touhu po objektu tabu**, který se mu zalíbil v prostředí, kde je sexuální ukojení nemožné. Výsledkem toho odmítal Goethe sestru jako objekt svých erotických představ, což zároveň dávalo vzniknout agresivnímu impulzu vůči otcovské figuře. Goethe si sám uzurpuje otcovskou funkci ve vztahu se svou sestrou. Goethe si osobuje **otcovskou funkci** a jedná jako Kornéliin otec, což má za následek **popření distance mezi objekty** a vznik kauzality ve smyslu „co se stane mně, stane se i sestře“. Eissler píše, že je to právě tato **multidimenzionalita** vztahu mezi Goethem a Kornélií a kapacita Goethova Ega, která může poskytnout současně několik **rozporuplných vazeb k jednomu objektu**, co činí vztah Goetha a Kornélie tak pozoruhodný. Od doby, kdy je Kornélie **současně objektem a současně částí jeho Ega**, jsou Goethovy pocity viny a touha po incestu úspěšně **popřeny**. (Eissler, 1963, s. 43)

„Dear sister. You other girls must have a certain secret charm with which you bewitch us when it so pleases you. Whether this charm comes from the weakness that we have for your sex, or whether it consists of that air of flattery that you know how to feign when it seems to you to be necessary, makes no difference to me; it is enough that I have felt it on several occasions and I feel it as I write you these lines. I had the intention of scolding you in this letter in a way that would frighten you. I had two, three, four reasons, sound reasons ready to hand, of which one would have been enough ground for scolding you terribly; but you write, you beg my forgiveness, and pop! – my reasons fly away. I sit down and, instead of writing that I am angry, I write that I love you and that I forgive you.“
March 14, 1766 (Eissler, 1963, s. 45).

„Chere Soeur. Il faut que vous aiez, vous autres filles, un certain charme secret, dont vous nous ensorceléz quand il vous plait. Que ce charme vienne de la complaisance que nous avons pour votre sexe, ou qu'il consiste dans cet air de flatterie que vous scavez feindre, quand il vous semble necessaire, cela m'est indifferent; suffit que je l'ai senti en plusieurs occasions et je le sens en t'ecrivant ces lignes. J'avois pris le dessein, de gronder dans cette lettre, d'une maniere á te faire peur. J'avois pris le dessein, de gronder dans cette lettre, d'une maniere á te faire peur. J'avois deux, trois, quatre raisons; justes raisons, en poche, dont une auroit suffi pour gronder terriblement; Mais tu écris, tu demandes pardon, st! voila mes raisons qui s'envolent. Je m'assieds et au lieu d'ecrire que je suis faché, j'ecris que je t'aime, et que je te pardonne. 14 mars, 1766“

Drahá sestro. Vy ostatní dívky musíte mít jisté tajemství šarmu, se kterým nás potěšíte, kdykoliv je vám to příjemné. Ať už toto kouzlo pochází ze slabosti, které máme pro vaše pohlaví, nebo jestli se to skládá z toho ovzduší lichotek, které víte, jak použít, když se to zdá být nezbytné, to pro mě nedělá rozdíl; je to dostatečné, když jsem se ocitl na několika událostech a cítil to tak, jako ti to píšu v těchto rádcích. Měl jsem v záměru vynadat ti v tomto dopise tak, abych tě vyděsil. Měl jsem dva, tři, čtyři důvody, které jsem měl připravené po ruce, z nichž jeden by byl dostatečný k vystrašení tě; ale ty píšeš, ty prosíš mé odpuštění a puf! – mé důvody uletěly. Sedím a místo psaní, že jsem naštvaný, píšu, že tě miluji a že ti odpouštím.

14. března 1766

V tomto dopise se Goethe podle Eisslera poprvé zakoukal do jiné dívky. Vůči Kornélii se Goethe staví do obranného postoje, kdy proti ní nejprve projevuje vztek a následně ji obviňuje. Náhle je však obrana překonána a Goethe předstírá, že byl rozptýlen „sladkostí“. Zbytek dopisu je podle Eisslera nepřímá kritika Kornélie.

„Am I not funny, sister, I love all those girls. Who could help it when they are good; for she does not touch me by her beauty, and indeed all my acquaintances are rather good than beautiful.“

May 11, 1767 (Eissler, 1963, s. 55).

„N'est ce pas ma soeur, je suis asses drole, j'aime toutes ces filles la. Qui pourroit s'en defendre, si elles sont bonnes; car beauté, elle ne me touche pas; et vraiment toutes mes connoissances sont plus bonnes que belles. 11 mai 1767“

Není-liž pravda, sestro, jsem dost komický, že miluju všechny tyto dívky. Ale kdo by se tomu mohl ubránit, když jsou dobré (hodné); neboť krása mě nedojímá; a skutečně jsou moje známosti spíš dobrotivé, než krásné

11. května 1767

V období května 1767 zůstává Goethe zakoukán do jiné dívky a přiznává své city, ale odmítá jejich původ tvrzením, že jsou vyvolané spíše ženskou magií a lstivostí. Pokračuje v podobném duchu svého předchozího dopisu. Eissler říká, že v tomto období dochází k dosažení puberty a k pokusu **vymanit se z infantilních incestních vazeb**. Funkcí pubescenta a adolescenta je vymanit se z rodiny a především vymanit se z incestních vazeb.

„Often Sister I am in good humor. In a very good humor! Then I go to visit pretty wifes and pretty maiden. St! Say nothing of it to the father. But why should the father not know it. It is a very good school for a young fellow to be in the company and acquaintance of young virtuos and honest ladies. The fear to be hatred by them makes us fly many excesses seducing by his outward side, and therefore periculous to the Youth. Look Sister, that is the State of my present life: I seek to do nothing of what I could not give reason, to my superiors which are my God and my parents; I seek further to please to the uttermost part of men, wise and fools, great and littles, I am diligent, I am mirthy, and I am lucky. Adieu.“

May 14, 1766 (Eissler, 1963, s. 48).

Často jsem, sestro, v dobré náladě. Ve velmi dobré náladě! Poté jdu navštívit pěkné ženy a pěkné dívky. Sestro, neříkej nic z toho otci. Ale proč by o tom otec neměl vědět. Je to velmi dobrá škola pro mladé kolegy být ve společnosti a ve známosti mladých ušlechtilých a čestných dam. Strach, že jejich nenávisť by nám umožnila překonat mnoho nadbytečných svodů z jeho vnější strany, a proto jsou nebezpeční mladí. Podívej, sestro, toto je oznámení mého současného života: snažím se nedělat nic z toho, co bych nemohl udat za důvod svým nadřízeným, kterými jsou můj Bůh a mí rodiče; snažím se prosit dále o to být součástí části mužů, moudrých a hloupých, velkých a malých. Jsem pilný, jsem veselý a jsem šťastný. Sbohem (ve francouzštině)

14. května 1766

V posledních třech dopisech se podle Eisslera Goethe vyznává ze svých pocitů a nepřímo také kritizuje a devaluje svou sestru. Tato **devalvace** je podle něj důsledkem **konfliktu z vnitřního boje s představou tabu**, který poté vyvolává „*nepřátelský útok*“ na objekt lásky. Pozitivní pouto mezi Wolfgangem a Kornélií bylo podle Eisslera silně **narcistické**, jelikož **hranice mezi Self a objektem** byla otevřená a rozdíl mezi „já“ a „ty“ byl často zanedbatelný. Eissler totiž říká, že Goethe se separoval od sestry, když řekl: „nyní studuji pro dva lidi – pro sebe a mou milovanou sestru“, čímž ukázal **vnitřní nezávislost na identifikaci** od incestního objektu. V tomto období se ale Goethův pubertální konflikt dostal do běžné podoby, když se omlouvá a současně říká „neříkej to otcí“, což Eissler interpretuje jako strach z otcovského napomenutí. Eissler říká, že chlapec procházel běžnou pubertou s užitím obvyklých pochybností, racionalizací, pokrytectví a přetvářky. Podle Eisslera je to především **vztah k sestře, který soustavně narušoval jeho vývoj**. Když se například Kornélie vdala, nebyl schopen k této události napsat žádnou báseň, ačkoli obyčejně ke slavnostním událostem básně psal. (Eissler, 1963)

4.2 Historický koncept

Historické přístupy reprezentují jména biografů Richarda Friedenthala a Astrid Seeleové. Jejich přístup se opírá především o rekonstrukci konkrétní historické osoby a událostí na základě dochovaných pramenů.

4.2.1 Friedenthal

Friedenthal se zaměřil především na popis událostí v Goethově životě podle toho, jaké se o nich dochovaly záznamy. Jeho texty obsahují poměrně podrobný **popis jednotlivých situací**.

Friedenthal popisuje v knize celý Goethův život a jednotlivé kapitoly člení v souvislosti s Goethovým životem, např. *na dětství, studium v Lipsku, kapitolu o Lottě nebo o Lili apod.* Vzhledem k tomu, že pro tuto práci není podstatná celá Friedenthalova publikace a že Friedenthal předkládá pouze Goethův životní příběh a nenabízí k němu své výklady jako například Eissler, nebudu v této kapitole představovat celou jeho monografii, jako jsem tomu činila u Eisslera, ale zaměřím se zde pouze na pasáže, které mají souvislost s Kornélií.

Vztah Wolfganga a Kornélie popisuje Friedenthal takto: *„V mladosti nemal nijakých priateľ'ov, iba zopár chlapcov ochotných podriaď'ovať sa jeho komandovaniu. Prilipol iba ku svojej sestre, o rok mladšej Kornélii, najma po srážkách s „drsným svetom“. Až do rokov lipských štúdií je mu jedinou doverničkou, družkou, láskou. Tento vzťah doživotne vplýval aj na jeho ľubostné vzťahy. Pred svojím vnútorným zrakom mal vždy obraz sestry – toto slovo používal často najma voči panej von Stein – aj nevedomky. Ve svojom básnickom diele však nestvárnil svoju vrúcne milovanú sestru, takisto ako ani matku. Kornélia nebola mrzká, ale mala dosť nepeknú tvár, veľký nos, vysoké čelo, nečistú vyrážkovú pleť, najma „pred nejakými slávnosťami alebo tanečnými zábavami“, čo sa dá ľahko vysvetliť psychologicky. Goethe neskôr vravieval, že sa mala stať abatišou. Vyjadril sa aj zreteľnejšie: „Priečila sa jej predstava, že by sa mala oddať nejakému mužovi.“ Bola sentimentálna a chladná, čo je častá a veľmi nešťastná kombinácia vlastností. Z donútenia a pod tlakom vtedajších zvykov pokúsila sa zinscenovať nepresvedčivú aféru s istým mladým Angličanom, z ktorej pochopiteľne nič vážne nevzišlo. Neochotne a s odporom sa potom predsa len vydala za slušného, šikovného muža a priateľ'a rodiny Schlossera. Na sobáš sa obliekla do sivých*

taftových šiat. Uprostred horúceho leta, chvejúc sa od zimy a na lone s termoformom sa odviezla do manželstva. Čoraz hlbšie prepadávala trudnomysel'nosti, potom priviedla na svet dieťa, ale jeho veselý džavot ju desil, a dvadsaťšesťročná zomrola pri porode druhého dieťaťa. „Nemala najkrajšie oči, aké som kedy videl,“ napísal básnik, „ale najhlbšie, ktoré ukrývajú najviac utajovanej dychtivosti, a keď sa v nich zračila nejaká náklonnosť, láska, nádherne sa trblietali.“ Jediná láska, aká jej bola súdená, bola láska k bratrovi, pretože tento cit nehrozil nenávidenou zmyselnosťou. Táto okolnosť má dosť veľký význam pre Goetheho neskoršie l'úbostné vzťahy. Veľmi často – aj keď nie vždy bol zal'úbený do podobných abatis a je nápadné, kol'ko jeho mileniek malo rovnaké sklony ako Kornélia; pani von Stein musela pretrpieť sedem porodov v manželstve, ktoré znášala s odporom, Wilhelmina Herzliebová zomrola v melanchólíi po stroskotanom pokuse o manželstvo, Ulrika von Levetzow skončila svoj život ako osamelá kláštorná dáma.“ (Friedenthal, 1982, s. 19)

Friedenthal tedy v této citaci říká, že Goethe měl od svého dětství problém vycházet se svými vrstevníky. Ti jej odmítali kvůli jeho tendenci je komandovat a chovat se k nim **nadřazeně**. Naznačuje, že kvůli tomuto nepřijetí a pravděpodobným konfliktům s vrstevníky se **upnul na svou sestru** a až do svých lipských studií spolu tvořili nerozlučnou dvojici. Kornélii Goethe popisoval jako nehezkou, sentimentální a chladnou a která s odporem prožívala cokoli erotického. Dokonce napsal, že si ji nejraději představoval jako abatyši. Zároveň si ale protirečí, když říká, že její oči ukrývaly utajovanou dychtivost, lásku a náklonnost. Ta ale měla být směřovaná pouze k bratrovi. Přesto se ale Kornélie provdala, podle Goetha nepřilíš šťastně, a zemřela při porodu dítěte. Friedenthal píše, že Kornélie měla vliv i na pozdější Wolfgangovy vztahy, jelikož měl její obraz vždy před svým vnitřním zrakem a že i u několika Goethových pozdějších žen lze nalézt podobné aspekty jako u Kornélie.

„V mladosti nežili súrodenci až tak trúchlivo, ale zavše sa už objavovali nejasné náznaky ich budúcich sklonov. Veselo poskakovali po mestských múroch a nazerali do záhrad i domov. Snorili na pojde, kde si radca starostlivo naskladal dubove dosky, lebo maliarom ich museli odovzdať dobre vysušené a bez puklín, keďže mali vydržať naveky a nesmeli popraskať. Chodili po remeselníkoch s objednávkami a túlali sa po pestrom trhovisku so šiatrami medovníkárov a hračkárov“ (Friedenthal, 1982, s. 20).

Velmi důvěrnou vzájemnou vazbu mezi Wolfgangem a jeho sestrou bylo možné podle Friedenthala pozorovat již od jejich dětství. Společně spolu trávili čas, hráli si a objevovali

různá místa, která následně prozkoumávali. Friedenthal tím chce pravděpodobně říci, že vazba, která mezi nimi byla, nevznikla náhle v průběhu jejich dětství či dospívání, ale že se kontinuálně vyvíjela od jejich raného období.

Je zřetelné, že Friedenthal vychází ve své publikaci z Goethova díla *Z mého života*, kde Goethe Kornélii věnuje poměrně rozsáhlou pasáž a snaží se čtenáři přiblížit svou sestru. „Odloučil jsem se od svých druhů, ježto jsem musel učinit odbočku, abych zašel do Emmendingen, kde byl můj švagr představeným. Považoval jsem tento krok, abych spatřil svou sestru, za opravdovou zkoušku. Věděl jsem, že nežila šťastně, ač ji, jejího chotě nebo postavení z toho viniti nebylo možno. Byla povaha zvláštní, o níž je těžko mluvit; pokusíme se shrnouti zde, co se dá sdělití.

Příznivě ji vyznačovala krásná stavba tělesná; ne tak rysy obličeje, jež vyjadřovaly sice dosti zřetelně dobrotu, rozum, účastenství, přece však postrádaly jisté pravidelnosti a půvabu.

K tomu přicházelo ještě, že vysoké, silně klenuté čelo působilo jistým nepříjemným dojmem, což bylo zaviněno protivnou módou, vlasy z obličeje odhrnovat a přitlačovat, ač jinak vydávalo nejlepší vysvědčení o vlastnostech mravních a duchovních. Dovedu si představit, že by se před zrcadlem byla shledala příjemnější, bez obavy, že by se jiným i sama sobě nelíbila, kdyby byla mohla, jak to zavedla doba novější, horní část svého obličeje zachmuřit kadeřemi a spánky i líce ozdobit stejnými prstenci. Připočtěme k tomu ještě tu nehodu, že její pleť byla zřídka čistá, zlo, které se dostavovávalo jakýmsi démonicky zlým osudem už od mladosti, obyčejně o svátcích, o dnech koncertů, plesů a podobných pozvání.

Těmito stavy se pozvolna probojovala a zatím se vytvářely stále víc a více její ostatní nádherné vlastnosti.

Pevný, nesnadno přemožitelný charakter, soucitná a soucitu potřebující duše, výborné duchovní vzdělání, krásné vědomosti, jakož i schopnosti: několik jazyků, obratné pero, takže by byla bývala jednou z nejhledanějších žen své doby, kdyby jí byl osud i po zevnějšku příznivý.

K tomuto ke všemu je třeba vyjavit ještě jednu věc podivnou: v její povaze nebylo ani nejmenší smyslnosti. Vyrostla vedle mne a přála si i nadále trávit svůj život v této sesterské harmonii. Zůstávali jsme po mém návratu z university nerozluční; měli jsme v nejvroucnější důvěře

myšlenky, city a vrtochy, dojmy ze všeho nahodilého, společné. Když jsem odešel do Wetzlaru, zdála se jí osamělost nesnesitelná; můj přítel Schlosser, nejsa dobré té bytosti ani neznámý, ani protivný, vstoupil na mé místo. Bohužel se u něho změnila bratrskost v rozhodnou a při jeho přísně svědomité povaze snad první vášeň. Zde se naskytla partie podle přání, jak se říkává: tak akorát, k jejímuž přijetí se dala sestra, smím zajisté říci, přemluvit, když vytrvale odmítala rozličné významné nabídky, ale od mužů bezvýznamných, od takových, jež měla v ošklivosti.

Upřímně musím doznati, že jsem si ji nedovedl rád představit, když jsem často o jejím osudu fantasoval, jakožto hospodyně, ale jistě velmi rád jakožto abatyši, jakožto představenou nějakého šlechtetného řádu. Měla všechno, čeho vyžaduje takový nějaký vyšší stav, ale scházelo jí všechno, co vymáhá neúprosně svět. Na ženské duše měla vliv naprosto neodolatelný; mladé mysli přitahovala láskyplně a ovládala je duchem vniterných předností. Jako pak měla se mnou společné snášení dobra, lidskosti se všemi jejich podivnostmi, jen když to nezacházelo do převrácenosti, tak se nepotřebovalo před ní skrývat nebo ostýchat nic zvláštního, čím se vyznačuje nějaká významná povaha přirozená; pročež se mohly naše družné zábavy, jak jsme už dříve viděli, pohybovat vždycky rozmanitě, volně, slušně, i když to často hraničilo až se smělostí. Za zvyk, zacházet s mladými slečnami se závaznou dvorností, aniž by z toho vznikla hned nějaká rozhodná závaznost nebo přivlastnění, jsem zavázán díkem jen jí. Teď zajisté vytuší důvtipný čtenář, jenž je schopen čísti mezi řádky, co tam není sic napsáno, ale naznačeno, vážné pocity, s nimiž jsem tenkrát vstupoval do Emmending.

Ale při loučení po krátkém pobytu mně dolehlo ještě tíž na srdce, že mně má sestra co nejvážněji doporučila, ba poručila odloučení od Lili. Sama vytrpěla velmi mnoho vleklým stavem, v němž žila jakožto nevěsta; Schlosser se při své poctivosti s ní nezasnoubil dřív, až si byl jist svým postavením ve velkovévodství badenském, ba, chtělo-li se to tak brát, až už byl jmenován. Vlastní ustanovení se však vleklo nemyslitelně. Mám-li o tom projevit otevřeně svou domněnku, nebyl ten statečný Schlosser, ať už byl k úřadu jakkoli zdatný, přec pro svou právní strohost ani knížeti, jakožto přímo s ním se stýkající služební, žádoucí, tím pak méně ministrům, jakožto blízký jejich spolupracovník. Jeho ustanovení v Karlsruhe, v něž doufal a jehož si naléhavě přál, se neuskutečňovalo. Mně se však tohle váhání objasnilo, když se uprázdnilo místo představeného v Emmendingen, a když jej ihned přeložili tam. Bylo mu tím svěřeno pěkné, výnosné místo, pro něž se plně osvědčil. Jeho mysli, jeho jednání vyhovovalo

úplně, státi zde sám, jednati podle přesvědčení a vydávat o všem počet, ať už se mu za to dostalo pochvaly nebo výtky.

Proti tomu se nedalo nic namítat, má sestra ho musela následovat, ovšem ne do residence, jak doufala, nýbrž do místa, jež se jí nemohlo nezdát samotou, pustinou; do příbytku, prostorného sic, úředně skvělého, úpravného, ale beze vsí družnosti. Několik mladých slečen, s nimiž udržovala dřív styky přátelské, šlo tam za ní, a poněvadž rodina Gerockova byla dcerami požehnána, střídaly se, takže při tolikerém zkrácení se těšila aspoň dávné důvěrnosti.

Tyto poměry, tyto zkušenosti to byly, pro něž si myslila, že má právo, poručit mně co nejopravdověji rozchod s Lili. Zdálo se jí tvrdé, vytrhnouti takovou slečnu, o níž si činila nejvyšší představy, z její, ne-li skvělé, přece živě rušné existence, do našeho sic chvalného, ale přec jen pro významné společnosti nezařízeného domu, mezi blahovolného, nemluvného, ale ochotně didaktického otce a matku, po svém způsobu nejvyš domáckou, jež však, po vykonaném zaměstnání, nechtěla být přece jen při své pohodlné ruční práci rušena, v srdečném rozhovoru s mladými pozvanými a vybranými osobnostmi.

Naproti tomu mi živě osvětlovala poměry Liliny; neboť já jsem jí částečně už v dopisech; zčásti však ve vášnivě rozpovídané důvěrnosti všechno na vlások vyjevil“ (Goethe, 1998, s. 435).

Goethe píše hned v několika rovinách. V jedné hovoří o vzhledu a vlastnostech své sestry, které také hodnotí. V jeho popisu se **střídá chvála i negativní** vyjadřování. O duševních vlastnostech Kornélie mluví jako o těch pozitivních, ty fyzické popisuje zejména negativně. Mluví také o tom, že o osudu a životní cestě Kornélie přemýšlel a že by si ji nejraději představil jako představenou řádu. Proto je možná také zklamán tím, že se i přesto provdala. Jejího manžela popisuje opět ambivalentně, na jedné straně o něm mluví jako o poctivém, zdatném a statečném a na druhé straně jej vykresluje jako chladného a samotářského. Ve druhé rovině píše o svém vlastním vztahu s Kornélií, že to byla ona, která jej naučila **nezávislé dvornosti** bez potřeby vlastnit druhého. Tím si ale Goethe **odporuje**, protože zároveň píše o tom, že pro něj bylo velmi těžké setkat se svou sestrou po její svatbě a zdůvodňuje to tím, že věděl, že nežije v manželství šťastně. To vyznívá tak, že pociťuje negativní pocity vůči Schlosserovi a zároveň touhu, aby s Kornélií mohl opět trávit čas. Z Goethova líčení také vyznívá, že i Kornélie pociťovala vůči němu vlastnické potřeby či

touhy, když mu doporučuje, ba přímo poručuje, jak píše Goethe, rozejít se s Lili. To odůvodňuje domnělou potřebou ochraňovat Lili před prostředím, do kterého by ji Wolfgang uvedl.

Velmi podobnou citaci je možné nalézt i v Eckermannových rozhovorech s Goethem.

„Vzpomněli jsme pak pozoruhodného místa, kde Goethe mluví o stavu své sestry. „Tuto kapitulu,“ řekl, „si se zájmem přečtou vzdělané ženy, neboť bude mnoho těch, které se mé sestře podobají v tom, že jim při skvělých vlastnostech duchovních a mravních není dopřáno štěstí krásného těla.“

„Že dostávala vyrážku v obličeji,“ řekl jsem, „když se blížily slavnosti a plesy, to je něco tak podivného, že bychom to nejraději připsali zásahu čehosi démonického.“

„Byla to zvláštní bytost,“ řekl Goethe, „mravně stála velmi vysoko a neměla v sobě ani stopu smyslnosti. Myšlenka, že by se měla oddat muži, jí byla odporná, a lze si představit, že z té podivnůstky vznikla v manželství mnohá trapná chvíle. Ženy, které mají podobný odpor nebo nemilují svého muže, vycítí, co to znamená. Nemohl jsem si proto sestru nikdy představit vdanou, spíše by byla bývala na pravém místě jako abatyše někde v klášteře.

A protože nebyla v manželství šťastna, třebaže se provdala za jednoho z nejhodnějších mužů, zrazovala mě tak vášnivě od zamýšleného spojení s Lili“ (Eckermann, 1960, s. 406).

Eckermann popisuje naprosto stejné situace, o kterých mluví v díle Z mého života i Goethe. Důraz je kladen zejména na zdůraznění kontrastu vysokých duchovních kvalit a zároveň méně působivé tělesné krásy. A že pro takovou ženu je vhodnější postavení abatyše, protože i když se rozhodnou pro manželství nebudou v něm šťastné.

„Svoje sestře píše Goethe s menším respektom o pánoch a slávnostných parochniach (v Lipsku na studiích). Tu je Gottshed, veľ'ký muž, obor už len svojím telesným zjavom; ako študent pobiede unikol verbovníkom pruského kráľ'a Fridricha Viliama I., ktorí ho stoj čo stoj chceli lapit a vopchať medzi kráľových dlháňov“ (Friedenthal, 1982, s. 34).

Friedenthal také zdůrazňuje, že Goethe psal Kornélii během studií v Lipsku dopisy, ve kterých popisoval také lidi, se kterými se setkal. O těch píše dle Friedenthala s menším respektem a popisuje Kornélii i „klepy“, které o daných osobách ví.

„Goethe bol už v rokoch ohnivej mladosti vel'mi učenív a múdrosti, čo počúval u Gellerta, odovzdával hneď d'álej svojej sestre. Zahŕňa ju prívalom ponaučení: čítaj to, prečítaj si tamto, hento nečítaj, „listy piš na preložený papier a potom Ti odpoveď a kritiku napíšem hneď vedl'a. A nech Ti otec nepomáha. Chcem vidieť, ako pišeš Ty sama. A teraz s tým začnem: Zapamataj si: piš len tak, akoby si rozprávala, len vtedy napíšeš dobrý list“ (Friedenthal, 1982, s. 35).

Další zajímavá věc je, že Goethe sestru **poučoval** o tom, co je vhodné číst a co není a jakým způsobem má psát své dopisy. A dokonce Kornélii v jejím počínání i kontroloval a zakazuje jí například i pomoc od otce. Goethe neopomíná připsat pro Kornélii i „učitelskou“ radu, jakým způsobem má při svém psaní postupovat.

„Z troch rokov strávených v Lipsku si študent práv nepriviezol domov vel'a, s čím by sa mohol preukázať otcovi. Pán radca sa sotva potěšil príchodu svojho zúboženého syna a či jeho batohu plného kresieb i rukopisných plánov. Došlo k výstupom, ale potom sa predsa len potichu dohodli, že predbežne uzavrujú mier. Wolfgang sa teraz opat' vel'mi zblížil so sestrou, hoci ju za posledné obdobie v Lipsku dosť zanedbával; s'á žovala sa na otcovu tvrdosť, ktorej čelila vlastnou tvrdosťou. Všetky nahromadené city upína k bratrovi, pokúša sa ho rozveseliť; súrodenci si vymyslia celkom zvláštnu reč, ktorej nik nerozumie, ale bezočivo ju používajú aj pred rodičmi.“ (Friedenthal, 1982, s. 46).

V závěru svého psaní o Goethem a jeho sestře mluví Friedenthal o tom, že během studií v Lipsku se oba sourozenci pravděpodobně vzájemně odcizili, protože mluví o jejich **opětovném sblížení** po jeho návratu domů a zanedbávání sestry po dobu studií. Kornélie si bratrovi stěžovala na tvrdost otce. Své city upínala k Wolfgangovi a ten je dle Friedenthala opětoval a dvojice si dokonce vymyslela vlastní řeč, které nikdo nerozuměl.

4.2.2 Seeleová

Seeleová se ve své publikaci věnuje především popisu a rozboru všech známých **vztahů Goetha se ženami**. Každé konkrétní ženě, která Goetha upoutala a které se dvořil, věnuje jednu kapitolu, ve které se věnuje popisu dívky, jejího dalšího životního příběhu i její role v životě Goetha. Podobně jako u Friedenthala, jelikož pro tuto rigorózní práci nejsou podstatné kapitoly věnované dalším ženám v Goethově životě, nebudu tedy v této části kompletně představovat publikaci Seeleové. Zaměříme se pouze na texty, které nám poskytují informace o Kornélii.

Píše, že i když Goethův život velmi silně ovlivňovala vazba ke Kornélii, přesto se v Goethově životě objevilo poměrně mnoho žen, ke kterým si vytvořil určitý vztah²². Frederika Brionová, Lotta Buffová, Lili Schönemannová, Charlotta von Stein, Christiana Vulpiusová, Minka Herzlieblová, Bettina von Arnim, Marianna von Willemer a Ulrika von Levetzow. To jsou jména dalších žen, která zasáhla do Goethova života. Důležitá v Goethově životě je především *Lotta Buffová, Lili Schönemannová, Charlotta von Stein, Christiana Vulpiusová a Ulrika von Levetzow*.

Lotta Buffová byla již zasnoubena, když se s ní Goethe setkal a snažil se o ni ucházet. *Lili* byla Wolfgangova první nejrůznější láska. Viděl ji poprvé při hře na klavír v domě jejich rodičů a píše, že od samého začátku ji miloval a byl k ní přitahován. Její rodina zasnoubení nejprve příliš nepřála, a to z důvodu, že si představovali lépe zajištěného ženicha pro svou dceru. Přesto nakonec k zasnoubení došlo, které ovšem Wolfgang následně sám ruší na popud své sestry. Poté se Wolfgang více než deset let scházel s baronkou *Charlottou von Stein*. Tento vztah je víceméně ukončen Goethovou cestou do Itálie. Když se navrací, setkává se s *Christianou Vulpiusovou*, která se mu stává milenkou. Uvádí ji do svého domu, kde mu Christiana dělá hospodyně a žijí takto spolu po boku jako pár. Až teprve po osmnácti letech soužití si ji Goethe bere za svoji manželku. S ní má syna Augusta. Ještě za života Christiany má Goethe několik románek s dalšími ženami. *Ulrika von Levetzow* je známá především tím, že jako o sedmnáctiletou o ni měl zájem tehdy čtyřiasedmdesátiletý Goethe. Ta jeho nabídku k sňatku z důvodu příliš výrazného věkového rozdílu odmítá.²³

O Kornélii Seeleová píše: „*Na květnou neděli 1773 uzavřeli Kestner a Lotta sňatek, v listopadu téhož roku se provdala jeho milovaná sestra Kornélie. Goethe se v době mezi*

²² Zdroj Seeleová, *Ženy kolem Goetha*, 1998

²³ Zdroj Seeleová, *Ženy kolem Goetha*, 1998

svým wetzlarským pobytem a počáteční fází wertherovského románu, tak a právě ve své korespondenci s Kestnerem a Lottou, skutečně nápadně často zmiňuje o své sestře a přinejmenším při zpětné vzpomínce na tuto dobu neskrývá svou vlastnickou žárlivost. V *Básni a pravdě* dokonce přímo narcistickým způsobem vztahuje vdavky své sestry jen ke svému vztahu k Lottě:

...a snad i má náklonnost k Lottě byla mé pozornosti k sestře na újmu; zkrátka, ona se cítila osamocena, snad zanedbávána a dopřávala tím spíše sluchu poctivému úsilí čestného muže, jenž jsa vážný a uzavřený, spolehlivý a úctyhodný, obrátil vášnivě k ní svou náklonnost, již jinak velice skrblil. Já jsem se teď musel s tím arci smířit a dopřáti příteli svému jeho štěstí, tajně si však nepřestávaje říkati s důvěrou v sebe, že kdyby nebyl býval bratr nepřítomen, nebylo by to příteli tak zdárně mohlo dopadnout“ (Seeleová, 1998, s. 31).

Seelová píše o tom, že Goethe ke své sestře cítil **vlastnickou žárlivost**, která byla nápadná především v době, kdy se provdala jeho bývalá snoubenka a kdy se provdala i jeho sestra. Se situací, že se Kornélie provdala se vyrovnává tím způsobem, že snižuje Schlosserův podíl na svatbě a za původce sestřiny svatby označuje sebe. Goethe mluví o tom, že Kornélie měla žárlit na Lottu a cítit se osamělá kvůli tomu, že se jí Goethe věnoval méně, a proto se, téměř proti svému přesvědčení, rozhodla vyslyšet Schlosserovu nabídku k sňatku.

*„Goethe si radost ze zasnoubení s Lili Schönemannovou velice vychutnával: „Zdála-li se mně milenka dosud krásná, půvabná, vábivá, objevila se mně nyní důstojnou a významnou. Přesto se krátce nato vydal společně s hrabětem Stolbergem na cestu do Švýcarska, aby podnikl pokus – u zasnoubeného více než pozoruhodný - „zda dovedu postrádat Lili“. Při této cestě navštívil také v Emmendingen svou nešťastně provdanou sestru Kornélii, která bratrovi svatbu s Lili žárlivě rozmlouvala. Jestliže Goethe krátce na to, roku 1776, ve své Stelle vykresluje milence, který se nemůže rozhodnout mezi dvěma ženami, Stellou a Cecílií, je docela dobře možné, že tu Stella a Cecílie zastupují Lili a Kornélii. Vedle fonetické podobnosti (Stella-Lili, Cecílie-Kornélie) se zdají až příliš zřetelné i náznaky, které Goethe podává v *Básni a pravdě*. Kornélii zde vypodobní jako frigidní osobnost: „V její povaze nebylo ani nejmenší smyslnosti. Vyrostla vedle mne a přála si i nadále trávit život v této sesterské harmonii. Teď zajisté vytuší důvtipný čtenář, jenž je schopen čísti mezi řádky, co tam není sic napsáno, ale naznačeno, vážné pocity, s nimiž jsem tenkrát vstupoval do Emmendingen.“ Sotva lze vyjádřit zřetelněji, jak velké nebezpečí pro Goethův vztah k Lili znamenala jeho vazba na sestru. Připomeňme zde i poznámku, kterou 28. března 1827 Gothe*

vyřekl v rozhovoru s Eckermannem. Mluví se o Sofoklově Antigoně a padla otázka, zda „se rodinná pieta nejčistěji projevuje v ženě a vůbec nejčistěji v sestře, a zda sestra může jen bratra milovat zcela čistě a nepohlavně. „Myslím,“ odpověděl Goethe, „že láska sestry k sestře je ještě čistší a nepohlavnější! Jako bychom nevěděli, že se vyskytlo nespočet případů, že k sobě sestra a bratr cítili nejsmyslnější náklonnost, ať se znali či neznali“ (Seeleová, 1998, s. 49).

Seeleová v této citaci mluví o tom, že Goethova **vazba ke Kornélii** byla velmi těsná, protože **ohrožovala i jeho vztah s Lili**, a to přesto, že Kornélie je vylíčena jako frigidní a postrádající jakokouli smyslnost. Opět se zde objevuje to, že Kornélie měla Wolfganga zrazovat od sňatku s Lili. Přitom Goethe se měl také sám rozhodnout podstoupit zkoušku, zda dovede postrádat Lili a během této zkoušky odjel navštívit Kornélii. Goethe zároveň ve svých dílech měl svou vazbu ke Kornélii vykreslit ve dvou příkladech. Vytvořením příběhu, kdy si muž nemůže vybrat mezi dvěma ženami a fonetickou podobností jmen hrdinů s Kornélií a Lili a také vyjádřením, že se často mohou vyskytnout **případy incestní touhy** a náklonnosti mezi sourozenci.

„A Goethe, který stále ještě, jak vyplývá z jeho dopisů z té doby, bolestně postrádal sestru Kornélii, našel opět jednou jako předtím u Maximiliany von LaRoshe nebo Gustýnky zu Stolberg za sestru náhradu: paní von Stein „pozvolna zdělila roli mé matky, sestry a milenky, a vytvořilo se pouto, jako jsou pouta přírody,“ píše 20. září 1780 Lavaterovi. A vůči Charlottě zvolal už dříve, v únoru 1776: „Ó kéž by má sestra měla někdy bratra, tak jako já mám sestru v tobě“ (Seeleová, 1998, s. 60).

Ztrátu Kornélie nesl podle Seeleové Goethe velmi těžce a opakovaně za ní **hledal náhradu** v jiných ženách. O své sestře také Goethe často přemýšlel, protože vztah s Charlottou připodobňuje tomu sourozeneckému a dává najevo touhu, aby měl podobné kvality jako ten se Charlottou.

5. Komparace a interpretace záznamů

V této kapitole se zaměřím na porovnání přístupů k výkladu vztahu Goetha a Kornélie od výše zmíněných autorů. Jejich porovnání na první pohled ztěžuje fakt, že každý z autorů se problematikou zabýval v nestejně šíři a hloubce. Přesto si myslím, že jejich komparace ukázala na mnoho zajímavých shod ve vztahu sourozenců Goethových.

5.1 Komparace záznamů

Freud o vztahu Goetha a Kornélie mluví především v souvislosti s **dětskou žárlivostí** na nově příchozího sourozence. Tvrdí, že ke Kornélii se žárlivost a nepřátelství staršího bratra nevyskytovalo, kdežto k ostatním sourozencům již Goethe pravděpodobně žárlivost pociťoval. Zmiňuje, že po smrti bratra Hermanna Goethe argumentoval, že měl bratra rád, protože vytvořil stohy popsaných papírů, aby jimi Hermanna vyučoval. Freud říká, že si tedy s bratrem hrál na tatínka. Velmi podobný motiv chování je zmíněn i ve Friedenthalově biografii, ve kterých Goethe během studií v Lipsku poučuje Kornélii, zadává jí úkoly a dopředu jí avizuje, jakým způsobem je bude hodnotit. Goethe tedy ve svém vyučování pokračuje. Napadá mě otázka, zda pokračuje i ve hře na tatínka? Zda povaha vyučování Kornélie měla stejnou povahu jako vyučování Hermanna? Zatím popis působí tak, že Wolfgang byl tím, kdo zastával vedoucí a **dominantní funkci ve vztahu** ke svým sourozencům. Určováním průběhu vyučování a jeho kontrolou totiž ukazuje svou převahu a pozici podobnou té *otcovské*. Podle Freuda mohla Goethova potřeba nadřazenosti, která se projevovala potřebou vyučovat svého bratra a hrát si na tatínka, mít původ v pocitu privilegovanosti, který je získáván ze vztahu s matkou.

Friedenthal říká, že Goethe a Kornélie na sebe byli **fixováni** mnohem více, než je běžné. To dokládá Friedenthalův popis jejich vztahu v dětství, kdy byly podle něj nerozlučitelnou dětskou dvojicí. A také popis jejich zblížení po příjezdu Wolfganga z Lipska. Tehdy spolu sourozenci začali opět trávit většinu volného času a vytvořili si vlastní tajnou řeč, aby jim nikdo nerozuměl. Zároveň říká, že tato výraznější fixace na sebe se kontinuálně vyvíjela od jejich dětství. I Kornéliino stěžování si bratrovi na otcovu přísnost během jeho nepřítomnosti a zároveň vyzdvihování Wolfgangovy jemné povahy, nás vede k tomu, že mezi sourozenci

bylo pouto hluboké. A to ve smyslu takovém, že Goethe působí v roli nadřazenější té Kornéliině.

Tuto **nadřazenost** podporuje i další Friedenthalův popis toho, jakým způsobem Goethe ve své autobiografii hodnotil Kornélii. Jejím **hodnocení** se věnoval velmi obsáhle, je tedy znát, že toto téma bylo pro něj významné. Je ovšem zarážející způsob jeho hodnocení, kdy s povzdechem kritizuje její vzhled a zároveň vyzdvihuje její duševní vlastnosti. Z hodnocení je cítit určitá **ambivalence**. Vysvětlením tohoto Goethova postoje je úvaha, že pokud se Wolfgang vracel k tělesnému popisu své sestry, pravděpodobně jej Kornélie sexuálně přitahovala a tímto způsobem mohl *volně asociovat*²⁴ o své sestře. V podobném duchu o tom píše i Eissler. Friedenthal také píše, že právě kvůli svému pocitu nadřazenosti, který Goethe vůči ostatním lidem měl a kvůli kterému se dostával do osamocení, se vytvořila tak **pevná vazba na sestru**, protože ta jeho **potřebu nadřazenosti saturovala**. Nadřazenost nad sestrou Goethe projevuje také jejím poučováním a nakazováním, jakým způsobem má psát dopisy nebo které knihy smí číst.

Friedenthal popisuje také to, že Goethe na Kornélii a především jejího manžela žárlil a s touto žárlivostí se vypořádal dehonestací Schlossera. Současně ovšem žárlí i Kornélie na Goetha, protože také jej nabádá k ukončení jeho zasnub s jinou ženou.

Friedenthal zároveň popisuje, že sourozencům se dostávalo zpětné vazby od okolí, že jejich chování k sobě navzájem je laškovné a troufalé. Goethe dokonce píše o tom, že právě Kornélie ho naučila dvořit se jiným dívkám. Z toho vyvozují, že jejich blízký vztah musel působit nápadně a zároveň, že jejich laškování mohlo mít v sobě jistý *erotický podtext* a náboj. Friedenthal mluví i o tom, že po příjezdu ze studií v Lipsku se oba sourozenci opětovně sblížili a vzájemně si saturovali své citové potřeby. Dokonce si vymysleli i vlastní tajnou řeč, aby tím umocnili výlučnost vztahu, který mezi sebou měli a zamezili vměšování se někoho jiného.

Seeleová píše v podobném duchu jako Friedenthal. Rozvíjí poznatky o vztahu Goetha a Kornélie, které jsme získali již z textu Friedenthala.

Společně s Friedenthalem se u ní objevuje informace o tom, že Goethe zdůvodňuje svatbu Kornélie tím, že se jí dostatečně nevěnoval a navštěvoval jinou dívku. Bagatelizuje zásluhu Schlossera na vztahu s jeho sestrou a sám sebe staví do centra dění. Zároveň se opakuje informace, že Kornélie rozmlouvala Wolfgangovi zasnoubení. K té se pojí i další

²⁴ Myšlenky, které se objevují spontánně a bez námahy

neméně důležitá věta. Že se Wolfgang sám rozhodl **na čas postrádat Lili** a odjet navštívit čerstvě vdanou Kornélii. Jistá nerozhodnost a upřednostnění Kornélie se tedy v první řadě vyskytly u Goetha. Nejednalo se tedy čistě jen o Kornéliin tlak na zrušení zasnub, ale i on sám byl motivován být blíže spíše své sestře než snoubence.

Smrt Kornélie Wolfganga silně zasáhla. Je ale zajímavé sledovat, jakým způsobem se s její smrtí vyrovnával. Seeleová píše, že po její smrti měl tendenci ji porovnávat s baronkou Charlottou. Svým způsobem Goethe říká, že **Charlotta se poté stala náhradou** za zemřelou sestru, protože po její smrti si k baronce vytvořil velmi blízký vztah. Jako velmi podstatné také vidím to, že až po smrti Kornélie prožil Goethe první sexuální vztah. Dokud Kornélie žila, udržoval pouze platonické a romantické vztahy. Lze tedy říci, že Kornélie a vazba k ní měla vliv i na jeho vztahy k ženám a nepřímou je tak ohrožovala.

Seeleová zároveň poskytla jako velmi důležitou informaci to, že Goethe řekl, že se objevilo *mnoho případů, kdy k sobě sourozenci cítili smyslnou náklonnost a že láska sestry k sestře je mnohem nepohlavnější než láska sestry k bratrovi*. Tím Goethe sám potvrzuje, že jejich vztah měl latentní sexuální povahu a že láska a pouto, které mezi sebou cítili, mělo **pohlavní charakter**. Ve své tvorbě podle Seelové zpracoval téma vazby ke Kornélii ve hře, kde si mladík vybírá mezi dvěma dívkami – Stellou a Cecílií a také již výše zmíněným přiznáním k incestní touze.

Eissler nabízí k předloženým dopisům i *interpretace*²⁵ z *pozice psychoanalytické teorie*.

První dopis, o kterém se Eissler zmiňuje, odeslal Goethe sestře v necelých patnácti letech z lázeňského resortu nedaleko od jeho města. U tohoto dopisu je možné podle Eisslera nalézt několik důležitých charakteristik. Tou nejhlavnější je, že dopis podle něj vykazuje charakteristiky vývojového období **latence**. To Eissler vysvětluje tak, že dopis podle něj působí spíše jako **splnění povinnosti** chlapce odpovědět na nedávný dopis sestře. „*This the introductory sentence may amount to a denial of the longing for his sister, as if he wanted to create the impression of fulfilling a duty rather than responding to the call of his heart*“²⁶ (Eissler, 1963, s. 34). Eissler píše, že Kornélie mu psala dopis o tři dny dříve a že je tedy pravděpodobné, že si jej v den sepsání odpovědi teprve vyzvedl. Také se v tomto období u Wolfganga vytvořil jeho postoj nadřazenosti ke Kornélii, který lze nalézt i v jeho pozdějších zprávách o sestře. Jako odpověď na to, proč Goethův dopis působil v jeho pubertálním období

²⁵ Interpretace jako vysvětlování a přikládání významu něčemu ne zcela zřejmému.

²⁶ Tato úvodní věta může navýšit popření touhy po jeho sestře, jakokdy chtěl vytvořit dojem splnění povinnosti než odpovězení na volání jeho srdce.

natolik dětsky, říká Eissler, že když se Goethe dostal svým výletem do separace od sestry, *regredoval*²⁷ na nižší úroveň. Zároveň ale Eissler říká, že o pouhé *tři měsíce později*, kdy odjíždí Goethe studovat do Lipska, je **tón** jeho dopisů **změněn**. Jeden z jeho dopisů, ve kterém popisuje množství jídla, prý podle Eisslera naznačuje opět **regresi k orálnímu stádiu**, které vysvětluje jeho steskem po domově a že mu tato regrese může připomenout jeho dřívější nadřazenou pozici nad sestrou, kterou nyní postrádá.

Další dopis se již nese v jiném duchu, Eissler říká, že Goethe se přesunul na úroveň **pubertální** a ke Kornélii přistupuje jako ke své **vrstevnici**, která jej začíná zajímat i *sexuálně*²⁸. Zároveň ovšem se v dopise naplno projevila jeho zdůrazňovaná **arogance**, která prý pro něj byla typická a objevila se například i v dopise, ve kterém žádal o členství v literárním spolku. Podle Eisslera měla jeho arogance vysvětlení v nadměrném **narcistickém uspokojení**²⁹, které získal od rodičů a ze vztahu s Kornélií, pro kterou byl její idol a Kornélie i její přítelkyně se obdivovaly jeho inteligenci a uměleckému nadání.

V následujícím dopise z 6. prosince 1765, který Goethe sepsal o dva měsíce později se opět tón textu změnil a Eissler vykládá jako další Goethovo vývojové stádium fázi **sadistickou, zmocňovací a maskulinní**. Má tendenci zmocňovat se Kornélie a mít ji ve svém vlastnictví. Také Goethovo „*volné asociování*“ o sestře jako o abatyši je potřeba vykládat jako potřebu **ponechat si ji** pro sebe. Po její svatbě byl Wolfgang natolik rozrušený, že nedokázal nějakou dobu psát žádné básně. Eissler říká, že Kornélie měla významný vliv na Goetha až do své svatby roku 1773, od té doby byl jejich vztah nenávratně odloučen. Nepíše sice, v jakém smyslu odloučen, ale jeho výrok si vysvětlují tak, že sourozenci k sobě již nenašli tak silné pouto, jaké měli i před sňatkem, protože Goethova fixace ke Kornélii zůstávala bezesporu i nadále.

Dále Eissler vysvětluje, že jeho žárlivost měla původ v Goethově **popření sexuální touhy** po objektu, který podléhá zákazu tabu. Goethe tak odmítl erotickou přitažlivost, kterou v něm Kornélie vyvolávala, což se projevilo v agresivitě proti otci jako náhradní figuře. Po Kornéliině svatbě se pro něj ovšem stal otcovskou figurou právě Schlosser. Agresivitu proti Schlosserovi je možné nalézt v Goethově líčení jeho minimálních zásluh na uskutečněném sňatku s Kornélií. Touha po vlastnění sestry se projevovala i v tom, že určoval, které knihy

²⁷ Regrese jako návrat k ranějšímu stavu a ranějšímu způsobu fungování.

²⁸ Na pojem sexuální lze nahlížet buď jako na rozlišení mužského a ženského pohlaví; jako na pojem označující erotický či slastný; nebo jako na pojem vztahující se k reprodukčnímu chování. V tomto případě mám na mysli sexuální zájem jako vztázení k reprodukčnímu chování.

²⁹ Sexuálním objektem je vlastní tělo; nebo v širším významu forma sebelásky.

může číst a které nikoli. Eissler píše, že Goethe své sestře zakázal četbu knihy *Dekameron*³⁰, a to přestože na něj Kornélie naléhala, že i papež jeho četbu povolil. Goethe měl silnou potřebu určovat, z četby kterých knih bude Kornélie získávat potěšení. Potřebu vlastnit a mít **kontrolu nad získáváním slasti**³¹ z umělecké oblasti lze vykládat podobně, jako je mužská potřeba mít kontrolu nad ženskou sexualitou, tedy mít kontrolu nad činnostmi, které poskytují slastné prožitky.

V dopisech, ve kterých píše Goethe Kornélii o jiných dívkách, je podle Eisslera znát již jeho přechod do **genitálního** stádia, kdy se začal zajímat i o jiné dívky, než jen o Kornélii. V tu chvíli jeho **kritika** Kornélie v dopisech zesiluje. Snaží se na Kornélii udělat dojem a vyvolat její žárlivost. Ambivalence ve vztahu ke Kornélii, kdy na jednu stranu z ní dělá objekt své touhy a na druhou stranu ji devaluje, je projevem **vnitřního boje s touhou po objektu tabu**. To vyústilo v **naricstní**³² **podobu** jejich vztahu, kdy Kornélie mohla být součástí Goethova Ega a tak mohlo lépe dojít k popření incestní touhy.

Pro lepší názornost si nyní ukážeme v tabulce sled Eisslerem popsanych vývojových stádií, které se u Goetha podle dopisů vyskytovaly.

14,10 let	období latence
+ 3 měsíce	období puberty
+ 9 dní	orální stádium
+ 2 měsíce	sadistická fáze (anální)
+ 3 měsíce	genitální stádium

Je možná ještě třeba říci, že před jeho výletem do lázní můžeme předpokládat pro jeho věk typické **pubertální** období. Eissler toto konkrétně nezmiňuje, jen říká, že Goethe regredoval na stádium latentní, z čehož lze usuzovat, že před touto regresí fungoval ve vyšším stádiu. Pojmeme regrese zde ovšem nemyslím celkový návrat osobnosti do ranější psychosexuální fáze, ale výraznější objevení se některých charakteristik jiného psychosexuálního období. Tedy, že v určitém momentu nebo období došlo k vynoření se některých znaků, které jsou

³⁰ Eroticky laděný soubor novel, autorem Giovanni Boccaccio (1313–1375)

³¹ Slast jako příjemné, blažené či libé prožitky.

³² Sexuální objekt je vybírán na základě podobnosti se sebou.

typické pro dřívější období. Je také vhodné všimnout si, kdy dochází u Goetha k **regresu**. Dochází k němu **dvakrát**. Poprvé, když odjíždí na výlet mimo domov. To se podle Eisslera dostává na latentní stádium, poté se již opět vrací ke stádiu pubertálnímu. Vzápětí ovšem opět dochází k regresu ke stádiu orálnímu. V té době je Wolfgang krátce po příjezdu do Lipska. Od té doby se opět jeho vývoj dostává na vyšší úroveň. Sadistickou fázi Eissler konkrétně nepojmenovává, ale vzhledem k tomu, že ke zmocňovacímu pudu a potřebě vlastnit, který Eissler v této době popisuje, dochází během anální fáze, je velmi pravděpodobná právě **anální** fáze vývoje. O další tři měsíce později se již dostává na zralé dospělé stádium psychosexuálního vývoje. Vysvětlují si, že opuštění domova a Kornélie, bylo pro Goetha náročnou a krizovou situací, na kterou zareagoval regresí. Tyto krizové momenty mu ale umožnily zvládnout je a postoupit na úroveň genitální.

Eissler píše, že obranné mechanismy sloužily Goethemu k popření toho, že jeho sestra je **objektem jeho erotických představ**. Podle Eisslera pociťoval Goethe vůči Kornélii **sexuální fantazie**, které ale nebylo možné zrealizovat, a tak došlo k jejich **popření**. Z důvodu konfliktu Goethova **vnitřního boje s představou tabu** pak dochází k devalvaci sestry. Eissler píše, že Goethova arogance a devalvace ostatních vycházela z jeho **narcistického ukojení**. Goethe si osobuje **otcovskou funkci** ve vztahu s Kornélií a objevuje se i žárlivost a tendence držet Kornélii ve svém vlastním vlastnictví. Otcovská funkce ve vztahu s Kornélií také umožnila **popřít distanci** mezi objekty a Eissler píše, že pocity viny a touha po incestu jsou úspěšně popřeny, když se Kornélie stává současně **objektem** a současně částí Goethova **Ega**.

O vztahu mezi Goethem a Kornélií mluví kromě **Freuda** všichni výše zmínění autoři. Freud se o Kornélii explicitně nevyjadřuje, ale jeho význam tkví především v tom, že nastiňuje situaci mezi sourozenci v obecné rovině. Dle jeho teorie Goethe ke Kornélii nepociťoval sourozeneckou **žárlivost** a rivalitu, což by umožňovalo podpořit tvrzení Eisslera, že Goethe integroval Kornélii do svého Ega. Freud přispěl do diskuze ohledně vztahu Goetha a Kornélie především v tom, že jako první mluví o Goethově potřebě nadřazenosti a „hře na tatínka“ vůči ostatním sourozencům, pocitu **privilegovanosti**, který Goethe pociťoval a také toho, že vztah ke Kornélii se od vztahů s ostatními sourozenci odlišoval právě větším přijetím sestry z důvodu nízkého věkového rozdílu.

Eisslerův přínos v tomto výzkumu je značný. Eissler také mluví o Goethově potřebě projevovat se vůči ostatním nadřazeně. Důležité ovšem je, že jako jediný ze všech těchto autorů mluví o tom, že Kornélie byla pravděpodobně **objektem** Goethových **erotických**

představ a že mezi sourozenci by tak probíhal sexuální vývoj a pociťovali by mezi sebou sexuální napětí a touhu. Vzhledem k tomu, že erotická vazba na sestru podléhá podobně jako erotická vazba na matku (či otce) **incestnímu zákazu** a sexuální styk mezi členy rodiny je tabu, musel Goethe na tyto představy reagovat vytvořením obranných mechanismů. Eissler mluví o obranném mechanismu **popření**, díky kterému si Goethe osvojil ve vztahu se sestrou **otcovskou funkci**. Ta se projevovala jednak již zmíněnou potřebou nadřazenosti nad Kornélií, jejím vyučováním, ale také **popřením distance** mezi Goethem a Kornélií a částečným **integrováním** Kornélie do svého Ega. Podle Eisslera se Goethe tímto způsobem následně vymanil z incestních vazeb. Další věc o které Eissler mluví je to, že Goethova nadřazenost podle něj pramenila především z potřeby **narcistického ukojení**.

Friedenthal píše zejména o Goethově **nadřazenosti** nad sestrou, která se projevovala jejím hodnocením a poučováním. V jeho textu je důležité především to, že mluví o tom, že nezvykle pevná vazba byla mezi sourozenci již od raného dětství a že na sebe Goethe a Kornélie vzájemně žárlili. Blížeji tuto žárlivost ovšem nespecifikuje.

Seelová podobně jako Friedenthal mluví o **vlastnické žárlivosti** mezi sourozenci, říká již ale, že tato žárlivost měla charakter potřeby druhého vlastnit a rozhodovat o něm. Objevuje se zmínka o obranných mechanismech, které Seelová popisuje jako tendence k **bagatelizaci** jiné mužské figury a **centrace** sebe sama. Vazba na Kornélii podle ní ohrožovala Goethův vývoj a jeho vztahy s ostatními ženami. Se vztahem k sestře se Goethe podle Seelové vypořádával **projekcí** ve svých dílech.

Rozdíl mezi jednotlivými texty autorů tkví především v tom, že v obou textech historiků se popisuje žárlivost mezi sourozenci, ale Eissler vlastně žárlivosti dodává význam v tom smyslu, že mluví o sexuální touze Goetha ke Kornélii. V tomto kontextu lze lépe chápat popis žárlivosti u Friedenthala a Seelové. Podobně je tomu u potřebě nadřazenosti, kterou popisují historici, význam a vysvětlení tomu dodává až Eissler tvrzením, že potřeba nadřazenosti u Goetha pramenila z jeho potřeby narcistického ukojení. Jako jediný Eissler také mluví o tom, že Goethe přebíral ve vztahu se sestrou otcovskou funkci a že jeho strategií ke zvládnutí sexuální touhy po sestře bylo učinit z ní svou vlastní součást. Největší rozdíl mezi jednotlivými autory a přístupy vidím v tom, že historici poskytují „pouze“ popis určitých **aspektů vztahu** mezi Goethem a Kornélií, ale již nevysvětlují ani se nezamýšlejí nad jejich **podstatou**. Například u výše zmíněného příkladu s žárlivostí mezi sourozenci postrádám u popisu historiků právě vysvětlení, že žárlivost měla pravděpodobně erotickou podstatu a že byla podobná té, která probíhá běžně mezi milenci. Nebo naopak, že podstata žárlivosti byla

úplně jiná než jaká vyznívá z psychoanalytického přístupu. Na psychoanalytickém přístupu oceňuji zejména to, že poskytuje zdůvodnění určitých záznamů a popisů a že vysvětluje jejich podstatu. Tímto způsobem jde více do hloubky a nabízí různé možnosti uvažování o vztahu mezi Goethem a Kornélií. V popisu historických souvislostí a situací z Goethova života se všechny texty doplňují a v mnohém shodují, ale ty psychoanalytické jdou **po motivech** jednání a **důvodech** popisovaných situací.

5.2 Interpretace záznamů

V této subkapitole popisují vlastní interpretace záznamů, které mám o vztahu Goetha a Kornélie k dispozici. Interpretaci a komparaci vysvětlení autorů jsem provedla v předcházející kapitole a v této bych se ráda k jednotlivým záznamům v uvedených textech vyjádřila sama.

Ve Friedenthalově textu není překvapující, že dva sourozenci, kteří od sebe nejsou věkově příliš vzdáleni a společně zažili smrt několika mladších sourozenců, k sobě blížeji přilnou a budou tvořit nerozlučitelnou dětskou dvojici. Samotný fakt, že na sebe vlastně zbyli z celkového počtu šesti dětí, jim vlastně ani nedal jinou možnost výběru. I když by možná měli přirozeně blíže k jinému ze svých sourozenců, vlivem okolností se stali důvěrnou dvojicí. A s věkem se tato důvěrnost zvyšovala. Friedenthal popisuje, že malý Wolfgang a Kornélie byli na sebe **upnuti již od dětství**. Z toho usuzuji, že již v dětství měli mezi sebou poněkud odlišný vztah, než by byl v jejich věku typický.

Přemýšlím, zda to mohlo být způsobeno Goethovou **potřebou dominance**, o které mluví Eissler, která mu nemusela být ve skupině ostatních dětí tolerována, čímž si vysvětluji Friedenthalův výrok „*po srážce s drsným svetom*“ a která nemusela Kornélii činit problém, ať již z důsledku její vlastní povahy nebo hierarchie mezi sourozenci nastolené přirozeným věkovým rozdílem. Goethe, který pravděpodobně neunesl situaci, že není bezpodmínečně přijímán a uznáván ve skupině jiných dětí, mohl přesunout svou pozornost právě na Kornélii, která mu jakožto staršímu bratrovi kompenzovala potřebu být pozitivně přijímán vrstevníky. A následkem toho se Wolfgang mohl na vztah ke Kornélii upnout více, než je běžné mezi sourozenci. Goethe byl členem několika sdružení a společností – např. zednářské lóže a zakládá Středisko pokrokové německé literatury a hnutí Sturm und Drang. Potřeba být součástí nějakého většího organizovaného celku, být ostatními přijímán a být v nadřazené

pozici, je zde více než zjevná. Snaha o zaujmutí vedoucí funkce mohla být saturována právě tím, že stál u zrodu některých spolků, čímž se automaticky pasuje do role jejího vedoucího člena, který má rozhodující vliv na dění uvnitř. Je zde vůči své založené společnosti v roli otcovské a vlivem přirozené následnosti a hierarchie je vůči ní v dominantní pozici a alespoň po určitou dobu³³ je svým dítětem obdivován a stavěn na piedestal. Tuto zkušenost mu právě mohla poskytovat i Kornélie, v jejíž očích byl podle Eisslera obdivován a přijímán.

Skutečnost, že Goethe hodnotil vzhled Kornélie a opakovaně se k ní kriticky vyjadřoval, na mě opět působí dojmem, jako kdyby vztah mezi nimi nebyl rovný. Jako kdyby Goethe hovořil z jakési vyšší a nadřazené pozice, ze které má poté právo hodnotit. Přitom vztah mezi sourozenci je rovný a oba většinou bývají vůči ostatním členům rodiny na stejné úrovni. Tělesný vzhled jeho sestry Goetha totiž velmi zajímal a zdá se, jako by jím byl zklamán. Dochází ke kontrastu, kdy povahu Kornélie vychvaluje a zároveň s lítostí srovnává s její tělesnou schránkou. Nabízí se otázka, zda k **hodnocení sestry** dochází z důvodu, že má potřebu ji **devalvovat a zdůrazňovat svou nadřazenost** nad ní právě tím, že je oprávněn k tomu ji hodnotit. Goethe o sestře říká, že *neměla nejkrásnější oči, jaké kdy viděl, ale nejhlubší, které ukrývají nejvíce utajované dychtivosti*. I když přijmeme fakt, že Kornélie nebyla ve své době považovaná za prototyp ženské krásy a smyslnosti, objevuje se otázka, z jakého důvodu Goethe její vzhled stále zdůrazňuje. Co jej přimělo k tomu, aby se zabýval krásou Kornélie a srovnával ji s ostatními ženami?

Přemýšlím nad situacemi, ve kterých se muži zabývají krásou žen. Většina bratrů se tělesnými znaky svých sester příliš nezabývá, u otců dochází spíše k idealizaci vzhledu svých dcer a popírání a bránění se připuštění sekundárně pohlavních znaků a zároveň snaha omezovat terciální pohlavní znaky, jako je například oblečení zdůrazňující znaky sekundární. K popírání pohlavních znaků u dcer dochází sice u otců převážně proto, že jsou sexuálně přitahováni dcerou, ale z obav z incestního tabu a vybudovaných společensko-morálních hodnot dochází k popření čehokoli sexuálního vztahujícího se na dceru. Tito otcové poté mívají větší tendenci bránit kontaktu své dcery s jinými muži, u kterých projikují sexuální zájem.

Ale abych se vrátila zpět, vyplývá mi, že tělesným vzhledem u žen se muži zabývají v situaci, kdy jsou ženou přitahováni a mají o ni zájem, a to především jako o milenku či manželku, tedy na úrovni sexuální. Vyplývá mi z toho, že pokud se Goethe ve svých

³³ Podle teorie H. Kohuta během fáze idealizované rodičovské imago při vývoji afektivní komponenty Self

myšlenkách a dokonce i v zaznamenaných rozhovorech zabývá vzhledem a krásou Kornélie, musel k ní být přitahován jinou než čistě bratrskou láskou.

Zajímavý se mi zdá úryvek o tom, že se Kornélie nechtěla vdávat a že jí vždy byla nepříjemná představa čehokoli fyzického, co bylo s manželstvím spojeno. Dalo by se opět polemizovat o tom, zda se jedná o názor Goetha o smýšlení sestry nebo se jedná o názor samotné Kornélie. Vzhledem k tomu, že Kornélie žádné texty nenapsala, nebyly s ní sepsány žádné rozhovory, její dopisy se nezachovaly a veškeré informace o ní máme prostřednictvím Goethových slov, nelze se ani dovědět, o čí názor se může jednat. V případě, že Goethe sepsal svůj pohled, který projikoval Kornélii, odpovídalo by to tvrzení v minulém odstavci, že Goethe byl Kornélii sexuálně přitahován, což jeho Ego vyřešilo **popřením** a aby tomu dodal váhu, postavil Kornélii do pozice jeptišky, které je cokoli zavánějící sexuálně odporné. Tak by si i ve svých očích vytvořil představu jakési Madonny, kterou není možné pošpinit ani myšlenkami na sex, protože ona tyto myšlenky nemá. Pokud objekt sexuálního zájmu je asexuální a nemá sexuální potřeby, nelze s ním mít sexuální vztah, a proto ani sexuální myšlenky subjektu nemohou vlastně vůbec existovat.

Pokud by se skutečně jednalo o pocity a pohled samotné Kornélie, nabízí se otázka, co ji vlastně děsilo na fyzickém kontaktu s mužem? Bylo to fyziologicky snížené libido, nízké sebevědomí v oblasti vlastní atraktivity a strategie, jak se vyhnout případnému zranění Self, výchovou přijatá prudérnost a morálka zakazující prožívání tělesného potěšení, nějaký traumatický zážitek nebo obranný mechanismus, kdy byla sexuálně přitahována k objektu podléhajícímu tabu nebo společensko-morálnímu zákazu a tímto způsobem popřela, že by jakékoli sexuální myšlenky a puzení vůbec měla?

Opět je možné všimnout si jisté **rozpolcenosti** v líčení Kornélie. Na jedné straně Goethe vyzdvihuje její psychické a mravní vlastnosti, stejně jako znalost cizích jazyků a také obratné pero. Říká tím, že Kornéliiny přednosti byly v jistém nadání, bystrém intelektu, pečlivosti, mírné a empatické povaze. Vzápětí ovšem dodává, že její tělesná schránka, převážně rysy obličeje, byly nedostačující. Nedostačující ale pro koho? Pro Kornélii, příbuzné a blízké okolí, nápadníky, pro soudobý ideál krásy nebo pro samotného Wolfganga? Proč se Goethe v momentě, kdy mluví o své sestře, zastavuje především u jejího popisu a zvláště popisu jejího těla a tváře, které se možná snaží zjemnit tím, že dodává jiné pozitivní vlastnosti?

Vidím zde dvě možnosti, proč by se Goethe mohl ve své mysli zabývat tělesností Kornélie. První jsem již popsala, a to možnost, že byl ke Kornélii **sexuálně přitahován**.

Druhá možnost mě napadá taková, že z tohoto popisu, který Goethe sepsal sám ve svých pamětech, na mě Kornélie působí, jako kdyby **líčil svou matku**. Je zvýšeně kritický vůči jejímu vzhledu, což děti ve vyšším než předškolním věku bývají a zároveň se k ní obrací jako k představě něčeho čistého, neposkvřněného a nepošpinitelného tím, že ji přiřazuje nejvyšší mravní a povahové vlastnosti. Zároveň ji také vsazuje do určité představy „*matka v kruhu dětí*“, když popisuje, jak blahodárný vliv měla na mladší ženy a dívky, které jí hojně navštěvovaly. Tuto možnost mi potvrzuje i pasáž, ve které Goethe líčí, že si nedovedl představit Kornélii jinak, než jako jeptišku či matku představenou. Představa sestry jako hospodyně a manželky někoho jiného je mu nepřijemná.

Přesto je z textu znát, že i když Wolfgang vidí sestru a jejich vzájemný vztah jako silně neerotický, dochází mezi sourozenci k nezávazné dvornosti, která jej prý naučila této dvornosti i vůči jiným dívkám. Goethe také ve své autobiografii říká, že jejich vzájemné **laškování působilo až troufale**, oběma se tedy muselo dostat určité negativní odezvy okolí na jejich chování, když Wolfgang zmiňuje onu troufalost. I přesto, že tedy Goethe tvrdí, že jeho sestra postrádala jakoukoli smyslnost, chování mezi nimi muselo dle této zmínky v sobě zahrnovat jakousi latentní erotizaci.

První setkání s Kornélií po její svatbě popisuje Goethe jako velkou zkoušku. Odůvodňuje to tím, že si je vědom toho, že jeho sestra nežije šťastně, ačkoliv se provdala za přítele jeho rodiny a kterého považuje Goethe za vhodného ženicha pro sestru. Tento odstavec, ve kterém Goethe popisuje stav své sestry po sňatku a obává se návštěvy u ní, ve mně vyvolává dojem jeho **žárlivosti** ke Schlosserovi. O něm sice Wolfgang mluví jako o slušném a hodném člověku, ale napadá mě, zda si vůbec mohl připustit o něm mluvit jinak? Přece jen to byl dlouholetý přítel jeho rodiny a je velmi pravděpodobné, že se s ním mohl přátelit i Wolfgang. Nemusel být tedy ochoten si připustit, že situací která nastala, se ke Schlosserovi mohly změnit jeho pocity a na racionální úrovni jej stále vyzdvihoval. Nebo nemusel být ochoten připustit, že by jeho sestra žila s někým, o kom by neměl sám Goethe dobré mínění. Přesto ve své úvaze nepřipisuje Schlosserovi příliš velké zásluhy na uskutečněném sňatku. Zaobírá se myšlenkou osamělé sestry, která se bez jeho přítomnosti nedokázala vyrovnat sama se sebou, a proto přijmula Schlosserovu nabídku. Goethe má silnou potřebu i do tohoto příběhu, který je ve své podstatě pouze o Kornélii a jejím manželovi, **vnášet také sám sebe**. A to do pozice někoho, jehož jednání mělo přímý vliv na pozdější události. Stále se staví do **středobodu Kornéliina života**. Není schopen si připustit, že by na události okolo Kornélie neměl vliv a že

by jeho sestra mohla mít jiný důvod ke sňatku než nesnesitelný pocit osamělosti života bez Wolfganga.

Co mě v první chvíli při pročitání výše zmíněné citace zarazilo, bylo to, že Kornélie přesvědčovala Wolfganga ke **zrušení zasnoubení** s Lili a zdůvodňovala to osamělostí, která by Lili po sňatku čekala. Kladla důraz na příliš nudné a nezábavné prostředí, do kterého by ji Wolfgang přivedl a za příklad takto špatného rozhodnutí dávala sama sebe. Goethe se zmiňuje, že Kornélii o Lili v dopisech psával. Kornélie tedy pravděpodobně byla s Lili prostřednictvím korespondence seznámena. Přesto stále přemýšlím, co ji mohlo vést k tomu, aby nabádala svého bratra ke zrušení sňatku. Jistě je možné, že ji k tomu mohly vést majetkové poměry obou snoubenců, kdy bylo běžné, že rodiny dbaly na to, aby převážně nevěsta přinesla do rodiny odpovídající věno a byla ze stejné majetkové a společenské třídy jako její budoucí manžel. Myslím si ale, že tuto otázku by více řešili Goethovi rodiče, převážně pak jeho otec. Kornélii k nabádání bratra muselo vést něco jiného. Přímo se nabízí odpověď, že to mohla být žárlivost na Lili a touha mít bratra stále jen pro sebe, ačkoliv ona již byla vdaná.

To, že ona se svým sňatkem bratrovi vzdálila, ji mohlo vyděsit a mohla se tak obávat toho, aby se jí tímto způsobem nevzdálil i Wolfgang a oba tak nadobro neztratili pouto, které k sobě chovali. Protože v okamžiku, kdy by Goethe byl ženat, by se samozřejmě musel věnovat své novomanželce a okušením sexuálního života mohl být opojen a připoután k Lili mnohem těsněji, než mu mohlo nabídnout sourozenecké spříznění, čehož si mohla být Kornélie velice dobře vědoma. Mohla dobře odhadnout, že jiná žena by Goethovi mohla nabídnout mnohem více, než mu může dát ona jako sestra. Ona mu mohla nabídnout vzpomínky na mnoho společných prožitků, pochopení, soucit, obdiv, lásku, ale ne svou sexualitu.

Následující část Friedenthalových textů, které vypovídají o Goethovi a jeho sestře, se vztahuje k období tzv. **lipských studií**, tedy období Goethova studia práv. Goethe studoval právní vědy v Lipsku v letech 1765–1768. Odchází z rodného Frankfurtu ve svých šestnácti a v Kornéliiných patnácti letech. V důsledku onemocnění *hematoremou*³⁴ se ovšem po třech letech vrací na delší dobu domů a po čase dokončuje studia práv ve Štrasburku. Před odjezdem do Lipska žil Wolfgang s Kornélií stále dohromady, denně se oba vídali a jejich

³⁴ Prudké krvácení

dětské hry probíhaly také společně. Zlom přichází právě s odchodem Wolfganga z rodičovského domu a zvláště je ještě umocněn tím, že se v Lipsku setkává se spoustou osobností, ke kterým si vybuduje vztah a které jej velice inspirují, jsou to např. básník Gellert a malíř Oeser. Má také možnost seznámit se s novými dívkami. Myslím, že si mohu dovolit říci, že tato Goethova životní etapa znamenala jistě ohromnou změnu ve vztahu Wolfganga a Kornélie a mohla jejich vstřícný a intimní vztah ohrozit. Během svých lipských studií Goethe sestře pravidelně psával **dopisy**. Velice pravděpodobně psával Wolfgang dopisy i pro svého otce a matku, ale rozdíl vidím v tom, že o dopisech pro své rodiče se Goethe nikde později nezmiňuje, kdežto o tom, že posílal dopisy Kornélii, zmínky nalézáme. Je tedy zřejmé, že se ke korespondenci s Kornélii později v paměti vracel více, než například ke korespondenci se svými rodiči. V dopisech, které Kornélie od Wolfganga dostávala, jí psával jistá **poučení** a rady. Říkal jí tak, na co by bylo vhodné se zaměřit a na co naopak ne, které knihy by si měla přečíst a které neměla. Dokonce jí zadával úkoly, aby mu sama psala dopisy jím určeným způsobem. A ty jí poté plánoval kriticky zhodnotit a napsat jí opět své hodnocení a zpětnou vazbu. Téměř na mě tento způsob komunikace působí jako komunikace učitele a žákyně, případně komunikace otce a dcery. Opět jako komunikace dvou nerovných partnerů, kdy jeden určuje, co se bude dít a jakým způsobem a také pak kontroluje, zda se tak stalo a má právo hodnotit práci svého žáka či svého dítěte. Tímto způsobem jedná člověk v pozici tutora, který vede svého žáka určitým směrem.

Naproti tomu je u Friedenthala zmíněna skutečnost, že během Goethových studií se oba sourozenci sobě odcizili a teprve po Wolfgangově příjezdu domů se opět začali sbližovat. A toto sbližování mělo nejprve formu citového upnutí se Kornélii na bratra. Dávala do kontrastu přísnost svého otce s bratrovou citlivostí. Tím vynikl mnohem větší kontrast mezi oběma muži, mezi otcem a synem, a rozdílnou citovou angažovaností, které k nim Kornélie zaujímal a kterou se možná k ní oba vymezovali. Zajímavé je, že Kornélie cítila potřebu si bratrovi postěžovat na větší emoční chlad a přísnost svého otce a vyhledávat tedy vřelé přijetí u bratra.

To vše je umocněno tím, že Wolfgang i Kornélie si vymysleli **vlastní řeč**, které nikdo nerozuměl a kterou přesto používali v komunikaci i před svými rodiči. Vidím zde jistý záměr v používání neznámého jazyka před ostatními. Jako kdyby chtěli dát najevo, že jen oni dva mají cosi společného a sdílí spolu něco, čemu ostatní nemohou rozumět a které mezi sebe také nechťejí pustit a ukázat jim vnitřek svého světa. Navíc je třeba si uvědomit, že tento jazyk si oba dva vymysleli kolem svého *dvacátého roku*, tedy v době, kdy si mladí lidé obvykle

nezpestrují volné chvíle vymyšlením tajných jazyků a šifer a také se nevyžívají v zakládání tajných společenství, jako je to třeba možné najít převážně u chlapců ke konci prvního stupně. Potřeba se separovat od ostatního světa do určité uzavřené a intimní jednotky, která sdílí cosi tajného, musela být poměrně silná a nelze ji přičíst charakteristice věkového období, ve kterém se Wolfgang a Kornélie nacházeli.

Nabízí se otázka, koho je vlastně možné označit za **původce erotického podtextu** v jejich vztahu. Je to Goethe, Kornélie nebo oba dva? V této otázce jsem zmatená, protože z Friedenthalových textů na mě působí, že oba sourozenci k sobě pociťovali žárlivost. U Wolfganga se žárlivost nabízí Friedenthalovým popisem Goethova hodnocení Schlossera a připisování si zásluh na jeho sňatku s Kornélií. Goethe ve svých pamětech píše, že kdyby nedocházel za Lili, tak by se jeho sestra necítila osamělá a nevyslyšela by Schlosserovu nabídku. Udává tedy sám sebe za důvod toho, proč se Kornélie vdala, žárlí na Schlossera a vztahuje se ke Kornélii poměrně majetnicky. Jak již jsem zmínila výše, nelze usoudit, zda také prezentovaný Kornéliin odpor k manželství je jejím skutečným názorem nebo tak o Kornélii soudil pouze Wolfgang. Pokud by tak soudil Goethe, můžeme to přičíst opět jeho **žárlivosti a potřebě vlastnit sestru**.

Na druhou stranu se nám ale v textu objevuje i náznak toho, že pravděpodobně i Kornélie žárlivě střežila svého bratra. A to z toho důvodu, že když byl Wolfgang zasnouben s Lili, sňatek mu rozmluvila a odůvodňovala to svou vlastní ne příliš dobrou situací v manželství.

V textu Seeleové se lze dočíst, že s Lottou se Goethe poznal na plesu a začal se jí velice brzy dvořit. Když se dozvěděl, že Lotta je zasnoubená, byl informací zklamán, ale za Lottou do jejího domu stále docházel. Jak píše Eissler, pravděpodobně dal tento jeho zážitek vzniknout ústřednímu motivu v jeho románu o Wertherovi. Wolfgangův zážitek ztráty a zklamání musel být jen umocněn tím, že se v rozestupu pouhého půl roku provdaly obě jemu blízké ženy – Lotta i Kornélie. Vědomí, že obě ženy, ke kterým upíral svoji pozornost, nyní patří jinému muži, bylo pravděpodobně pro Goetha obtížné. Tomu by odpovídalo i jeho vyjádření, že nebyť toho, že docházel pravidelně za Lottou, necítila by se Kornélie osamocena a nehledala by útěchu jinde. **Sebestřednost**, se kterou vnáší Wolfgang sám sebe do příběhu Kornélie a Schlossera, je až příliš nápadná. Wolfgang by pravděpodobně vůbec nesnesl pomyšlení, že nebyl pro Kornélii tím nejdůležitějším středem, kolem kterého se ubíral její život, její svět i

její motivy. Aby Goethovo *Self*³⁵ nebylo ještě více zraněno, vytvořil si představu, že se tak stalo kvůli tomu, že se opomněl věnovat sestře stejně intenzivně jako předtím. Bylo pro něj snesitelnější být tím negativním činitelem v běhu událostí, než kdyby do nich nezasahoval vůbec.

V publikaci Astrid Seeleové je zmíněno, mimo to, že Kornélie rozmlouvá Wolfgangovi zasnoubení s Lili, také to, že sám Goethe se rozhodl **na čas Lili postrádat**, aby zjistil, jakým způsobem se s její nepřítomností dovede vypořádat. A dokonce se v tomto čase rozhodl navštívit svoji sestru, tedy druhou ženu, která pro něj hodně znamenala. Jako by zvažoval rozhodnutí, kterou z oněch žen si ponechat a kterou opustit a nebyl schopen se rozhodnout, přestože Kornélie již patřila jinému muži. A to, že se rozhodne nakonec Kornéliino nabádání ohledně zrušení zasnub poslechnout, je více než zvláštní. Znamená to, že na něj Kornélie musela mít poměrně **značný vliv**, když se mladý Wolfgang rozhodne zůstat „věrný“ své již provdané sestře.

Láska sestry k sestře je podle Goetha mnohem čistší a nepohlavnější než láska sestry k bratrovi. Vzápětí dodává, že je známo mnoho příkladů, kdy k **sobě dva sourozenci cítili jistou smyslnost a intimní náklonnost**. Nejčastěji čerpáme ze svých vlastních zážitků a zkušeností, proto je pravděpodobné, že když Goethe mluví o tom, že je známo, říká tím v podstatě, že on sám to tak zná a on sám si je toho vědom. Sám si je vědom toho, že ke své sestře a možná i ona k němu chová city, které mezi sourozenci nejsou až tak běžné. A tím, že poukáže na to, že se jedná o poměrně běžnou a známou skutečnost, se v podstatě snaží znormalizovat své pocity a myšlenky. Z uvedené citace mi vyplývá, že Goethe si sám byl vědom toho, co ke Kornélii cítí a také si byl vědom toho, že se jedná o určitým způsobem latentně erotický vztah. Pravděpodobně se tedy jejich vzájemný vztah nemanifestoval pouze na nevědomé a skryté úrovni, ale buď byl Goethe schopen si své pocity velmi dobře zreflektovat, nebo se oběma sourozencům mohlo dostávat negativní odezvy od okolí pro jejich příliš intimní chování.

Smrt sestry Kornélie v roce 1777 při druhém porodu Wolfganga těžce zasáhla. Útěchu začal hledat ve vztazích s jinými ženami, které by mu pomohly obnovit pouto, které míval s Kornélií. Jednou z těchto žen byla *Charlotta von Stein*, se kterou se seznámil o dva roky

³⁵ V psychoanalytické teorii znamená Self osobnost, subjekt, který si je vědom své vlastní identity a role, překládá se jako Já. Ego, které se také překládá jako Já, má na rozdíl od Self za úkol zpracovávat realitu, Self představuje osobnost jedince

dříve. Je zajímavé sledovat, jak v uvedených výrociích Goethe srovnává Charlottu von Stein s Kornélií. Příkladá jí stejné **role**, které pro něj představovala Kornélie – **matka, sestra a dokonce i milenka**. Tímto způsobem mohl Goethe dosáhnout **symbolického sexuálního spojení s Kornélií**. Jestliže Charlotta převzala roli Kornélie a Wolfgang k ní pociťoval stejné nebo velmi podobné pouto, jaké pociťoval ke Kornélii, pak se na symbolické rovině Charlotta stala Kornélií. Mohla se tak stát skutečnou náhradou za zemřelou sestru. Na rozdíl od samotné Kornélie k Charlottě nemusel Wolfgang skrývat své milostné myšlenky a sexuální myšlenky. Ačkoliv jejich vzájemný vztah zůstal na platonické úrovni a první sexuální zkušenost získal Goethe až na své italské cestě, přesto zde vidím rozdíl v tom, že sexuální myšlenky vůči Kornélii byly tabu a Wolfgang na ně s největší pravděpodobností musel reagovat vytvořením některého z obranných mechanismů. Naproti tomu u Charlotty von Stein se již o žádné tabu nejednalo, Wolfgang se bez výraznějšího vnitřního odporu mohl ve svých fantaziích otevřeně zaobírat myšlenkou sexu s Charlottou. Tím také tedy mohla převzít a „dokončit“ roli Kornélie.

5.3 Shrnutí

Z předchozích interpretací se jeví především to, že povaha vztaha mezi Goethem a Kornélií byla sexuální a že Kornélie byla objektem Goethových erotických představ. Na to Goethe reaguje vytvořením obranných mechanismů.

Dále měl Goethe potřebu nadřazenosti, která se projevovala jednak jeho arogancí a jednak jeho potřebou vyučování Kornélie a zaujímání dominantní role ve vztahu s ní. Zde se rozchází interpretace toho, zda jeho potřeba nadřazenosti byla z narcistických pohnutek Goetha nebo vlivem obranného mechanismu, kdy Goethe přejal ve vztahu se sestrou otcovskou roli.

Na erotickou přitažlivost, která mezi sourozenci probíhala reagoval Goethe také tím, že částečně integroval Kornélii do svého Ega a tím popřel distanci mezi sebou a sestrou.

Ve své vlastní interpretaci jsem se dopracovala také k tomu, že mezi sourozenci se objevovaly sexuální a erotické prvky, oba sourozenci na sebe žárlili, čemuž se Goethe bránil obrannými mechanismy a že Goethe měl potřebu být v dominantní a vedoucí funkci. Patrné je také to, že vazba na Kornélii ovlivňovala i Goethovy jiné vztahy se ženami a to tím způsobem, že Goethe se vlastně sám rozhoduje o tom, zda „zůstane“ se sestrou nebo se snoubenkou.

Zároveň se zdá, že později jiné ženy přebírají i roli Kornélie. Ve svých dílech také Goethe mluví o sourozenecké lásce.

Jako důležité ale vidím to, že na vztah s Kornélií lze nahlížet dvěma způsoby. Jedním z nich je, že mezi sourozenci probíhal sexuální vývoj a nějakým způsobem nezvyklý a intenzivní vztah, ale že se vše dělo v rovině sourozenecké, v rovině bratr – sestra. Druhým způsobem je to, že mezi sourozenci došlo ke změně rolí a k přejímání role jednoho z rodiče, čímž by se jejich vztah dostal do jiné roviny, roviny rodič – dítě.

V obou případech se jedná o incestní tematiku, ta je v tomto případě zřetelná a jelikož se jedná o činnosti a myšlenky podléhající tabu zákazu, že jejich prožívání bude vyvolávat určité potíže a Goethe se je bude pokoušet snažit vyřešit užitím některého z obranných mechanismů. Rozdíl vidím ovšem v tom, že pokud budeme uvažovat pouze o latentní erotizaci mezi sourozenci nedojde Goethem ani Kornélií k obsazování jedné z rodičovských rolí a tím změněním dynamiky vztahu mezi sebou. Zjednodušeně lze říci, že v rovině sourozenecké by si oba sourozenci měli být mezi sebou stále rovni, hierarchie mezi nimi by měla být relativně na stejné úrovni. Kdežto v případě obsazení role rodiče a ponechání role dítěte u druhého, dochází ke změně sil v rámci jejich vzájemného vztahu.

Ráda bych tedy zodpověděla otázku, zda mezi Goethem a Kornélií „pouze“ probíhala erotická přitažlivost nebo zda došlo i k změně rolí v rámci jejich sourozeneckého systému a obsazení jedné z rodičovských rolí, a to v rámci řešení oidipských otázek. Oidipských z toho důvodu, že v rámci něho se dítě učí identifikovat se s rodičem stejného pohlaví, aby se posléze mohlo vzdát infantilních incestních objektů.

6. Incestní problematika v psychosexuálním vývoji

V této kapitole se pokusím zamyslet nad tím, zda lze podstatu vztahu mezi Goethem a Kornélií vysvětlit některou teorií psychosexuálního vývoje. A zda se tak lze přiklonit k tomu, že mezi sourozenci došlo v rámci jejich psychosexuálního vývoje i ke změnám v obsazení rodinných rolí nebo zda vývoj jejich vztahu a sexuality v ní probíhal v sourozenecké rovině.

6.1. Psychosexuální vývoj

Podle psychoanalytické teorie probíhá vývoj v několika fázích, které odpovídají přesunu *libida*³⁶ v jednotlivých erogenních oblastech. Jednotlivé fáze libidinozního vývoje se označují jako fáze *orální*, *anální*, *falická*, *latentní* a *genitální*. *Orální* stádium soustředí libidinózní pocity na oblast úst a jazyka a dítě si slast pojí s přijímáním potravy a dumláním, *anální* stádium soustředí pocity slasti na oblast konečníku, *falické* zase na oblast genitálu. Ve stádiu *latentním* na čas sexualita dítěte a s ní spojená pozornost na jednotlivé erotogenní zóny mizí. Objevuje se až ve stádiu posledním, *genitálním*, kdy sexuální vývoj dozrává a začíná se orientovat na druhé pohlaví a není již zaměřeno autoeroticky.

Pro řešení incestních otázek je podstatné především stádium **falické**, ve kterém se objevuje *oidipový komplex a kastrální úzkost*³⁷.

Falická fáze dětského vývoje se objevuje okolo třetího roku života a končí se vstupem do školní docházky, kdy je vystřídána fází latence. Pozornost se přesouvá na oblast genitálu, chlapci objevují penis a dívky klitoris. Na rozdíl od předchozích období se zde dítě poměrně osamostatňuje a začíná se zabývat vlastními schopnostmi a *potencí*. Pozornost se zároveň obrací na vyjasnění vztahu s rodiči a měla by vyústit v identifikaci s rodičem stejného pohlaví. Řešení této otázky probíhá při vzniku tzv. *oidipského*³⁸ komplexu.

Freud říká, že toto stádium je již začátek budoucího běžného pohlavního života, a to z toho důvodu, že erotogenní zóna se nachází na skutečném pohlavním ústrojí. Toto pohlavní ústrojí

³⁶ Hypotetická forma energie obsahující sexuální pudy.

³⁷ U chlapce jako obava ze ztráty penisu jako trest za masturbaci či za sexuální myšlenky na matku.

³⁸ Též oidipovský komplex, Oidipův komplex nebo také konflikt.

slouží k vylučování moči, ale Freud říká, že i když je toto ústrojí u dítěte zatím plně nevyvinuto, jeho význam se plně ukáže v pozdějším věku. „*Anatomická poloha, dráždění výměšky, omývání a tření při tělesné péči má nevyhnutelně za následek, že dítě si už v kojeneckém věku uvědomí pocity slasti, jež toto místo může poskytovat a pocítí potřebu je opakovat.*“ (Freud, 2000, s. 54). Druhou³⁹ fází dětské onanie, která v tomto období probíhá, je tak podle Freuda zajištěn *budoucí primát této erogenní oblasti pro pohlavní činnost.*

Obecně se o orálním a análním stádiu hovoří jako o fázích *preoidipovských*, tedy předcházejících období řešení oidipových otázek. Vývojový zlom přichází právě v tomto období, protože teprve nyní se objevuje schopnost tzv. **objektní lásky**, to znamená lásky k objektu. Předchozí období byla narcisticky směřována a objektem zájmu bylo dítě samo. (Rycroft, 1993)

K falickému období se pojí také pojem **falická fixace**. Falická fixace se vyznačuje přetrvávající závislostí a větší preferencí matky u syna nebo otce u dcery, což znamená, že jedinec nepřešel do další fáze psychosexuálního vývoje. Jedná se tedy o stav, kdy jedincův psychosexuální vývoj zůstal zastaven u fixace na oblast vlastního genitálu a tuto fixaci posléze neopustil.

Důležité ovšem je, že v tomto vývojovém stádiu dítě začíná řešit tzv. *incestní*⁴⁰ otázky, které se nejvýrazněji demonstrují v oidipském komplexu.

³⁹ První fáze infantilní masturbace spadá do kojenecké doby, druhá do období falického stádia a třetí pak do období pubertálního

⁴⁰ Sexuální vztahy mezi příbuznými

6.2. Sexualita mezi sourozenci

Jednou z otázek psychoanalýzy je také to, zda i mezi sourozenci probíhají sexuální hry a sexuální vývoj. Tedy zda i sourozenci k sobě mohou v běžném vývoji cítit **sexuální přitažlivost**. Freud se této otázce nevěnoval, což mu od jeho následovníků, např. od Coles, bylo vyčítáno.

O sexualitě a incestu mezi sourozenci se mluví i ve **starověkých mýtech**. Sexualitě mezi sourozenci byla tedy věnována pozornost již velmi dávno. „*Many of the foundation myths of ancient civilizations have involved sibling incest. For instance, biblical commentators have suggested that Cain fought Abel over Abel's twin sister, who had been given to Abel in marriage. Abraham married his sister, Sarah. Zeus married his sister, Hera, and his sister, Demeter. Geb married his sister, Nut. We can see that sibling incest has held a strong place in cultural myths about the beginning of the world and is a potent part of our imaginative heritage.*“⁴¹ (Coles, 2003, s. 60) K tomu Bank a Kahn (1982) dodávají, že sourozenecký incest hrál tak silnou roli v mýtech z toho důvodu, že vlastně ukazuje na selhání rodičovské péče a pozornosti. „*The children's need for affection and attachment have not been met, and as a result, they have had to turn to each other. Sibling incest involves the search for a more primitive merged state, but its consequence is always traumatic.*“⁴² (in Coles, 2003, s. 63)

O sexuálním vývoji mezi sourozenci hovoří také Kleinová (1932), která říká, že sexuální vztah je mezi prepubescentními sourozenci běžný. Následně se podle ní tento sexuální vztah vyvíjí i v adolescenci, aby v dospělosti téměř vymizel. Podle Kleinové tedy bratr a sestra v předškolním a mladším školním věku pociťují sexuální přitažlivost, ale u dospělých sourozenců se již se sexuální přitažlivostí setkáme zřídka. (in Coles, 2003, s. 60) Kleinová zároveň oponuje Bankovi a Kahnovi v tom, že by sexuální přitažlivost mezi sourozenci působila na děti traumaticky a destruktivně. Podle ní je incest mezi sourozenci méně destruktivní než incest mezi rodičem a dítětem, např. v Oidipském komplexu. Říká, že: „*So, though I am not arguing for sibling incest, I do want to suggest that the capacity to*

⁴¹ Mnoho základních mýtů starověkých civilizací zahrnovalo sourozenecký incest. Například biblický komentátoři navrhli, že Kain bojoval s Ábelem kvůli Ábelově sestře, která měla být za Ábela provdána. Abrahám se oženil se svou sestrou, Sarah. Zeus se oženil se svou sestrou, Herou a Demeter. Geb se oženil se svou sestrou, Nut. Můžeme vidět, že sourozenecký incest zaujímal silné místo v kulturních mýtech od začátku světa a zaujímá silnou část v naší představě dědictví.

⁴² Dětská potřeba po lásce a připoutání se neuspokojí a ve výsledku ji k sobě (sourozenci) obrátí navzájem. Sourozenecký incest zahrnuje hledání po více primitivním spojení, ale jeho následky jsou vždy traumatické.

*experience sibling desire may enrich our capacity for mature sexual fulfilment.*⁴³ (in Coles, 2003, s. 67)

U Oidipského komplexu se podle Colese vždy předpokládalo, že má exkluzivní význam a vliv na vývoj budoucí dospělé sexuální touhy. Coles ale říká, že i sexuální vztahy mezi sourozenci mohou příznivě ovlivnit dětský celkový vývoj (Coles, 2003, s. 60).

Podle Colese může sexuální přitažlivost mezi sourozenci naopak **pomoci při řešení oidipské otázky** ve vztahu k rodičům. Dítě, které se vypořádává s láskou, žárlivostí a rivalitou ke svému sourozenci se mnohem lépe poté vypořádává s oidipskou frustrací. Coles také zdůrazňuje, že vztah, který se vyvíjí mezi sourozenci není „druhou edicí“ k rodičovskému oidipskému komplexu (Coles, 2003, s. 81). Také Kleinová říká, že: *„the fear of parents can be strong that the Oedipus complex could not be resolved without the help of a sibling of peer . The belief that siblings help each other to negotiate oedipal conflict lead Kris and Ritvo (1983) to suggest that the choice of a marital partner is always influenced by the sibling relationship.*⁴⁴ (Coles, 2003, s. 81) Podle tohoto tvrzení, by tedy měla na **volbu partnera** vliv podoba vztahu se sourozencem.

Sourozenecký vztah podle Colese má také vliv na **osobní identitu a formování Self**. *„The myth of Narcissus, searching for himself in his own reflection, is echoed in many beliefs about siblings. But, as with parts of the self, brothers and sisters can represent rejected traits, values, and behaviours; they can repel as well as attract. Because of their shared parentage, all siblings, whether of the same or different sex, seem to possess a special quality of unity in difference, a mirroring of the self, two parts of one whole split along the fault lines of ambivalence*⁴⁵ (Coles, 2006, s. 20). Podle tohoto tvrzení tedy pro sebe mohou být sourozenci objekty v rámci narcistní volby objektu.

⁴³ Tedy, zamýšlím se a tímto neargumentuji pro incest mezi sourozenci, chci spíše naznačit, že kapacita ke zkušenosti s touhou sourozence může obohatit naši kapacitu pro zralé sexuální uspokojení.

⁴⁴ Strach z rodiče může být silný, takže Oidipský komplex jej nemůže vyřešit bez pomoci sourozence nebo vrstevníka. Víra, že sourozenci si navzájem pomáhají ve vyjednávání v oidipském konfliktu vede Krise a Ritva k myšlence, že volba manželského partnera je vždy ovlivněna sourozeneckým vztahem.

⁴⁵ Mýtus o Narcisovi, který hledá sám sebe ve svém vlastním odraze, zaznívá v mnoha příbězích o sourozencích. Ale, jako s částí sebe, bratři a sestry mohou představovat odmítnuté rysy, hodnoty a chování; mohou zavrhnout stejně jako přitahovat. Protože mají společné rodiče, všichni sourozenci, ať již stejného nebo různého pohlaví, se zdají být skupinou zvláštní kvality stejnosti v odlišnostech, zrcadlení sebe, dvě části jednoho celku rozdělené podél chybějící linie nevyhraněnosti.

6.3. Sexuální vývoj v rovině rodiče a dítěte

V psychosexuálním vývoji dítěte dochází také k tomu, že dítě k řešení některých otázek svého vývoje využívá figury jednoho nebo obou rodičů. K němu se nějakým způsobem sexuálně vztahuje a konflikt, který z toho v dítěti vzniká, řeší dítě změnou ve vztahování se ke svým rodičům a změnou v organizaci svého sexuálního života. V psychoanalýze se v této souvislosti mluví o tzv. Oidipském komplexu.

6.3.1. Oidipský komplex

Oidipským komplexem se označuje období během falické fáze libidinozního vývoje. Při něm je chlapec upoután svým penisem a začíná se sexuálně zajímat o svou matku. Naráží ovšem na rivala v podobě otce, který má přístup k matčině sexualitě. Chlapec si přeje zaujmout otcovo místo a převzít jeho role. Následně se ale začne bát, že by mohl být za své přání *zabít svého rivala* potrestán, jelikož si uvědomuje, že otec je silnější a že by ho mohl připravit o část těla, která je nyní středem chlapcova zájmu. Strach z kastrace a z odplaty přinutí chlapce zřici se matky jako svého sexuálního objektu a s domnělou hrozbou z otce se vypořádá tím způsobem, že se s ním identifikuje⁴⁶.

Freud vytvořil tento komplex na základě **vlastní analýzy** v dopisech s přítelem Fliessem, kdy přiznává touhu po matce a žárlivost na otce a uvažuje nad podobností **mytologického příběhu o Oidipovi**. Jeho příběh vypráví o synovi thébského krále, který neunikne děsivé věštbě. I když byl jako nemluvně odložený, v dospělosti nevědomky zabije vlastního otce a ožení se s vlastní matkou. S ní zplodí několik dětí a když se dozvídá pravdu o tom, kdo je jeho skutečný otec a matka, umírá v osamění. (Graves, 1982)

V případě freudovského pojetí je podstatou oidipského komplexu to, že u chlapce dochází ve vztahu k matce k **objektnímu obsazení** a zároveň k **identifikaci s otcem**. V době, kdy ale u chlapce zesílí sexuální tužby na matku, tak chlapec zjistí, že otec těmto tužbám překáží. Identifikace s otcem je nyní nepřátelsky zabarvena. K otci se dítě vztahuje ambivalentně, kdežto k matce čistě něžným způsobem. Při řešení oidipského komplexu je třeba vzdát se

⁴⁶ V rámci sekundární identifikace, kdy je chápána oddělená identita objektu (rodiče), se kterým se dítě identifikuje, tj. půjčuje si svou identitu od někoho jiného.

matky jako objektního obsazení a identifikovat se v zesílené podobě s otcem. Tím je *pozitivní vztah k matce uchován*. V případě identifikace s matkou dochází k vytvoření *negativního* oidipského komplexu. Ten představuje situaci, kdy si dítě zvolí za objekt náklonnosti rodiče stejného pohlaví a rodič opačného pohlaví se mu stává rivalem. Identifikace s otcem a vyřešení oidipského komplexu má pak za následek začátek vytvoření *Nadjá*. (Freud, 1999)

6.3.2. *Ženský oidipský komplex*

Elektřin komplex je málo používaný výraz pro oidipský komplex u žen. Obecně a zjednodušeně lze říci, že vyjadřuje sexuální náklonnost dcery k otci. Název *Elektřin* komplex vytvořil C. G. Jung na základě podobnosti již popsaného ženského oidipského komplexu s řeckým mýtem o *Élektře*. Ta byla dcerou řeckého krále Agamemnoma. Po jeho násilné smrti věnovala sedm let přípravě pomsty vrahům, které najala její matka. *Élektra* byla ke svému otci velmi silně upoutána a ani po jeho smrti se od něj nedokázala odprostit. Mýtus vyjadřuje **milostnou fixaci dcery k otci a zároveň nepřátelství k matce**. (Graves, 1982)

Freud odmítal název *Elektřin* komplex z toho důvodu, že „*osudový vztah lásky k jednomu z rodičů a současná nenávist soka vůči rodiči druhému vzniká jen u dítěte mužského pohlaví. To, že chlapec objeví možnost kastrace, jejíž důkaz mu poskytne pohled na ženský genitál, nutně způsobí, že se oidipský komplex přetvoří, že se vytvoří Nadjá a tím se přivedí všechny ty pochody, které směřují k zařazení jednotlivce do kulturního společenství*“ (Freud, 2003, s. 218). Zdůrazňuje tedy, že u dívek se nejedná o stejně analogický proces jako u chlapců.

Ačkoliv se jedná o podobný koncept jako oidipský komplex, tedy milostná náklonnost dítěte k rodiči opačného pohlaví a nenávist k rodiči stejného pohlaví, přesto se *Elektřin* komplex vyznačuje jistými **specifiky**. Prvním z těchto specifik je to, že prvním objektem lásky je u chlapců i u dívek matka. U dívek při přechodu do falického stádia dochází ke změně objektu lásky z matky na otce. A k této změně objektu dochází především proto, že děvčátko je zklamáno z toho, že jí matka neposkytla penis jako chlapci. Touží tedy po svém otci jako po **náhradě za penis**. Později začne toužit po tom mít dítě s otcem a začne se identifikovat s matkou. U chlapců je to výrazný strach z kastrace jako odplaty od otce, který vede k vyřešení oidipského komplexu. Dívky, kterým už kastrace nehrozí, se naopak bojí, že by

mohly přijít o matčinu lásku, a proto se vzdají představy sexuální náklonnosti k otci. Podle psychoanalytické teorie jsou tak postoje dívek méně vytěsněné a řešení ženského oidipského komplexu může trvat neurčitě⁴⁷ dlouho. (Freud, 2007)

U dívky dochází ke změně **objektu náklonnosti dvakrát**. Poprvé je to při vstupu do oidipské fáze, kdy se pouto přesouvá z prvotního objektu lásky – matky na pouto k otci. Freud říká, že *„i pro ženu je matka prvním objektem. Prvotní podmínky volby objektu jsou přece pro obě děti stejné. Avšak na konci vývoje se má novým milostným objektem stát muž-otec, tj. změně v pohlaví ženy musí odpovídat změna pohlaví objektu“* (Freud, 2003, s. 216). Následné ukončení oidipské fáze vyžaduje opět změnu objektu, tedy konečná identifikace s matkou. Odlišné je také to, že podle Freuda je oidipský komplex u chlapců *odstraněn obavou z kastrace*, kdežto u dívek je oidipský komplex *vytvořen právě uvědoměním si vlastní kastrace*.

⁴⁷ Neurčitě dlouho, jelikož nejsou tlačeny kastrální úzkostí k vyřešení oidipského konfliktu a tím k vytvoření Nadjá. Nadjá se tedy podle Freuda u dívek tvoří později než u chlapců.

6.4. Komparace

V této podkapitole porovnávám teoretické koncepty sourozeneckého sexuálního vztahu a oidipského komplexu, které jsou představeny výše, s informacemi, které jsem doposud o vztahu Goetha a Kornélie získala z pera jednotlivých autorů. Postupně se tak zamyslím nad tím, která konkrétní data by jednotlivé **hypotézy podporovaly**. Pátrání po tom, která data jednotlivým hypotézám odporují, se věnovat nebudu, a to z důvodu povahy psychobiografického studia. Tedy, vzhledem k tomu, že všechny informace o Goethovi a Kornélii jako o historických osobnostech mám z druhé ruky, z převyprávění a analýzy pozdějších autorů, dochází v rámci bádání nad jejich společným vztahem ke spekulacím a domněnkám a nelze s jistotou říci, jaký jejich vztah skutečně byl. A hledáním odporujících myšlenek jednotlivých hypotéz by se tyto spekulace spíše znepřehlednily, než že by se dal očekávat pozitivní vliv na *validitu*⁴⁸ závěrů.

6.4.1. Goethe a oidipský komplex

Podle komparace historických i psychoanalytických textů byla jako jedna z hypotéz stanovena ta, že Goethe trpěl oidipským komplexem směrem ke Kornélii. Pro oidipský komplex by vypovídalo to, že i když Eissler řadí první Goethův dopis do stádia latence, vidíme v historice, kterou Wolfgang vypráví, zřetelné **zaujetí falickou** tematikou. Had je v psychoanalýze vykládán jako symbol penisu⁴⁹ a Eissler sám říká, že Wolfgangův útok na hada může představovat obavu z poškození genitálu, **obavu z kastrace**. Falické období, ve kterém obvykle probíhají falické fantazie a kastrální úzkosti předchází období latence, které podle Eisslera vystihuje psychickou úroveň Goetha v době sepsání dopisu. Je jistě možné, že jednotlivé charakteristiky obou období se mohou v určité fázi prolínat. Pokud by se skutečně v tomto období u Goetha vyskytovaly některé charakteristiky z falického období, je pravděpodobné, že by se Goethe stále pohyboval v otázkách řešení oidipského vztahu.

Taktéž **sexuální přitažlivost** podle textů jednotlivých autorů působí spíše tak, že jejím **původcem** je Goethe. Všichni autoři popisují vztah Goetha a Kornélie tak, že to byl

⁴⁸ Platnost závěrů vzhledem k realitě.

⁴⁹ Dlouhé rovné předměty jako symbolika falusu.

Wolfgang, kdo byl ve vztahu dominantnější, aktivnější a kdo určoval jeho podobu. Tedy jako kdyby to byl Goethe, kdo cítil ke Kornélii sexuální přitažlivost a nikoli Kornélie ke Goethovi. Tomuto tvrzení nahrává i to, že všichni autoři, kteří o Goethovi a Kornélii píší, vycházejí z jím sepsaných spisů. Tedy, že to byl sám Goethe, kdo o vztahu se sestrou psal a z jehož úhlu pohledu nyní posuzujeme znaky jejich vzájemného vztahu. Tuto latentní sexualitu naznačoval právě Goethe, a proto se muselo jednat o jeho vlastní pocity. Myslím, že je možné tvrdit, že z jeho strany je určitá erotická přitažlivost ke Kornélii nesporná.

Ve svých pozdějších dopisech z Lipska se u Goetha objevuje **žárlivost** a **majetnická** touha mít Kornélii jen pro sebe. Podobně jako když si chlapec v *oidipském období* přeje mít matku jen pro sebe. A zároveň Eissler zmiňuje, že se u Goetha objevila **agresivita** nejprve ve vztahu k otci a později ve vztahu ke Schlosserovi jako *k náhradní figuře*. To by odpovídalo nepřátelství, které u chlapce vzniká směrem k otci, který dítěti překáží v jeho sexuálním vztahu s matkou. Jen s tím rozdílem, že po Kornéliině sňatku se touto figurou stal Schlosser, který nyní měl Kornélii jen pro sebe. Změna otcovské figury by odpovídala reálnému stavu podle toho, kterému muži Kornélie „patřila“.

Podstatné je ovšem zamyslet se nad tím, jakým způsobem by v tomto případě došlo u Goetha ke **změně obsazení objektu** z matky na sestru. Jako jedna možnost mě napadá již Eisslerem popsané narcistní uspokojení z obdivu Kornélie. Ta mu mohla poskytovat obdiv, pochvalu a psychickou oporu v mnohem vyšší míře, než to mohla dělat jeho matka. Jak zmiňuje Freud, Eissler i Friedenthal, Goethe pravděpodobně cítil zvýšenou potřebu **narcistního uspokojení** a uznání od ostatních, že pokud mu toto Kornélie poskytovala, mohl to být důvod a způsob, jakým si Wolfgang utvořil ke Kornélii mnohem těsnější vazbu, než jakou si utvořil k matce. Kornélie pro něj mohla představovat laskavou mateřskou náruč právě svým **bezpodmínečným přijetím** a zároveň jistou submisivitou a podřizováním se mu.

6.4.2. Kornélie a oidipský komplex

Pokud bych uvažovala v duchu hypotézy, že oidipským komplexem trpěla ve vztahu ke svému bratrovi Kornélie, je třeba uvažovat tak, že by se tedy vztahovala k Wolfgangovi jako dcera k otci. Potažmo popisujeme-li povahu jejich vztahu z perspektivy Goetha, že by se Wolfgang **vztahoval** ke Kornélii **jako k dceři** a ona tento způsob vztahování se akceptovala.

V případě, že Kornélie trpěla oidipským komplexem, prvotní vazba na matku by se u ní změnila na vazbu k Wolfgangovi. O vztahu matky k sourozencům Goethovým nejsou dochovány žádné zmínky. V jednom z textů je pouze zmíněno, že když se Goethe vrátil ze studií domů, Kornélie si mu stěžovala na přísnost svého otce, další informace o rodičích mi známy nejsou.

Je třeba zamyslet se také nad tím, z jakého důvodu mohla u Kornélie proběhnout změna obsazení objektu z otce na bratra. To si vysvětluji tím, že již od raného dětství, jak píše Freud, měl Goethe silnou tendenci vůdčího a **nadřazeného postavení** k ostatním. To mohlo být umocněno věkovým rozdílem mezi sourozenci i přirozenými genderovými rolemi. Jeho nadřazené postavení nebylo ovšem pouze v mocenské rovině, ale podle textů působilo spíše v rovině jisté erudovanosti. Goethe se věnoval především výuce a poučování Kornélie, Hermanna a možná i jiných. Dokonce i stanovoval, které knihy může číst a které nikoli. Chtěl mít tak přehled nad jejím vzděláním, informacemi, které se k ní dostanou i způsobem, jakým by tyto informace měla zpracovávat. A v neposlední řadě také, které činnosti jí budou přinášet libé pocity. Tento Goethův způsob výuky na mě působí tak, že si přál mít *veškerou kontrolu* nad Kornélií.

Jak jsem již naznačila v prvním odstavci, je otázkou, zda by Kornéliin oidipský komplex vycházel ze způsobu chování a vztahování se Kornélie nebo spíše Wolfgangova. Potřeba jeho nadřazenosti, jeho vyučování i zvýšená kritičnost vůči Kornélii v dopisech na mě působí spíše dojmem, že toto chování bylo dílem Goetha. Jak také píše Eissler o žárlivosti, kterou ke Kornélii Goethe cítil a jejíž **žárlivost** se snažil **vyprovokovat**, mohl ji Goethe pociťovat z důvodu **sexuální přitažlivosti** ke Kornélii, a to z pozice **otcovské**. Je známo, že otcové bývají v určitém období eroticky přitahováni dcerou, což u nich vede z důvodu incestního tabu k popření a ke zvýšené kritičnosti sekundárně a terciálně pohlavních znaků svých dcer a také k popírání jejich sexuality.

6.4.3. Sourozenecký incestní vztah

Poslední hypotéza zní, že u Goetha ani u Kornélie nedošlo ke změně objektního obsazení v oidipovské triangulaci v rodičovských rolích, ale že jejich způsob vztahování se jeden ke

druhému byl **sourozenecký**, ovšem se vzájemnou **sexuální přitažlivostí**. Pro tuto hypotézu by svědčilo to, že Friedenthal a Seeleová popisují, že Goethe a Kornélie spolu laškovali a jejich chování bylo důvěrné a troufalé. Znamenalo by to, že sourozenci si navzájem vyměňovali eroticky podbarvené chování. Tento způsob vztahování se předpokládá, že vztah mezi nimi je vyrovnaný a že tento způsob chování vychází od obou. Že si jej vzájemně oplácejí. Dále Seeleová píše, že Kornélie umožnila Wolfgangovi naučit se dvořit dívkám. To předpokládá, že mezi nimi muselo probíhat také dvoření, které Goethovi umožnilo vyzkoušet si tento způsob chování a až poté jej aplikovat i ve vztahu s jinými dívkami.

K sexuální povaze sourozeneckého vztahu by mohlo dojít na základě volby *narcistického objektu*, o které mluví Eissler. Volba narcistického objektu je typ volby objektu, který probíhá podle vzoru vztahu subjektu ke své vlastní osobě a který představuje z různých aspektů vlastní osobu subjektu. Podstatou **narcistické volby objektu** je vybrat si za milostný objekt někoho, kdo není úplně jiný než subjekt, ale přitahuje jej něčím, čím mu je podobný⁵⁰. (Freud, 2002) To by podporovalo i Colesovu hypotézu o narcistním formování Self pomocí vlastních charakteristik, které dítě spatřuje v sourozenci.

Podle Kleinové zase dochází mezi sourozenci běžně k sexuální podobě jejich vztahu. V tom případě by bylo možné očekávat totéž i u vztahu Goetha a Kornélie. V případě Goetha se ale zdá, že by sexualita mezi sourozenci probíhala i po pubertě až do dospělosti. Je zřejmé, že Goethe se pokoušel navázat kontakt i s jinými dívkami, ale to se mu nedařilo a skutečný sexuální život navázal až dlouho po smrti Kornélie. V tomto směru by tedy vztah s Kornélií vlastně narušoval Goethův vývoj a přesunutí pozornosti na **neincestní sexuální objekty**.

Coles také píše, že vztah se sourozencem může dětem pomoci zvládnout opravdový Oidipický konflikt, který děti řeší směrem ke svým rodičům. Tedy, že by si vlastně Goethe a Kornélie na sobě vzájemně trénovali dovednosti a mentální vzorce, které by jim následně pomohli lépe zvládnout Oidipický konflikt s matkou a otcem.

⁵⁰ Na základě tohoto konceptu často dochází k homosexuální orientaci.

7. Diskuse

Na základě výše zmíněného lze hovořit o tom, že vztah Goetha a Kornélie vykazuje znaky toho, že sourozenci byli na sebe velmi těsně fixováni. Dále, že Goethe nepocíťoval ke Kornélii dětskou žárlivost, Goethe projevoval ve vztahu ke Kornélii nadřazenost a otcovskou roli a především, že Goethe byl ke Kornélii sexuálně přitahován.

Tvrzení, že Goethe a Kornélie k sobě byli poutáni mnohem těsněji, než je u sourozenců běžné, se objevuje v popisu všech autorů. Současně je třeba si uvědomit, že to, že se jeví, že mezi Goethem a Kornélií byl jejich vztah nějakým způsobem erotizován a lze na něj nahlížet jako na patologický ve smyslu **neobvyklé vazby**, vyžaduje, aby k sobě sourozenci cítili pevnou vazbu. Na základě výše probraných popisů autorů i přepisu jednotlivých dopisů souhlasím s tím, že o neobvykle pevném a erotizovaném poutu mezi sourozenci nelze pochybovat. Všichni autoři se na něm shodují a v textech nenacházím žádné zmínky, které by mě přesvědčovaly o opaku.

O **dětské žárlivosti** mezi sourozenci mluví Freud. Podle něj není žárlivost na příchod mladšího sourozence běžná při velmi nízkém věkovém odstupu dětí. Proč ale zde zdůrazňuji, že se mezi Goethem a Kornélií nevyskytla žárlivost a nepřátelství staršího dítěte na nově přichozí? Zdůrazňuji tento bod proto, že si myslím, že právě tato skutečnost by mohla vysvětlovat, proč na sebe sourozenci byli tak těsně **fixováni**. A také, že by tato skutečnost mohla dále vyústit v **narcistní podobu** vztahu mezi Goethem a Kornélií, jak o tom píše Eissler. To, že nově přichozí dítě není vnímáno jako vetřelec, může být prvním dítětem vnímáno tak, že je součástí jeho samotného. Že jej *integroval* do své osobnosti. V tom případě pak zde není žádný nový objekt, na který by bylo možné žárlit a který by bylo možné vnímat jako možného rivala, protože tento objekt je součástí subjektu. A na sebe jako na subjekt nelze žárlit. Takto je možné vysvětlit si Eisslerovu větu o narcistní podobě vztahu Goetha a Kornélie.

Narcistní podobu vztahu si lze vykládat dvojím způsobem, podobně jako si lze vykládat dvojím způsobem význam slova **narcismus**. Jak již zmiňuji výše, buď můžeme narcismus chápat v obecném významu jako *lásku jedince k sobě* nebo jej můžeme chápat jako *ranou volbu objektu*. Dítě si jako svůj první objekt lásky v rámci preoidipického období vybírá matku, která se mu stává důležitým opěrným bodem, ke kterému se vztahuje. Pak si tedy

vybírá **opěrný** typ objektu. Nebo si za svůj první objekt lásky vybírá samo sebe a jeho volba objektu je **narcistní**. V rámci volby sama sebe hledá dítě v okolí právě charakteristiky, které jsou mu vlastní nebo které by si přálo mít a k tomu objektu je poté sexuálně přitahováno. Není ovšem přitahováno objektem jako takovým, nýbrž vlastními charakteristikami, které v něm vidí. Jednou z otázek tedy také je, zda lze Goethův vztah ke Kornélii charakterizovat jako opěrný⁵¹ či jako narcistní⁵².

Narcistní volbu objektu si dovedu u Goetha vysvětlit tak, že v raném dětství přijal Kornélii jako součást své osobnosti, tím se tedy stala Kornélie součástí jeho samotného. Eissler sám píše o tom, že částečně se Goethe ke Kornélii vztahoval jako k objektu a částečně jako k části svého Já. Vzhledem k tomu, že jeho prvotním sexuálním objektem byl Goethe sám sobě a současně byla Kornélie součástí jeho samého, mohl proto svou sexuální pozornost od falického období upírat právě na Kornélii. Ve vztahu sourozenců by tedy nedošlo ke změně v obsazení generačních rolí, jako to předpokládám u první hypotézy. Kornélie by byla Goethem vnímána stále v **rovině sesterské**. Podle Eisslerova tvrzení by tedy Kornélie byla na jedné straně vnímaná jako sestra a jejich vztah by měl charakter běžných sourozeneckých vazeb, tedy spojenectví proti rodičům, ale zároveň i občasná řevnivost a rivalita. A na druhé straně je Goethe Kornélii sexuálně přitahován z toho důvodu, že je do ní **zamilován** jako do **části sebe sama**. Kornélie není objektem jeho lásky a jeho přitažlivosti, ale je pouze **nástrojem** k tomu, aby Goethe shledával přitažlivým sám sebe.

Odůvodnění narcistní volby objektu u Goetha mi sice připadá logické, ale přesto si myslím, že pro vysvětlení nezvyklého vztahu sourozenců je nedostačující. A že kdyby byla ve hře pouze narcistní volba objektu, tak by Kornélie neměla na Goethův život tak **markantní vliv**, jako jsme to mohli usoudit z textů. Z Goethova životopisu víme, že svůj první sexuální styk prožil až na italské cestě, kterou podnikl po smrti Kornélie. Před její smrtí tedy sexuálním životem nežil, a to přestože se nesčetněkrát bezhlavě zamiloval do nějaké dívky, stále se zaobíral přitažlivostí žen a byl dokonce zasnouben. Možná by zde mohla vzniknout námitka, že na přelomu 18. a 19. století nebylo běžné, aby svobodný muž žil sexuálním životem. Neznám reálnou podobu soudobé morálky v Německu, takže nemohu s určitostí nic tvrdit. Ale vzhledem k tomu, že se svou manželkou Christinou Vulpiusovou prožil sexuální styk v první

⁵¹ Původním sexuálním objektem dítěte je matka.

⁵² Původním sexuálním objektem dítěte je ono samo.

den jejich seznámení⁵³ a jako nesezdání spolu žili 18 let, myslím si, že se nejednalo o prostředí, kde by skutečně docházelo k sexuálnímu styku výhradně po sňatku a výhradně mezi manžely. Vnímám tedy, že Kornélie držela **Goethovu sexualitu** ve „*svých rukách*“ a dokud byla naživu, Wolfgang nebyl schopen se navázat na jinou ženu. I v okamžiku, kdy byl zasnouben s Lili, nakonec odjíždí na návštěvu za Kornélií a zasnoubení ruší. V textech se sice píše, že to byla Kornélie, která Goetha ke zrušení nabádala, ale zase na druhou stranu to byl on, který opustil snoubenku a odjel za sestrou a který sestře o Lili v dopisech pravděpodobně velmi podrobně psal. Jako kdyby si tedy zajel pro **povolení**, jestli se smí oženit. A přitom si sám přál, aby toto povolení nedostal. Protože předpokládám, že pokud by se s Lili skutečně chtěl oženit, nejezdil by za Kornélií nebo by její rady neuposlechl. Proto si myslím, že to musel být primárně Goethe, který byl na Kornélii fixován. Působí to na mě, jako kdyby se možná prostřednictvím vztahů s jinými ženami snažil od Kornélie **separovat**, ale to se mu nedařilo a on se stále vracel ke Kornélii. I těsně po její smrti, kdy navázal bližší vztah s baronkou Charlottou, ji podle textů neustále srovnával s Kornélií a nepřímou tak Charlottu označoval za náhradu Kornélie. Kornélie tedy měla výrazný vliv na jeho vztahy a silně do nich zasahovala tím, že je s ní Goethe stále srovnával.

Touto odbočkou jsem chtěla ukázat, jak silné pouto Goethe ke Kornélii měl a že toto pouto mělo vliv i na jeho vztah k ženám, k sexu, k životu. A že si myslím, že takto výrazná vazba nemohla být způsobena pouze narcistní volbou objektu. Jako druhou možnost výkladu Eisslerovy narcistní podoby vztahu vidím narcismus ve smyslu sebelásky a zvýšeném sebehodnocení. K narcismu se ještě vrátím, ale v souvislosti s výraznou rolí Kornélie v Goethově životě bych se ráda zamyslela nad tím, zda tato dominance nemohla být způsobena tím, že by se Goethe ke Kornélii vztahoval jako ke svému **opěrnému** bodu, tedy jako k **mateřské figuře**. Některé znaky, například svěřování se jí s historikou o hadovi a tomu, že Kornélie Goethovi projevovala obdiv a měla pro něj pochopení, by tomu nasvědčovaly. Znamenalo by to, že mezi sourozenci by došlo ke *změně objektu v rámci generačních rolí* a v rámci řešení oidipského komplexu. Goethe by si tedy za svůj první objekt lásky nevybral matku, ale vybral by si Kornélii. Na druhou stranu, Kornélie se narodila v jeho 15 měsících, prvním objektem pro Goetha tedy bezpochyby musela být matka. To znamená, že by v určitém stádiu došlo k nahrazení matky sestrou a sestra by se tak stala prototypem mateřské opěrné figury. Dovedu si představit, že v takovém rozpoložení, kdy Goethe vnímá Kornélii ve

⁵³ Zdroj: Seeleová, 1998.

smyslu mateřské postavy, oidipický konflikt řešil směrem k ní a pokud by v jeho řešení uvízl, mohl zůstat na Kornélii fixován.

V tomto případě je ovšem potřeba, aby došlo ke **změně objektu** z matky na sestru a sestra se tak stala pro Goetha vlastně matkou. Již jsem psala, že si tuto změnu vysvětluji právě podporou a obdivem, který mu Kornélie mohla poskytovat. Tím by se také v oidipickém období Kornélie stala Goethovým sexuálním objektem, o který **soupeřil s otcem**. Eissler píše, že Goethe pociťoval agresi proti otci a později proti Schlosserovi. To by odpovídalo tomu, že Kornélie představuje jeho matku, kterou si Goethe jako její syn přeje získat, ale ke Kornélii mají přístup jiní muži. Pokud Goethe projevoval agresi i proti Schlosserovi, nemohl mít tedy oidipický konflikt vyřešený ani v dospělosti. Tehdy již mohlo být mnohem obtížnější jej vyřešit a identifikovat se s mužskou postavou.

V opačném případě objektní změny generačních rolí, tedy že Kornélie se ke Goethovi vztahovala jako k otcovské figuře, nebo respektive **Goethe** se vztahoval ke Kornélii jako **otcovská figura** a Kornélie tento způsob vztahování přijala a přizpůsobila se mu. Jak jsem již psala výše, myslím si, že původcem podoby vztahu, ať již byla tato podoba a její podstata jakákoli, byl Goethe. Tento způsob podoby jejich vztahu může vysvětlit, proč měl Goethe potřebu vyučovat Kornélii a zadávat jí úkoly a také, proč tak trval na zakázku četby Dekameronu. I z otcovské pozice mohl být Kornélií sexuálně přitahován. O tom jsem ale psala již dříve. Co mně ještě v souvislosti s Goethovou otcovskou rolí napadá je, že jak psal Friedenthal o tom, že Kornélie rozmlouvala Goethovi zasnoubení s Lili, mohla se tímto způsobem dostat Kornélie do oidipické triangulace s Lili, která v tu chvíli pro ni mohla představovat matku, na kterou žárlila. Kornélie jako dcera, která touží po otci, ale otec má intimní vazbu na matku, kterou by si Kornélie přála zastoupit. A Goethe se mohl pro Kornélii stát otcovskou figurou z toho důvodu, že byl ve vztahu k ní vždy v dominantní a nadřazenější pozici a sám se stavěl do role tatínka, jak píše Freud.

Pokud mezi sourozenci došlo ke změně objektu v generačních rolích, tak mi přijde pravděpodobnější vznik **oidipického komplexu u Goetha** směrem ke Kornélii, tedy, že by se ke Kornélii vztahoval jako ke své matce. Popis žárlivosti Goetha k otci a ke Schlosserovi a potřeba vlastnit Kornélii a mít nad ní kontrolu mi přijde jako silnější motiv, který se objevuje v popisu Goethova života než jen vágní popis toho, že vyučoval Kornélii. I vyučování Kornélie lze vysvětlit tak, že Goethe chtěl mít kontrolu nad jejím studiem a nad tím, čemu bude věnovat pozornost.

Ale abych se vrátila k **narcismu**, o kterém mluví Eissler. Jako druhou možnost výkladu narcistní podoby vztahu vidím právě narcismus ve smyslu **sebelásky**. A k tomuto výkladu vztahu Goetha a Kornélie se přikláním. Eissler píše o tom, že Goethe od raného věku projevoval **nadřazenost** ke Kornélii, ale projevoval ji i svému okolí, a to v naprosto nevhodných případech, když například žádal o členství v literárním spolku. Taktéž Friedenthal mluví „*o srážce s drsným světem*“, jehož výrok si vysvětluji právě Goethovým narcismem a tím, že ne všude mu mohl být tolerován. I **kritika** Kornélie v dopisech a kritické hodnocení jejího vzhledu na mě působí dojmem, že se Goethe stavěl do nadřazeného postavení. K tomuto narcismu pak lze vtáhnout i většinu předchozích znaků. Tedy, že se ke Kornélii vztahoval jako k opěrnému bodu. Eissler mluví o tom, že Kornélie poskytovala Goethovi obdiv a porozumění a že to bylo příčinou jeho narcismu. Pokud mu poskytovala dostatek obdivu, mohlo to být pro Goetha velmi slastné a to mohl být důvod, proč jeho způsob vztahování se ke Kornélii působil jako vztah syna k matce a také proč na ni byl tak silně fixován. Pokud mu poskytovala stabilní oporu a pocit vlastní hodnoty, je logické, že by se k ní tímto způsobem vztahoval. Ovšem s tím rozdílem, že on má právo jí vyjadřovat svou nadřazenost a devalvovat ji. To se projevovalo i v Eisslerových dopisech, kdy Kornélie sice vždy působí v podobě **objektu v jeho psychosexuálním vývoji**, ale buď se k ní vztahuje jako k opěrnému bodu nebo ji devalvuje tím, že ji kritizuje a nepřímou ji srovnává s jinými dívkami a vyvolává tím její žárlivost. Jinou roli v jeho dopisech Kornélie nemá. To, že Goethovy změny v jeho psychosexuálním vývoji, který je možné zaznamenat v dopisech, mají vliv na podobu jeho vztahu s Kornélií, je poměrně logické z pozice toho, že pro něj byla figurou, ke které se nějakým blízkým způsobem vztahoval. Ale zarazující mi přijde, že Kornélie ve všech stádiích funguje jako objekt, ke kterému se Goethe vztahuje. Ať již jako *matka* v jeho latentním stádiu, kdy jí píše o hadovi, nebo jako *vrstevnice*, kdy se pokouší vyvolat její žárlivost a možná touhu tím, že jí popisuje cizí dívky. Podstatná je ovšem právě Eisslerova poznámka o narcistní podobě vztahu. Eissler mluví o *stírání rozdílu mezi já-ty*. Tím si vysvětluji, že Eissler narcistní podobou vztahu myslí **narcistní volbu objektu**. Osobně se mi zdá spíše pravděpodobnější vysvětlení narcismu jako Goethova charakterového rysu v podobě sebelásky a zvýšeného sebehodnocení. I když to vlastně Eissler zmiňuje tím, že říká, že Goethova nadřazenost měla původ v obdivu Kornélie. Myslím si, že tímto způsobem lze vysvětlit Goethovo nadřazené chování i potřeba být středobodem v životě Kornélie.

Zároveň je ovšem třeba zdůraznit, že mezi Goethem a Kornélií docházelo k latentní erotizaci jejich vztahu a že je nezpochybnitelné, že Kornélie Goetha **sexuálně přitahovala**. Tuto

přitažlivost jsem se snažila vysvětlit na konceptu *oidipského komplexu*. Jako další možnost se jeví, že ve vztahu mezi sourozenci nedošlo ke *změně v generačních rolích*, aby byl možný oidipský konflikt mezi nimi, ale že jejich vztah měl běžnou *sourozeneckou podobu*, ovšem s erotickým napětím mezi nimi. Oběma výklady narcismu lze toto erotické napětí vysvětlit. V případě narcistní volby objektu by Goethe místo po vazbě ke kamarádovi nebo jiné ženě, zvolil vazbu k sestře. Tím by k ní byl sice eroticky přitahován, ale ve skutečnosti by v ní viděl své vlastní charakteristiky. Jak Friedenthal mluví o tom, že Goethe byl zaujat *hlubokými očmi* Kornélie, které podle něj skrývaly mnoho *dychtivosti*, mohl se tímto způsobem zakoukat právě do svých vlastních charakteristik, které tímto způsobem v Kornélii spatřoval. Zároveň by tím byl ukojen i jeho případný narcismus ve smyslu sebelásky, protože by si tím vlastně potvrzoval svou vlastní hodnotu. Také tím, že mu Kornélie jako sestra projevovala dostatek obdivu, který byl Goethovi příjemný, k ní mohl Goethe začít pociťovat přitažlivost jako k objektu, který je mu **oddaný** a který jej dovede dostatečně **ocenit**. Na sourozenecké rovině incestní zákaz také není tak silný jako je například ve vztahu k matce. Pro Goetha tedy mohlo být méně ohrožující být přitahován sestrou než být například v rámci oidipského komplexu přitahován matkou.

Přesto, že incestní zákaz na sourozenecké rovině není tak silný, je z textů znát, že si Goethe tuto **přitažlivost uvědomoval**. Freud napsal, že: „*jako zralý muž zhodnotil Goethe svůj nejsilnější milostný vztah, když řekl své milované: „Ach, v minulých dobách jsi byla mou sestrou nebo ženou.“ Nepopře tedy, že tyto nesmazatelné první náklonnosti si volí svůj objekt mezi osobami vlastního rodinného kruhu*“ (Fred, 1990, s. 169). Byť Freud tímto příspěvkem odkazuje spíše k tomu, že prvotním sexuálním objektem bývá pro dítě někdo z rodiny, říká nám, že Goethe si svého erotického vztahu ke Kornélii byl vědom a srovnává ji tedy se svou milenkou. Po smrti Kornélie také Goethe sepsal tragédii *Iphigenie na Tauridě*. V díle jeho hrdina Orestes říká, že *nikdy nemiloval nikoho tak jako svou sestru*. Je tedy vidět, že erotizace vztahu Goetha a Kornélie musela být pro Goetha tak silná, že o ní jistě přemýšlel a zvládl usoudit, že se u něj jedná o milostné city k sestře. I tak ale Eissler píše o tom, že Goethe se snažil proti přitažlivosti k objektu, který podléhá tabu bránit, vytvořením **obranných mechanismů**. Eissler mluví o *popření, devalvací sestry a agresivitě proti otci*. V období Goethových lipských studií je jistě možné, že reagoval na přitažlivost k sestře popřením. V pozdějších letech je zřejmé podle výše zmíněných výroků, že již si tuto přitažlivost uvědomil. Aby dodal váhu popření a odmítnutí myšlenky na přitažlivost ke Kornélii, devalvuje Goethe Kornélii zvýšenou kritikou a snahou navázat vztah s jinou ženou. Zároveň

ale pociťuje agresivitu proti mužům, kteří by mohli mít k sestře přístup, jako například otec a Schlosser.

Závěrem lze již jen říci toto **shrnutí**. Přemýšlím nad tím, na jakou otázku v této práci dávám odpověď a co tou odpovědí je. Otázkou, nad kterou jsem se zamýšlela, bylo to, jaká byla podoba vztahu Goetha a Kornélie. Odpovědí je bezesporu to, že podoba vztahu Goetha a Kornélie byla **latentně erotická**. V obecné rovině je možné říci, že důležitou roli ve vztahu mezi Goethem a Kornélií hrál **narcismus** a Goethovy **obranné mechanismy**. Goethovy obranné mechanismy proti připuštění si přitažlivosti k objektu tabu je možné bezesporu identifikovat v dopisech, které psal Kornélii a jsou jistě také možným vysvětlením některého jeho chování. Na jednu stranu je možné u obou sourozenců nalézt charakteristiky, které by svědčily pro to, že mezi sourozenci došlo ke změně generačních rolí v rámci řešení oidipské problematiky a že by tak jeden ze sourozenců přejímal roli sourozence druhého. Je ale velmi zajímavé, že například Coles a Kleinová píše o tom, že i mezi sourozenci probíhá sexuální vývoj a sexuální přitažlivost, která jim pomáhá, jednak **v řešení Oidipského konfliktu** s rodiči a jednak s **vytvořením Self**.

8. Vlivy sourozenecké vazby

V kapitole číslo čtyři je psáno, že podle Friedenthala měla Kornélie vliv na podobu Goethových pozdějších vztahů. Neobvyklost a pevnost vazby, která mezi sourozenci existovala a převážně její latentně sexuální podoba nutně musí dát tomuto výroku za pravdu. Pozornost, která je vztahu mezi Goethem a Kornélií věnována, se děje především z toho důvodu, že podoba jejich vztahu se od toho, který je mezi sourozenci běžný nějakým způsobem odchylovala. A tímto odchýlením může docházet i k ovlivnění vývoje obou sourozenců. V tomto případě ovlivněním milostného života Goetha.

Friedenthal píše, že Goethe si za své milostné objekty vybíral ženy, které se Kornélii podobaly v jejím životním osudu a povaze. Tou povahou a životním osudem míním především připodobnění k životu abatyše. Mluví o baronce von Stein, která se v manželství cítila nešťastně, Wilhemine Herzliebové, která také prožila nešťastné manželství a o Ulrice von Levetzow, která se nikdy neprovdala a dožila jako osamělá klášterní dáma. Friedenthal píše, že na Goethův výběr žen měla vliv především ona erotizace jeho vztahu s Kornélií. A také to, že i přes tuto erotizaci byl jejich vztah vlastně prost jakékoliv reálné sexuality.

Vnímámám za důležité ve vztahu Goetha a Kornélie právě to, že mezi sourozenci docházelo k nevědomé sexuální přitažlivosti, ale že tato sexuální přitažlivost nebyla nikdy realizována. Tím si mohl Goethe i Kornélie, která podle Friedenthala v manželství špatně snášela především jeho sexuální stránku, vytvořit představu, že reálná sexualita je vlastně něco zakázaného a něco, co se neuskutečňuje.

Zajímavé je také to, že i přestože je Goethe znám jako jakýsi „svůdník“, který ve svém životě opakovaně prožíval milostná dobrodružství, sexuální život započal až na své italské cestě okolo svého osmatřicátého věku. Goethe, který se opakovaně zamilovával do dívek a vyznával se jim ve svých básních a city k nim projíkoval i do svých děl, vlastně prožíval většinu svých milostných dobrodružství pouze na platonické a romantické úrovni. Dokonce na radu Kornélie ruší své zasnoubení, i přestože popisuje pocity zamilovanosti ke své snoubence. Až teprve Christiana Vulpiusová překonává tento zaběhnutý způsob a osmnáct let mu je milenkou, než si ji Goethe bere za ženu. K realizaci sexuálního života ovšem Goethe přistupuje až několik let po smrti své sestry.

Vše výše zmíněné na mě působí tak, že tím, že pro Goetha byla během jeho dospívání a rané dospělosti Kornélie objektem jeho sexuálních fantazií, ale zároveň byla objektem tabu, tak tuto zkušenost Goethe přenesl i na ostatní ženy. Zároveň dle toho, co jsem zjistila, se Goethe vztahoval ke Kornélii narcistně a částečně jí integroval do svého Ega, což pro něj znamenalo, že obtížněji vnímal diferenciaci mezi sebou a Kornélií. A tím mohl poté obtížněji vnímat i rozdíl mezi Kornélií a jinými ženami, protože se nenaučil dostatečně rozeznávat kontury a hranice jednotlivých objektů a jejich svébytnost. A proto tak snadno mohl aplikovat zkušenost se sestrou i na jiné ženy. Předpokládal, že protože Kornélie byla částí jeho samotného a to, co vnímal ona, musela vnímat i ona, tak také mohl předpokládat, že jiné ženy jsou součástí Kornélie (či Kornélie součástí jiných žen), a proto to, co vnímá Kornélie, vnímají i jiné ženy. Tímto způsobem by pak Goethe aplikoval zkušenosti a vztahovou nastavenost od vztahu se sestrou na vztahy s jinými ženami.

Goethe byl silně přitahován jinými ženami, což lze na jednu stranu vysvětlit i jeho potřebou být obdivován, což mu od dívek, kterým se dvořil mohlo být dopřáváno, a tyto city projikoval a sublimoval i do svých děl. Přesto dokázal pocity sexuální touhy vůči těmto dívkám potlačit a vztah udržovat na romantické úrovni. Podobně jako tomu bylo s jeho sestrou.

Vyplyvá mi tedy, že Kornélie a přitažlivost, kterou k ní Goethe pociťoval a zároveň si jí zakazoval, silně ovlivnila jeho vztahy k jiným ženám. A to převážně tím způsobem, že zkušenost a způsob vztahování se, kterou měl Goethe se sestrou aplikoval i na jiné dívky. Goethe vlastně dokázal dobře rozpoznat, že jeho sestra podléhá incestnímu zákazu, a s tímto zákazem i pocitem přitažlivosti se dokázal poměrně dobře vyrovnat. Ale již nedokázal rozpoznat, že incestnímu zákazu nepodléhají ostatní ženy, a proto se k nim mohl vztahovat stejným způsobem jako ke Kornélii. Je také pravděpodobné, že teprve po smrti Kornélie dokázal Goethe svou vazbu k ní zpracovat a teprve poté byl schopen zažít „reálné“ vztahy s jinými ženami a byl také schopen se oženit.

9. Závěr

V diplomové práci jsem psala, že Goethovská tematika, převážně pak ta v souvislosti s *Faustem* a *Utrpením mladého Werthera*, poutá mnoho lidí a že upoutala i mne. Motivů, které lze nalézt v souvislosti s goethologií, je velké množství. V rámci psychologického podoboru psychobiografie jsem se poté rozhodla zaměřit svou pozornost na interpretaci vztahu Goetha a jeho sestry Kornélie.

Vztah Goetha a Kornélie je pozoruhodný především z toho důvodu, že v sobě uchovává několik různorodých rovin. Tou jednou je rovina sourozenců a blízkých rodinných příslušníků. Druhou rovina osob, kteří k sobě cítí sexuální přitažlivost a třetí je rovina, kdy některý ze sourozenců na sebe bere roli jednoho z rodičů. To vše se spojovalo u Goetha a Kornélie.

Jako prvotní nyní vidím, že to byla především latentní forma sexuality a sexuální přitažlivosti, která takovým způsobem ovlivnila podobu vztahu mezi sourozenci i jejich další osudy a prožívání. Je pravděpodobné, že i mezi „běžnými“ sourozenci probíhá v nějakém směru sexuální vývoj, ale mezi Goethem a Kornélií byla erotizace a sexualita, kterou pocítovali silnější, a proto také mnohem silněji pocítovali tabu, které se k ní ví vázalo. A na to následně Goethe reagoval vytvořením obranných mechanismů, kterým bylo mj. osvojení si otcovské role a narcistní pohlcení části Kornélie. A právě to je to, co je na vztahu Goetha a Kornélie zajímavé. Že Goethe vlastně přispívá k pochopení toho, jak může vypadat sexuální přitažlivost mezi sourozenci a také, jak může vypadat to, když sourozenci zaujmou mezi sebou role, které náleží jednomu z rodičů.

Změny v této rigorózní práci oproti diplomové nastaly v tom, že jsem se snažila napravit chyby, kterých jsem se dopustila během psaní diplomové práce. Některé části práce jsem zkrátila, jiné doplnila a rozhodla se více popsat samotný sexuální podtext vztahu Goetha a Kornélie, který sice byl zřejmý i v diplomové práci, ale byl brán více samozřejmě. Zároveň jsem doplnila i zamyšlení nad tím, jakým způsobem zjištěná sourozenecká konstelace ovlivnila Goethův skutečný milostný život. Hluběji jsem si také ujasnila podobu a podstatu vztahu mezi Goethem a Kornélií.

Rigorózní práci končím stejným způsobem jako tu diplomovou, a to jednou z Goethových básní.

Příznivcům

*Nerad mlčí básník pravý,
obdivován chce být davy.
Chválu, hanu, všechno zkus!
Na zpověď je drsná próza,
svěříme se spíš sub rosa
v tichém háji sladkých Mús.*

*Čím jsem chybil, po čem toužil,
čím jsem trpěl a co prožil —
v kytici mé květy jsou;
a věk stáří jako mládí,
ctnost i chyba, která vadí,
v písních budou okrasou.*

Láskyplné písně

J. W. Goethe

9. Seznam použité literatury

- *Básník a vědec Johann Wolfgang Goethe a Jan Evangelista Purkyně*. 1. vyd. Praha: Academia, 1968.
- COLES, Prophecy. *Importance of Sibling Relationships in Psychoanalysis*. London: Karnac Books, 2003. ISBN 9781855759237.
- COLES, Prophecy. *Sibling Relationship*. London: Karnac Books, 2006. ISBN 1855753235.
- ECKERMAN, Johann Peter. *Rozhovory s Goethem*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1960.
- EISSLER, K. *Goethe: A psychoanalytic study, 1775-1786*. Detroit: Wayne State Univ. Press, 1963, xxxv, 684 s. Vol.1
- EISSLER, K. *Goethe: A psychoanalytic study, 1775-1786*. Detroit: Wayne State Univ. Press, 1963, viii, [687 - 1538] s. Vol.2
- FREUD, Sigmund. *Spisy z let 1904-1905: Tři pojednání k teorii sexuality*. 1. vyd. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 2000, s. 11-92. ISBN 0-86123-16-2.
- FREUD, Sigmund. *Spisy z let 1913-1917: K zavedení narcismu*. 1. vyd. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 2002, s. 189-229. ISBN 80-86123-18-9.
- FREUD, Sigmund. *Spisy z let 1913-1917: Pudy a jejich osudy*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 2002, s. 187-206. ISBN 80-86123-18-9.
- FREUD, Sigmund. *Spisy z let 1917-1920: Jedna vzpomínka z dětství z "Dichtung und Wahrheit"*. 1. vyd. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 2003, s. 17-26. ISBN 80-86123-16-02.
- FREUD, Sigmund. *Mimo princip slasti a jiné práce z let 1920-1924: Já a ono*. 1. vyd. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1999, s. 189-229. ISBN 80-86123-09-X.
- FREUD, Sigmund. *Mimo princip slasti a jiné práce z let 1920-1924: Stručný nástin psychoanalýzy*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1999, s. 321-340. ISBN 80-86123-09-X.
- FREUD, Sigmund. *Mimo princip slasti a jiné práce z let 1920-1924: Zánik oidipského komplexu*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1999, s. 313-320. ISBN 80-86123-09-X.

- FREUD, Sigmund. *Spisy z let 1925-1931: O sobě a psychoanalýze*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 2007, s. 31-82. ISBN 80-86123235.
- FREUD, Sigmund. *Spisy z let 1925-1931: O ženské sexualitě*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 2007, s. 401-418. ISBN 80-86123235.
- FREUD, Sigmund. *Spisy z let 1925-1931: Psychoanalýza*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 2007, s. 233-243. ISBN 80-86123235.
- FREUD, Sigmund. *O člověku a kultuře*. 1. vyd. v těchto překladech. Přeložil Jiří Pechar. Praha: Odeon, 1990, 444 s. ISBN 80-207-0109-5.
- FREUD, Sigmund a Otakar KUČERA. *Vybrané spisy*. 3. vyd. Praha: Avicenum, 1971, 399 s.
- FRIEDENTHAL, R. *Goethe: jeho život a doba*. 1. vyd. Bratislava: Tatran, 1982.
- GOETHE, Johann Wolfgang von. *Láskyplné písně*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1955, 59 s.
- GOETHE, Johann Wolfgang von. *Z mého života: báseň a pravda*. 1. vyd. v tomto překladu. Praha: Mladá fronta, 1998, 616 s. ISBN 80-204-0712-x
- GRAVES, Robert. *Řecké mýty: [Orig.: The greek myths]*. 1. vyd. Přeložil Jiří Hanuš. Praha: Odeon, 1982, 427 s.
- HATFIELD, Henry. *Goethe: a critical introduction*. 1. vyd. Cambridge: Harvard Univ. Press, 1964
- LAPLANCHE, Jean a J PONTALIS. *Psychoanalytický slovník*. Vyd. 1. Bratislava: Veda, 1996, 551 s. ISBN 80-224-0437-3.
- LEVČUK, L. *Psychoanalýza a umelecká tvorba*. Přeložila Viera Šabíková. Bratislava: Pravda, 1983, 204 s.
- MITCHELL, Stephen A a Margaret J BLACK. *Freud a po Freudovi: dějiny moderního psychoanalytického myšlení = [Orig.: Freud and beyond]*. 1. vyd. Přeložil Štěpán Kovařík. Praha: Triton, 1999, 312 s. ISBN 80-7254-029-7.
- POKORNÝ, Jindřich. *Kniha o Faustovi: jak vznikla pověst o tomto mudrcovi, taškáři, kouzelníkovi a učenci, jak pronikla do literatury i na jeviště, a proč se znovu a znovu rodí*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1982.
- RYCROFT, Charles. *Kritický slovník psychoanalýzy*. 1. vyd. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1993, 156 s. ISBN 80-901601-1-5.
- SEELEOVÁ, Astrid. *Ženy kolem Goetha*. 1. vyd. Praha: Brána, 1998. ISBN 80-7243-007-6.

- ÚLEHLA, Ivan. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální praxe*. Vyd. 3., v Sociologickém nakladatelství 2. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005, 128 s. ISBN 80-86429-36-9.
- URZIDIL, Johannes. *Goethe v Čechách: [Orig.: Goethe in Böhmen]*. 1. vyd. Přeložil Veronika Dudková. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2009, 501 s. ISBN 978-80-87053-37-9.
- VIEWEGH, Josef. *Psychologie umělecké literatury: k problematice a metodologii nové interdisciplíny*. 1. vyd. Brno: AV ČR. Psychologický ústav, 1999, 306 s. ISBN 80-902653-1-6.
- VIEWEGH, Josef. *Sebevražda a literatura*. 1. vyd. Brno: AV ČR. Psychologický ústav, 1996, 282 s. ISBN 80-85880-10-5.
- VIVIENNE, Lewin, Belinda SHARP. *Siblings in Development: A Psychoanalytic view*. London: Karnac Books, 2009. ISBN 9781855756847.